

**BANDIRMA
ONYEDİ EYLÜL
ÜNİVERSİTESİ**

UİD | Uluslararası İlişkiler ve Diplomasi Dergisi
JIRD | Journal of International Relations and Diplomacy

Cilt / Volume: 7

Özel Sayı / Issue: 2

Yıl / Year: 2024

ISSN: 2651-4729

International Security and Environment: Towards An Ecofeminist Approach
Uluslararası Güvenlik Ve Çevre: Ekofeminist Bir Yaklaşım Doğru
Filiz ÇOBAN

Rasyonel Aktör Modelinin Eleştirisi, Psikolojik Faktörler ve Operasyonel Kod Analizi
A Critique of The Rational Actor Model, Psychological Factors and Operational Code Analysis
Abdurrahman ARSLAN
İmran DEMİR

Altın Çağ Sonrasında Refah Devleti Kriz Mi Dönüşüm Mü Arayış Mı?
The Welfare State After the Golden Age: Crisis, Transformation or Quest?
Didem ÖZTÜRK GÜNAR
Levent AYTEMİZ

*Düzeltilme Makalesi: Düzeltilme: 20. YÜZYILIN İKİNCİ YARISINDAN İTİBAREN GELİŞEN KÜRT
MİLLİYETÇİLİĞİNİN ANALİZİ (1938-1974)*

Bu makalenin ilk hali 22 Mart 2023 tarihinde yayımlanmıştır:

<https://dergipark.org.tr/tr/pub/uiid/issue/76281/1088053>

Cüneyt MÜHÜRDAROĞLU

BANDIRMA
ONYEDİ EYLÜL
ÜNİVERSİTESİ

UİD | Uluslararası İlişkiler ve Diplomasi Dergisi
JIRD | Journal of International Relations and Diplomacy

Uluslararası İlişkiler ve Diplomasi Dergisi

Sahibi
İsmail BOZ

Sorumlu Yazı İşleri Müdürü
Altuğ GÜNAR

Dergi Yöneticisi Editör
İsmail ŞAHİN

Editörler Kurulu
Alptekin Molla
Zeynep YÜCEL
Hanefi YAZICI
Zeynep ARIÖZ
Altuğ GÜNAR
Muhammed Kürşad ÖZEKİN

Yayın Kurulu Sekreterleri
Abdurrahman ARSLAN
İnci BİLGİN
Muhammed Asım ÖNCEL
Ömer Miraç SALI
Osman Mücahid İNCE

Yayın ve Danışma Kurulu
(Alfabetik sıra ile)

Ahmet UYSAL İstanbul Üniversitesi
Burak Bilgehan ÖZPEK Ekonomi ve Teknoloji Üniversitesi
Hikmet ÖKSÜZ Karadeniz Teknik Üniversitesi
İrfan Kaya ÜLGER Kocaeli Üniversitesi
Kemal ARI Dokuz Eylül Üniversitesi
M. Ercan YILMAZ Uludağ Üniversitesi
Mehmet OKUR Karadeniz Teknik Üniversitesi
Mehmet ŞAHİN Polis Akademisi
Melek FIRAT Ankara Üniversitesi
Mesut Hakkı ÇAŞIN Nişantaşı Üniversitesi
Mim Kemal ÖKE İstanbul Ticaret Üniversitesi
Murat YEŞİLTAŞ Sakarya Üniversitesi
Mustafa BUDAK İstanbul Üniversitesi
Nail ALKAN Gazi Üniversitesi
P. Faruk YALVAÇ Orta Doğu Teknik Üniversitesi
Seyhun DOĞAN İstanbul Üniversitesi
Sibel TURAN Trakya Üniversitesi
Süleyman ÖZDEMİR Bandırma Onyedi Eylül Üniversitesi
Tarkan OĞUZLU Antalya Bilim Üniversitesi
Tayyar ARI Uludağ Üniversitesi
Timuçin KODAMAN Süleyman Demirel Üniversitesi
Zekeriya KURŞUN Fatih Sultan Mehmet Üniversitesi

Adres: Bandırma Onyedi Eylül Üniversitesi, Uluslararası İlişkiler ve Diplomasi Dergisi (JIRD), 10200- Bandırma/BALIKESİR

Web: <https://uidd.bandirma.edu.tr>

Telefon: (+90 266) 717 01 17 -2587

e-posta: jird@bandirma.edu.tr

ISSN 2651- 4729

Aralık/December 2024 Sayı 7/ Issue 2

Uluslararası İlişkiler ve Diplomasi birbirinden ayrılmaz bir bütünün iki parçasıdır. Uluslararası İlişkiler disiplini içerisinde yer alan çoğu konu diplomasi ışığında ele alınmakta, en başta gelen politik, ekonomik konular uluslararası ilişkiler ve diplomasinin birlikte hareket etmesi ile açıklanabilmekte ya da çözüme kavuşturulabilmektedir. Bu nedenle derginin isminin Uluslararası İlişkiler ve Diplomasi olmasına karar verilmiştir. Dergimiz; Uluslararası İlişkiler, Diplomasi, Ekonomi, Temel Bilimler ve Sosyal Bilimlerin, Siyaset, Ekonomi, Ekonomi-Politik, Diplomasi uygulamaları, Siyasi Tarih, Uluslararası Antlaşmalar, Uluslararası Örgütler, Hukuk, Uluslararası Hukuk gibi alanları ile alakalı olarak bilim dünyasına önemli katkı yapması beklenmektedir. Dergide, Türkçe ve İngilizce dillerinde makaleler yayımlanacaktır.

Değerlendirilmek üzere dergimize gönderilen çalışmaların, daha önce yayımlanmamış, yayımlanmak üzere kabul edilmiş ve yayımlanmak için değerlendirilme sürecinde olmaması gerekir. Değerlendirme sürecinde olan ve yayımlanan eserlerin sorumluluğu tümüyle yazar(lara) aittir. Sayılarımız elektronik olarak yayımlanır. Yayımlanan eserlerin telif hakları Uluslararası İlişkiler ve Diplomasi Dergisi'ne aittir. Yayımlanması istenilen çalışmalar dergi yazım kuralları ve yayın ilkelerinde belirtilen koşullara uygun şekilde hazırlanıp gönderilmelidir. Dergiye sunulan makaleler öncelikle şekil ve içerik yönünden ön incelemeye tabi tutulmaktadır. Şekil ve içerik olarak uygun bulunan makaleler hakem tayin edilmek üzere yayın kuruluna sunulmaktadır. Değerlendirme sürecine geçildikten sonra hakemlik süreci ortalama 3 ile 5 hafta arası sürmektedir. Yayın Kurulu tarafından incelenen makaleler uygun bulunduğu takdirde en az iki hakem atanmaktadır. Hakemlerden gelen rapor çerçevesinde yazar(lar)dan düzeltme, ek bilgi ve kısaltma istenmesine veya yayımlanmasına karar verilmektedir. Hakemlerden bir olumlu ve bir olumsuz rapor verilmesi halinde ilgili çalışma Dergi Editörlüğü tarafından uygun görülmesi halinde üçüncü bir hakeme de gönderilmektedir.

**BANDIRMA
ONYEDİ EYLÜL
ÜNİVERSİTESİ**

UID | **Uluslararası İlişkiler ve Diplomasi Dergisi**
JIRD | Journal of International Relations and Diplomacy

Cilt/Volume: 7

Özel Sayı/Issue: 2

Yıl/Year: 2024

İÇİNDEKİLER/CONTENT

International Security and Environment: Towards An Ecofeminist Approach

Uluslararası Güvenlik Ve Çevre: Ekofeminist Bir Yaklaşım Doğru

Filiz ÇOBAN 1-17

Rasyonel Aktör Modelinin Eleştirisi, Psikolojik Faktörler ve Operasyonel Kod Analizi

A Critique of The Rational Actor Model, Psychological Factors and Operational Code Analysis

Abdurrahman ARSLAN

İmran DEMİR 18-39

Altın Çağ Sonrasında Refah Devleti Kriz Mi Dönüşüm Mü Arayış Mı?

The Welfare State After the Golden Age: Crisis, Transformation or Quest?

Didem ÖZTÜRK GÜNAR

Levent AYTEMİZ 40-65

**Düzeltilme Makalesi: Düzeltilme Makalesi: Düzeltilme: 20. YÜZYILIN İKİNCİ YARISINDAN İTİBAREN
GELİŞEN KÜRT MİLLİYETÇİLİĞİNİN ANALİZİ (1938-1974)**

Bu makalenin ilk hali 22 Mart 2023 tarihinde yayımlanmıştır: <https://dergipark.org.tr/tr/pub/uid/issue/76281/1088053>

Cüneyt MÜHÜR DAROĞLU

Bu Sayının Hakemleri / Referee Board

1. Doç. Dr. Ceren Uysal Ođuz

2. Dr. Öğr. Üyesi Gökhan Yılmaz

3. Dr. Gülçin Özge Tan

4. Dr. Riad Domazeti

5. Dr. Öğr. Üyesi Ümit Alperen

INTERNATIONAL SECURITY AND ENVIRONMENT: TOWARDS AN ECOFEMINIST APPROACH

Filiz ÇOBAN*

ABSTRACT

Since the perceptions of threats have been revised and multiplexed across time, each theoretical tradition within International Security Studies has interpreted environmental threats and security very differently, advocating competing standing points to answer the essential questions of who or what is to be secured and what is to be secured against. Despite the diversity of academic studies on environmental security, more systematic work still needs to be done to explore the linkage between ecofeminism and security. Thus, this study firstly exhibits the evolution of different approaches to environmental security and consequently shows how the lens of ecofeminism provides transformative insight into the human and nature relationship for planetary security and justice.

Keywords: Ecofeminism, Environmental Security, Climate Change, Ecological Security, Sustainable Development.

Jel codes: F50; F64; N40; Q54

ULUSLARARASI GÜVENLİK VE ÇEVRE: EKO FEMİNİST BİR YAKLAŞIMA DOĞRU

ÖZET

Tehdit algıları zaman içinde değiştiğinden ve çok yönlü hale geldiğinden, Uluslararası Güvenlik Çalışmaları içindeki her bir teorik gelenek, çevresel tehditleri ve güvenliği çok farklı yorumlamış, kimin veya neyin güvence altına alınacağı ve neye karşı güvence altına alınacağı gibi temel soruları yanıtlamak için birbiriyle çatışan dayanak noktalarını savunmuştur. Çevresel güvenlik üzerine yapılan akademik çalışmaların çeşitliliğine rağmen, ekofeminizm ve güvenlik arasındaki bağlantıyı ortaya koymak için daha sistematik çalışmalar yapılması gerekmektedir. Dolayısıyla bu çalışma, öncelikle çevresel güvenliğe yönelik farklı yaklaşımların gelişimini ortaya koymakta ve sonuç olarak ekofeminizm yaklaşımının gezegensel güvenlik ve adalet için insan ve doğa ilişkisine nasıl dönüştürücü bir bakış açısı sağladığını göstermektedir.

Anahtar Kelimeler: Ekofeminizm; Çevre Güvenliği; İklim Değişikliği; Ekolojik Güvenlik; Sürdürülebilir Kalkınma.

Jel Kodları: F50; F64; N40; Q54

---

* Doçent., Dr., Çanakkale Onsekiz Mart Üniversitesi, filizcoban@comu.edu.tr, 0000-0003-1789-8411

Makale Geçmişi/Article History

Başvuru Tarihi / Date of Application: 23 Temmuz 2024

Düzeltilme Tarihi / Revision Date: 14 Eylül 2024

Kabul Tarihi / Acceptance Date : 1 Kasım 2024

1.INTRODUCTION

In recent years, the global COVID-19 pandemic has been a seismic event that has disrupted national security perceptions. It has brought health to the forefront as a crucial security issue, compelling governments and individuals to reconsider the potential severity of infectious diseases and the role of interconnectivity and interdependency in exacerbating their impact. This crisis has also sparked conversations about the intricate linkages between state, human, and ecological security, highlighting the need for adaptability and resilience in our security approaches.

Amidst the relentless climate change and escalating human activities, the destabilisation of natural and semi-natural ecosystems has significantly jeopardised global ecological security since the 20th century. Numerous researchers have probed into the potential consequences of global warming (Koren et al., 2021: 329-332), such as temperature spikes, heat waves, severe droughts, wildfires, sea level rise, floods, and cyclones, which could impact various regions housing millions of people. The expansion of uninhabitable areas could trigger mass migration, economic turmoil, political unrest and conflict (Ide et al., 2023: 1077-1079). Therefore, climate change is increasingly acknowledged as a pressing security concern. However, there are divergent viewpoints on defining and addressing this issue for the planet's future.

Although the 'securitization' of climate change in international politics has become a rising agenda (Selby and Hoffmann, 2014: 749-750; von Lucke et al. 2014), there is no consensus about how to deal with it as a threat or whose security it threatens. Different assumptions and choices inform different paths to understanding the climate-security relationship. Scholars in International Security Studies (ISS) define security and environment diversely based on their theoretical approaches (Elliot, 2015; De Wilde, 2008; Dalby, 2013; 2002; Daudney, 1999). In other words, different priorities about the main security problems of the day lead to contesting approaches to environmental security and climate implications (Floyd, 2013; Egeland, 2023). The policy implications largely depend on what is securitised and what means are used to ensure climate security (Trombetta, 2008: 585-586).

Security approaches are not just tools; they shape security policies, reflecting identities, values, and the measures adopted to protect those values. Hence, this research delves into various security approaches to enrich the mainstream understanding of environmental security with the contribution of ecological feminism. Ecofeminism is an approach that demands both environmental justice and gender equality from an ecological perspective (Biehl, 1991; Salleh, 1997; Gaard, 2007; Li, 2022; Siegel, 2024). Numerous studies have indicated the gender aspect of climate change (Malome, 2015; Terry, 2009; Hemmati and Röhr, 2009). However, in the literature of ISS, only Nicole Detraz (2009) examined environmental security through a gender lens, but she did not refer to the concept of ecofeminism. Batricevic and Paunovic (2019) attempted to link environmental security and ecofeminism with a specific focus on the vulnerability and susceptibility of women to the impacts of climate change. This

study argues that we need a more comprehensive, inclusive, and transformative concept of ecofeminist security to address planetary insecurities and injustices. By addressing this gap in the literature, the study offers to use a critical ecofeminist approach to contribute to the environmental security debate and provide insight into the global agenda of the "new rescue plan for humanity and the planet" (UN 2015).

In this context, firstly, this study scrutinizes the evolution of international security studies to see the multi-perspectivity in the conceptualisations of environmental security. With a departure from this investigation, it defines three perspectives of environmental security: national security, human security, and eco-system security. Then, it moves to explore the limitations of these accounts of environmental security regarding planetary security and justice. Lastly, it points to how the approach of ecofeminism is helpful in getting rid of ‘-isms of domination’ and broadens our understanding of current developments in international environmental politics.

2. ENVIRONMENT AS A NATIONAL SECURITY ISSUE

The discipline of International Relations (IR) was born after the First World War. Following that, International Security Studies (ISS) was derived as a sub-discipline within IR during the Second World War. The states’ survival mode during the chaotic wartime international order contributed to the dominance of the state-centred, military-centred, realist approaches to understanding security. Searching for new methods and explanation frameworks to analyse the insecurities of bipolar rivalry in the first decade of the Cold War urged to enrich debates, which led to the so-called golden age of Security Studies between 1955 and 1965 (Walt, 1991: 214).

In *the Evolution of International Security Studies*, Barry Buzan and Lene Hansen (2009) put forward five driving forces behind the continuities and transformations in the concept of security and the ISS: great power politics, technology, key events, the internal dynamics of academic debates, and institutionalism. As stated by these two scholars, the military, ideological, technological, and strategic power struggle between two superpowers during the Cold War shaped the academic debates and institutionalisation of realist ideas for dealing with dangers and insecurities.

From the traditional realist perspective, the natural environment, like other material resources, exists to serve the state's interests. Moreover, environmental warfare, including the deliberate, systematic destruction of forests or freshwater reservoirs, was seen as a military strategy by the armed forces.

Inevitably, the bipolar framing of the international order manifested itself in the structural-realist approaches and analysis of international politics. Kenneth Waltz (1979), the founding father of Neorealist theory, argued that the international system held a more substantial explanatory power than unit-level factors associated with the state capabilities. The ongoing nuclear arms and space race on both

sides of the Iron Curtain generated technological developments to maximise military power in the logic of deterrence. The Cuban Missile Crisis constituted the peak point of the escalation of the nuclear arms race, bringing the world to the brink of nuclear war. This event became one of the most influential events for the evolution of ISS in the Cold War era. Thankfully, it paved the way for the construction of means of communication between the US and Moscow, which enabled the rise of Peace Research Studies and international arms control in the 1960s.

In the 1970s, the intensification of interdependency and plurality in international relations widened the impact of international organisations, multinational corporations, transnational institutions, and non-governmental organisations. The rise of the globalisation debates empowered the neo-liberal conceptualisations of security (Keohane and Nye, 1977; Gilpin, 1981). At the same time, the Oil Crisis demonstrated the significance of economic security by displaying the Western dependency on the Middle East oil. In this context, Richard A. Falk (1971) was one of the pioneering scholars who emphasised the security of energy resources and the ecological interdependence of humankind.

The 1972 United Nations Conference on the Human Environment was the first attempt at global environmental governance to address ecological questions. The conference led to the establishing of the UN Environment Programme (UNEP). The effects of transnational pollution (air, water, land) and the thinning of the stratospheric ozone layer developed the international environmental agenda in the 1970s.

In 1983, Barry Buzan from the Copenhagen Peace Research Institute published *People, States, and Fear: The National Security Problem in IR* to show “the underdevelopment of security as a concept in International Relations” (Ibid. 26). He criticised that security was seen narrowly in terms of national power by two dominant approaches of ISS, neo-realism and neo-liberalism. For Buzan, security is “the pursuit of freedom from threat” (Ibid. 37). National security refers to states’ ability to preserve their identity and functional integrity in the international system. With a departure from this perspective, he offered a versatile understanding of national security, stretching threat types across the military, political, economic, societal, and ecological sectors. In the context of the ecological sector, writing *Redefining Security*, Richard Ullman proposed the redefinition of national security considering environmental issues.

The link between environment and security was accepted, emphasizing that environmental issues may cause power struggles over natural resources, and lead to violence and conflict (Mach et al., 2019; Floyd, 2008). In this context, the Brandt Report, entitled *North-South: A Programme for Survival* (1980), declared that the degradation of the biosphere on which human life depends poses a severe threat to the future of the ecosystem and human community. However, the report’s advocacy of expanding the role of the World Bank for extended free trade arrangements escalated the critics that viewed the report as a strategy of the financial system of international capitalism to deal with the increasing debts of the South (Williams, 1980: 77-86).

The documents such as the 1979 Long-Range Transboundary Air Pollution Convention, the 1985 Vienna Convention for the Protection of the Ozone Layer, and the 1987 Montreal Protocol on Substances that Deplete the Ozone Layer reflected a perception shift in understanding environmental security.

The 1987 Report of the World Commission on Environment and Development: Our Common Future, also known as the Brundtland Report, took attention to the link between sustainable development and environmental security. Harlem Brundtland (1987) expressed in his statement to the 42nd session of the General Assembly of the United Nations that “it is mass poverty which drives millions of people to overexploit thin soils, overgraze fragile grasslands, and cut down yet more of the rapidly disappearing tropical forests, these great lungs vital for the global climate and thereby for food production.”

However, the traditional state-centric security readings prioritised the state as the referent object for security. Accordingly, mainstream approaches to climate security and its implications have focused on responding to climate change by controlling its secondary effects. For example, in 2004, the US administration decided to take more robust border control measures to prevent population displacement in other states from the impact of climate change (McDonald, 2013: 568).

In the second half of the 1980s, the constructivist account of international security, including the Copenhagen School, fundamentally influenced the debates in the discipline. It was argued that anarchy/insecurity is what states make of it (Wendt, 1992); in other words, it is not a given condition of the international system, as the mainstream security approaches argue. Similarly, in *Security Communities*, Emmanuel Adler and Michael Barnett (1998) argued that the international community shapes security politics and constructs the conditions for peace or war. Another constructivist scholar, Peter Katzenstein, published *The Culture of National Security: Norms and Identity in World Politics*. He focused on the role of norms and identities and used cultural explanations to understand how political actors attach meaning to power and security and to explain their behaviour.

3. ENVIRONMENT AS A HUMAN SECURITY ISSUE

The end of the Cold War triggered scholars to think and study IR and ISS differently. In the absence of rivalry to challenge Western powers, International Security Studies began to work on new dangers such as ethnic conflict, migration, terrorism, and climate change.

The view of state security was challenged by the rise of critical approaches in International Relations and the emergence of Critical Security Studies (CSS), which widened and deepened Security Studies. Ken Booth and R. Wyn Jones' works at Aberystwyth University have promoted a variant within the Critical Security Studies, the Welsh School. Publishing in 1991, Ken Booth's paper titled *Security and Emancipation* bloomed to the next stage of thinking about whose security matters in world affairs.

With the intellectual inspirations of Antonio Gramsci and the Frankfurt School, he offered to reconceptualise security studies to guide a ‘politics of progress,’ a ‘politics of hope,’ and a ‘politics of resistance.’ Booth (1991: 319) defined emancipation as “the freeing of people from the physical and human constraints which stop them carrying out what they would freely choose to do.” The conceptions of security are defined for individuals and groups in terms of ‘freedom from fear’ and ‘freedom from want’.

UN Secretary-General Kofi Annan’s interest in deepening and strengthening international human rights law and humanitarian law to improve the fundamental individual rights to ‘life, liberty, and the pursuit of happiness’ contributed to the UN’s pioneering role in defining the scope of human rights. In the 1994 United Nations Human Development Report, the declaration of ‘human security’ broadened the security concept, moving away from the traditional state-centric understanding of security. In this report (Ibid. 22), it was noted that “human security is a child who did not die, a disease that did not spread, a job that was not cut, an ethnic tension that did not explode in violence, a dissident who was not silenced. Human security is not a concern with weapons-it is a concern with human life and dignity”. It means that human security is a multi-sectoral concept that encompasses economic, food, health, environmental, personal, community, and political insecurities. For instance, poverty, inequality, innumeracy, political oppression, cultural discrimination, natural disasters, climate change, terrorism, genocide, and ecocide are seen among the critical and pervasive threats and situations to human security (Smith 2020: 79-81). According to this perspective, human security is creating political, social, environmental, economic, military, and cultural systems that give people the building blocks of survival from critical and pervasive threats and situations (CHS: 2003: 4).

In the 1990s, with the rise of Critical Security Studies and the concept of human security, the individual became the appropriate referent object (which is to be secured). Since then, environmental security has been approached beyond the state-centric threat and military nexus as a component of human security (Daoudy 2021).

The UN held the Conference on Environment and Development in 1992 in Rio de Janeiro, Brazil. At this Earth Summit, governments agreed to fight global warming for sustainable development. It also provided a platform to discuss formulating international conventions to establish a control mechanism to reduce emissions.

In 1994, Robert Kaplan’s essay titled *The Coming Anarchy* contributed to seeing the environment as a national security issue in Washington. Playing a constructive role in the struggle for climate and eco-system protection, President Bill Clinton signed the Kyoto Protocol (1998), which imposed legally binding greenhouse gas emission reductions on the industrialized developed countries. However, President George W. Bush repudiated the Protocol in March 2001, arguing it was harmful to US industry and economy (Lisowski, 2002: 106).

After 9/11, American President G.W. Bush's policy of 'the war against terrorism' became the top agenda of security studies and shadowed the other topics. Despite the rising atmosphere of real politics in international affairs, international environmental cooperation was maintained with events such as the 2002 Johannesburg Conference.

The 2007-2008 UN Human Development Report *Fighting Climate Change: Human Solidarity in a Divided World* noted that 'climate change is a massive threat to human development.' In this report, climate change is defined as a human security issue. President Obama's commitment to climate action paved the way for a new comprehensive and binding climate document, the 2015 Paris Agreement. However, with the climate scepticism of President Donald Trump, the White House's decision to withdraw from the Agreement ceased all treaty implementation and has accelerated the erosion of institutions that are engines of global climate action (Jotzo et al., 2018: 813-816).

Even though developed countries are significant actors responsible for climate change, the governments of wealthy countries such as the US have avoided addressing the problem due to the dominance of the state-corporate relationship.

Human activities are causing environmental problems. In other words, humans are the main reason behind climate change. The dilemma is whether humans maintain their habits or change for a better future. Approaching environmental security from the human security perspective limits it to the national borders of human rights. This limited perspective fails to address responsibilities and obligations to the other peoples of the world. It also ignores future generations or other living beings (McDonald, 2018: 162). Its mixture with neoliberal ideas prioritises enduring unsustainable consumer lifestyles. It tends to disregard ecological justice and the rights of vulnerable others.

Moreover, the human security approach reduces the value of the environment to its instrumental usefulness to humans. The environment is seen as a tool or a resource in the service of humans. It aims to ensure natural resources for humans. Like state-centred approaches, the human-centred approach to environmental security has limitations in the face of climate change and climate justice. Beyond these two perspectives, the ecological security perspective is the third way that constitutes appropriate policy responses to climate change.

4. ENVIRONMENT AS AN ECOLOGICAL SECURITY ISSUE

From the traditional state-centric security perspective, the environment is viewed as a source of threat or a threat multiplier. From the human security perspective, it is seen as an instrument or resource in the service of humans. However, an alternative approach aims to secure the environment in and for itself: the ecological security perspective. This environmentalist worldview (Eckersley, 1992) rejects anthropocentrism, which assumes that humans are the ultimate subject of security.

The ecological security perspective challenges the separation between humanity and nature (Lifitin, 1999). Both the natural world and the human world belong to the ecosystem. Their interdependency and interconnectedness distinguish them. The concept of environment produces a taken-for-granted understanding of this relationship. It draws an unquestioned perception of a distinct natural world.

Ecological thought attempts to overcome traditional binaries of anthropocentrism vs. eco-centrism. For the long-term survival of life, it emphasises the dynamic inter-relationship between human populations and other species in the ecosystem. Ecological security calls for a political consciousness to secure ecosystems from the threats to equilibrium associated with existing political, social, and economic structures (McDonald 2021). It is defined as “ecosystem resilience and the rights and needs of the most vulnerable across space (populations of developing world), time (future generations), and species (other living beings) (McDonald, 2018: 153).” The eco-centric security perspective normatively advocates recognising the moral obligation to other living beings and future generations.

It should be noted that the war not just destroys human lives and habitations but also biological life, landscapes, and cultures. For instance, in the Gulf War, the Iraqi leader Saddam Hussein burnt 600 Kuwaiti oil wells, which caused severe atmospheric pollution. Considering ecological destruction, the scholars discuss the possibilities and challenges of acknowledging environmental destruction and related human rights violations as a new crime at the International Criminal Court (Killean, 2021). Intending to ensure more excellent environmental protection through international criminal law, the attempts of the criminalisation of ecocide (Minkova, 2023) have brought new dimensions to the security-climate relationship.

5. GENDERING ENVIRONMENTAL SECURITY: ECOFEMINISM

The first wave of feminism sprouted on the grounds of values such as equality, freedom, and human rights, which were prominent on the international agenda after the French Revolution. Published in this period, Mary Wollstonecraft’s *A Vindication of the Rights of Woman: with Strictures on Political and Moral Subjects* (1792) is one of the pioneering works that have been the source of feminist ideology. By upholding the theory of natural rights, the first generation of feminists emphasized gender equality while highlighting the existential commonalities between men and women. They had sought a social and political transformation by fighting for equality in social, economic, and political rights to vote, work, study, etc. It had been a brutal struggle in Britain. Emily Wilding Davison threw herself under the King’s horse on Derby Day 1913 and sacrificed herself for the vote (Walters, 2005: 82-83).

The second wave of feminism, which emerged in the 1960s and continued until the 1980s, criticised the patriarchal system as the basis of the problems of gender inequality and attempted to develop strategies and find solutions for the emancipation of women (Thornham, 2001: 25-36). Unlike

the first wave, in the second wave, the public/private sphere debates gained momentum; the oppression of women's bodies by masculine domination in all areas of social life and how these mechanisms of oppression were internalised, naturalised, normalised and institutionalised were deciphered and struggled to be overcome. Rights and freedoms on sexuality and reproduction became the subject of feminist movements and studies. In February 1969, feminist activist Carol Hanisch stated in her famous article *Personal is Political* that “personal problems are political problems. There are no personal solutions at this time. There is only collective action for a collective solution.”

Ecofeminism emerged within the environmental movements of the second wave of feminism to fight against existing patriarchal paradigms of power (Ruether, 1978). This approach simultaneously interrogates the exploitation of women and nature. Françoise d'Eaubonne, in her book *Feminism or Death: How the Women's Movement Can Save the Planet* (published in French in 1974), linked the suppression of women and the suppression of nature and claimed that both the emancipation of women and the emancipation of nature would come together. Ecofeminism goes beyond the -isms (nationalism, colonialism, imperialism, capitalism, anthropocentrism, etc.), which prioritize political boundaries, economic profits, or national interests.

The growing influence of postmodernism in the social sciences in the 1980s reshaped feminist debates, and third-wave feminism emerged. This new wave of feminists emphasised differences instead of a generalising, uniformising notion of womanhood. They have sought to increase the visibility of multiple narratives of womanhood through different individualities, cultures, geographies, and experiences. For instance, Cynthia Enloe in *Bananas, Beaches, and Bases: Making Feminist Sense of International Politics* (1989) exhibited how gender, ethnicity, nationality, and class diversely determine the everyday lives of women worldwide by reshaping and reconfiguring power relations. Uncovering new manifestations of militarism, Ann Tickner (1993a), Jean Elshtain (1987), and Jan Pettman (1996) called for rethinking security, violence, patriarchy, and gendered power politics, which facilitates recognition and understanding of the ‘personal is international’ and that the ‘international is personal.’

Feminist Security Studies argued that the IR discipline was gender-blind by decoding how women’s existence, history, contributions, and narratives were ignored in the academic and political debates. In the 1990s, the academic wave of challenging the traditional military-state-centred approaches encouraged feminists to expand the referent object of International Security Studies to include women.

Scholars of International Security Studies have also long ignored non-Western experiences and conceptualisations. The post-colonialist security perspective highlights the attempt to globalise IR by integrating Global South’s perspectives into the discipline. According to Third World theory (Ayooob 1991; Thomas, 1987), Western dominance in world politics reproduces inequalities and insecurities at the local and global levels. Going beyond this, to eliminate inequalities and hierarchies on the planet,

the ecofeminist approach (Warren, 2000; Pandey, 2013; Adams and Gruen, 2014) shows the ‘interconnections between all kinds of oppression.’

The 1987 Brundtland Report, *Our Common Future*, did not mention issues related to women’s rights or gender equality. But, to build a gender perspective on the environmental agenda, in 1991, the Women’s Action Agenda 21 was adopted at the Miami World Women’s Congress for a Healthy Planet, organized by the Women’s Environment and Development Organization (WEDO 2011). Agenda 21 was influential in consolidating the link between women and the environment. The following year, in Rio De Janeiro, women were officially acknowledged as a crucial group for environment management, conservation, protection, and development at the UN Conference on Environment and Development.

In the literature on ecofeminism, there are different approaches to the women and nature relationship (Mellor 1994; Plumwood, 1986). With a specific focus on the woman's body, fertility, and reproduction, some scholars pay attention to the knowledge and experiences of women with Mother Earth (Wilson, 2005: 334-335). Some feminists identify themselves with nature to justify a privileged position in environmental transformation and management. The women’s knowledge, experience, and contributions to the climate change debate are indispensable to the search for planetary recovery. However, critical ecofeminists underline the pitfalls of this culturalist perspective, arguing that it reinforces gendered stereotypes and dichotomies that naturalize, normalize, and perpetuate patriarchal hierarchies (Carlassare, 2000). They claim that the recovery of the planet cannot be designed as a “project of women alone” (Braidotti et al., 1994: 9). In terms of climate change, they emphasize the importance of recognizing the gendered nature of everyday experiences related to climate change, which are shaped by various intersecting power dynamics influenced by material factors and cultural norms (Rao et al., 2019).

It is scientifically accepted that climate change deepens the gap between the world’s advantaged and disadvantaged people. Climate-dependent livelihoods and natural resources make communities more vulnerable to climate change. Low-income women in developing countries are among the most disadvantaged groups and are more vulnerable to environmental degradation (Denton, 2002: 11). Based on this argumentation, Batricevic and Paunovic (2019) portray women as “more vulnerable” and “more common victims of negative environmental impact”. Linking environmental security and ecofeminism, they offer to consider gender aspects of climate change to tackle environmental problems. This study goes beyond the discourse of female victimhood to have a more transformative concept of ecofeminist security in the sense of taking into consideration all disadvantaged individuals, excluded groups, and less-developed states to expand participation in the fight against global injustice and environmental injustice deepened by the effects of climate change. It requires a broader transformation in economic, political, cultural, and international power structures.

This ecofeminist security perspective allows us to see the interconnectivity of Western patriarchal domination and the threat of climate change. This is why ecofeminists have strongly challenged the concept of development, which is viewed as a failed Western project aimed at modernizing the countries in the South (Braidotti et al., 1994: 1). Rather than progress, the development projects have maintained Western-male-class colonialism and have contributed to the spread of different patterns of domination, bringing environmental degradation, deforestation, desertification, global poverty, injustice, and inequality (Ibid. 8-9). While ecofeminists question the concept of sustainable development and its dependence on the global market economy (Rochette, 2002: 150), they propose a more inclusive, pluralistic, holistic, genuinely fair, sustainable development discourse (Shiva, 1989; Agarwal, 1989).

Regarding national and planetary security, ecofeminists imagine anti-militarist societies with nature-friendly technologies and sustainable economies that respect place and culture. For this purpose, it depicts the contradictions and discrepancies in social, economic, and political life and decodes the destructive effects of patriarchy and capitalism on nature, women, and all suppressed groups and cultures for an ecologically just world. For instance, Ann Tickner (1993b) pointed out that the idea of political and economic development legitimized a competitive, profit-seeking tradition and the compulsive producer and consumer behaviour of an imperialist Eurocentric state system. Tickner questioned the accumulation of power and wealth in the international political economy and pointed out that the expansion of the capitalist world economy and the emergence of the modern state depends on the exploitation of nature and women for ‘human progress.’ She offered an ecofeminist approach to develop “sustainable non-dominating relations with nature and assuring all peoples of an adequate quality of life require an ethic which rests, not on hierarchical relationships, but on the mutual interaction between women and men, as well as between humans and nature (Ibid. 68).”

All in all, the ecofeminist security approach widens our understanding of the origins of insecurities in different aspects of life. It argues that the fight against climate change is only achievable by challenging every form of structural violence to end every form of social, political, and international marginalization, exclusion, and discrimination for a safer planet for every living being.

6. CONCLUSION

Despite the rising awareness that climate change poses a threat to security, there is no consensus on how to respond to this crucial issue. This study demonstrated competing approaches to identifying the relationship between security and environmental change, based on the different definitions of whose security matters, from what threats, which agents are responsible for providing it, and through what means.

According to the traditional state-centred, national security approach, climate change is a matter of security policies and practices only when it threatens state security. Environmental problems such as marine pollution, atmospheric pollution, extreme drought, deforestation, and biodiversity loss threaten international security by fuelling mass migration, humanitarian crises, international conflicts, and instability. From the national security perspective, the necessary measures to counter these threats must be implemented by strengthening military power.

In the human-centred approach to environmental security, the referent object of security is the international society. It is based on the idea that the impacts of the climate crisis on people can be mitigated through the implementation of common principles and action plans in cooperation with intergovernmental and non-governmental organisations. However, this approach ignores the fact that climate change is caused by industrialisation, consumer culture, and environmental destruction imposed by global capitalism. In other words, from the perspective of human security, the climate crisis is not considered a symptom of the simultaneous exploitation of humans and the ecosystem.

As an alternative approach to climate security, ecofeminism opposes every kind of oppression on the planet, from personal to global level. It accepts the indivisibility of the earth and the interdependency of the ecosystems, valuing other life forms by building a global culture of respect and responsibility. Going beyond the state-centric and human-centric environmental security approaches, ecofeminism gives environmental protection the highest priority. It offers to establish ecological standards to ensure equal ecological security and climate justice for the survival of humanity and the planet.

It can be said that the recent decisions and practices of the United Nations on sustainable development and climate security reflect the idea that ‘personal is planetary.’ It means that no problem can be solved at the national or global level without entrenching a culture of mutual respect and responsibility at the individual level. For instance, in September 2015, the 2030 Agenda for Sustainable Development was adopted at the UN Sustainable Development Summit as a rescue plan for humanity and the planet. By 2030, it aimed to resolve (UN 2015: 3) ‘to end poverty and hunger everywhere; to combat inequalities within and among countries; to build peaceful, just and inclusive societies; to protect human rights and promote gender equality and the empowerment of women and girls; and to ensure the lasting protection of the planet and its natural resources.’ According to the UN’s Sustainable Development Goals Report (2023: 23), the impacts of climate change threaten to further hamper progress in gender equality. The report underlined the significance of bridging the geopolitical and economic divides and providing climate finance for developing countries (Ibid. 2). To address the sustainable development goals, it declared critical areas for urgent action and called on governments to (Ibid. 5) “advance concrete, integrated and targeted policies; advance policies and actions to eradicate poverty, reduce inequality and end the war on nature, with a focus on advancing the rights of women

and girls and empowering the most vulnerable”, which shows a changing understanding of planetary security towards ecofeminism.

REFERENCES

- Adams, L. C. and Gruen, L. (2014) *Eco-Feminism: Feminist Intersections with Other Animals & the Earth*, New York, Bloomsbury
- Adler, E. and Barnett, M. (1998) (eds.), *Security Communities*, Cambridge, Cambridge University Press
- Agarwal, B. (1989) “Rural Women, Poverty, and Natural Resources: Sustenance, Sustainability, and Struggle for Change,” *Economic and Political Weekly*, Vol. 24, No. 43, WS46-WS65.
- Batricevic, A. and Paunović, N. (2019) “Ecofeminism and Environmental Security”, *Facta Universitatis Series Law and Politics*, 17(2):125-136.
- Ayoob, M. (1991) “The Security Problematic of the Third World”, *World Politics*, 43, No 2, 257-283.
- Biehl, J. (1991), *Finding Our Way: Rethinking Ecofeminist Politics*, New York: Black Rose Books.
- Booth, K. (1991) “Security and Emancipation”, *Review of International Studies*, 17/4, 323-326.
- Braidotti, R., Charkiewicz, E., Hausler, S. and Wieringa, S. (1994) *Women, the Environment and Sustainable Development*, London: Zed Press
- Brundtland, G. H. (1987) “Brundtland and the World Commission on Environment and Development: Statement to the 42nd session of the General Assembly of the United Nations”, <https://digitallibrary.un.org/record/146404?ln=en&v=pdf>
- Buzan, B. and Hansen, L. (2009) *The Evolution of International Security Studies*, Cambridge, Cambridge University Press.
- Carlassare, E. (2000) “Socialist and cultural ecofeminism: allies in resistance”, *Ethics and the Environment*, 5, 89–106.
- Commission on Human Security (2003) *Human Security Now: Final Report*, New York, CHS.
- Dalby, S. (2013) “Climate Change: New Dimensions of Environmental Security”, *The RUSI Journal*, 158(3), pp. 34–43.
- Dalby, S. (2002) *Environmental Security*, Minneapolis, University of Minnesota Press
- Daoudy, M., (2021) “Rethinking the climate–conflict nexus: a human–environmental–climate security approach,” *Global Environmental Politics*, 21 (3), 4–25

- Daudney, D. (1999) “Environmental security: a Critique” Daudney, D. and Matthew, R. (eds.) *Contested Grounds: Security and Conflict in the New Environmental Politics*, Albany, SUNY Press, 187–219.
- d’Eaubonne, F. (2022) *Feminism or Death: How the Women's Movement Can Save the Planet*, NY, Verso.
- de Wilde, J.H. (2008) “Environmental Security Deconstructed,” Brauch, H.G. (ed.) *Globalization and Environmental Challenges*, Hexagon Series on Human and Environmental Security and Peace, Springer, Berlin, Heidelberg.
- Denton, F. (2002) “Climate change vulnerability, impacts, and adaptation: Why does gender matter?”, *Gender & Development*, 10(2), 10–20.
- Detraz, N. (2009) “Environmental Security and Gender: Necessary Shifts in an Evolving Debate”, *Security Studies* 18 (2): 345–369.
- Eckersley, R. (1992) *Environmentalism and Political Theory: Towards an Ecocentric Approach*, New York, SUNY Press
- Egeland, K. (2023) “Climate security reversed: the implications of alternative security policies for global warming”, *Environmental Politics*, 32:5, 883-902
- Elliott, L. (2015) “Human security/environmental security,” *Contemporary Politics*, 21(1), 11–24.
- Falk, R. A. (1971) *This endangered planet: prospects and proposals for human survival*, New York, Random House.
- Floyd, R. (2013) “Whither Environmental Security Studies? An Afterword” Floyd, R. and Richard, A. M. (eds.) *Environmental Security: Approaches and Issues*, London, Routledge.
- Floyd, R. (2008) “The Environmental Security Debate and its Significance for Climate Change”, *The International Spectator*, 43:3, 51-65.
- Gilpin, R. (1981) *War and Change in World Politics*, Cambridge, Cambridge University Press.
- Hanisch, C. (1970) “Personal is Political”, in Firestone, S. and Koedt, A. (eds.) *Notes from the Second Year: Women's Liberation*, NY, Radical Feminism.
- Hemmati, M., and Röhr, U. (2009) “Engendering the climate-change negotiations: experiences, challenges, and steps forward”, *Gender & Development*, 17(1), 19–32
- Ide, T. et al. (2023) “The Future of Environmental Peace and Conflict Research”, *Environmental Politics*, 32(6), 1077–1103.
- Elshtain, J. B. (1987) *Women and War*, NY, Basic Books.

- Jotzo, F. et al. (2018) “US and international climate policy under President Trump”, *Climate Policy*, 18:7, 813-817.
- Kaplan, R. (1994) “The Coming Anarchy”, *the Atlantic*, 273/2, <https://www.theatlantic.com/magazine/archive/1994/02/the-coming-anarchy/304670/>
- Katzenstein, P. (ed.) (1996) *Culture of National Security: Norms and Identity in World Politics*, NY, Columbia University Press.
- Keohane, R. O. and Nye, J. (1977) *Power, and Interdependence: World Politics in Transition*, Boston, Little Brown.
- Killean, R. (2021) “From ecocide to eco-sensitivity: ‘greening’ reparations at the International Criminal Court”, *The International Journal of Human Rights*, 25:2, 323-347.
- Koren, O., Bagozzi, B.E., and Benson, T., (2021) “Food and water insecurity as causes of social unrest: evidence from geolocated Twitter data”, *Journal of Peace Research*, 58 (1), 67-82.
- Li, Z. (2022) “Ecofeminism and Daoism: the feminist analysis of female warrior of Nie Yinniang in *The Assassin* (2015)”, *Feminist Media Studies*, 23(7), pp. 3468–3482.
- Lisowski, M. (2002) “Playing the Two-level Game: Us President Bush's Decision to Repudiate the Kyoto Protocol”, *Environmental Politics*, 11:4, 101-119.
- Litfin, K. T. (1999) “Constructing Environmental Security and Ecological Interdependence”, *Global Governance*, 5, no. 3: 359–378.
- Mach, K.J., et al. (2019) “Climate as a risk factor for armed conflict”, *Nature*, 571 (7764), 193–197.
- Malone, L.A., (2015) “Environmental Justice Reimagined Through Human Security and Post-Modern Ecological Feminism: A Neglected Perspective on Climate Change”, *Faculty Publications*, 1789, 1445-1471.
- McDonald, M. (2023) “Geoengineering, climate change, and ecological security”, *Environmental Politics*, 32:4, 565-585.
- McDonald, M., (2021) *Ecological security: climate change and the construction of security*, Cambridge, Cambridge University Press
- McDonald, M. (2018) “Climate change and security: towards ecological security?”, *International Theory*, 10:2, 153-180
- Mellor, M. (1994) “Varieties of ecofeminism”, *Capitalism Nature Socialism*, 5(4), 117–125.
- Minkova, G.L. (2023) “The Fifth International Crime: Reflections on the Definition of Ecocide”, *Journal of Genocide Research*, 25:1, 62-83

- Pandey, A. (2013) “Globalization and ecofeminism in the South: keeping the ‘Third World’ alive”, *Journal of Global Ethics*, 9:3, 345-358.
- Pettman, J. (1996) *Worlding Women: A Feminist International Politics*, London, Routledge.
- Rao, N., Lawson, E. T., Raditloane, W. N., Solomon, D., & Angula, M. N. (2017) “Gendered vulnerabilities to climate change: insights from the semi-arid regions of Africa and Asia”, *Climate and Development*, 11(1), 14–26.
- Rochette, A. (2002) “Stop the Rape of the World. An Ecofeminist Critique of Sustainable Development”, *U. N. B. Law Journal*, 51, 145-174.
- Ruether, R. R. (1978) *New Women New Earth: Sexist Ideologies and Human Liberation*, Seabury Press, New York
- Plumwood, V. (1986) “Ecofeminism: An Overview and Discussion of Positions and Arguments”, *Australasian Journal of Philosophy*, 64(sup1), 120–138.
- Salleh, A. (1997) *Ecofeminism as Politics*, London, Zed Books.
- Selby, J. and Hoffmann, C. (2014) “Rethinking Climate Change, Conflict, and Security”, *Geopolitics*, 19(4), 747–756.
- Shiva, V. (1989) *Staying Alive: Women, Ecology and Development*, London, Zed Books.
- Siegel, L. (2024) “Ecofeminism ↔ Intraconnectivism: working beyond binaries in environmental education”, *Gender and Education*, 36(4), 328–344.
- Smith, M. (2020) *Uluslararası Güvenlik*, İstanbul, Felix Kitap.
- Terry, G. (2009) “No climate justice without gender justice: an overview of the issues”, *Gender and Development*, 17(1), 5–18.
- Thomas, C. (1987) *In Search for Security: The Third World in International Relations*, Boulder, Lynne Rienner
- Tickner, A. J. (1993a) *Gender in International Relations: Feminist Perspectives on Achieving Global Security*, NY, Columbia University Press.
- Tickner, A. J. (1993b) “States and Markets: An Ecofeminist Perspective on International Political Economy”, *International Political Science Review*, 14(1), 59-69.
- Tornham, S. (2001) “Second Wave of Feminism” in Gamble, S. (ed.) *Routledge Companion to Feminism and Postfeminism*, NY, Routledge, 25-36.
- Trombetta, M. J. (2008) “Environmental security and climate change: analysing the discourse”, *Cambridge Review of International Affairs*, 21:4, 585-602.

- United Nations (2008) “Fighting Climate Change: Human Solidarity in a Divided World”, *UN Human Development Report 2007-2008*, <https://www.un-ilibrary.org/content/books/9789210576963c003>
- United Nations (2015), “Transforming our world: the 2030 Agenda for Sustainable Development”, <https://sustainabledevelopment.un.org/post2015/transformingourworld/publication>
- United Nations (2023) “The Sustainable Development Goals Report 2023”, <https://unstats.un.org/sdgs/report/2023/The-Sustainable-Development-Goals-Report-2023.pdf>, (05.06.2024).
- United Nations Development Programme (1994) *Human Development Report 1994 – New Dimensions of Human Security*, <https://hdr.undp.org/system/files/documents/hdr1994encompletenostats.pdf>
- von Lucke, F., Wellmann, Z. and Diez, T. (2014) “What’s at Stake in Securitising Climate Change? Towards a Differentiated Approach”, *Geopolitics*, 19(4), 857–884.
- Walt, S. M. (1991) “The Renaissance of Security Studies”, *International Studies Quarterly*, 35, No:2, 1991, 211-239.
- Walters, M. (2005) *Feminism: A Very Short Introduction*, Oxford, Oxford University Press.
- Waltz, K. N. (1979) *Theory of International Politics*, Massachusetts, Addison-Wesley Publishing Company.
- Warren, K. J. (2000) *Ecofeminist Philosophy: A Western Perspective on What It Is and Why It Matters*, Boulder, Rowman & Littlefield.
- WEDO (2011) “World Women’s Congress for a Healthy Planet, 1991”, <https://wedo.org/bella-abzug/>
- Wendt, A. (1992) “Anarchy is what states make of it: The social construction of power politics”, *International Organization* 46(2): 391-425.
- Williams, G. (1980) “The Brandt Report: A Critical Introduction”, *Review of African Political Economy*, 7:19, 77-86.
- Wollstonecraft, M. (1792) *A Vindication of the Rights of Woman: with Strictures on Political and Moral Subjects*, London, St. Paul’s Church Yard.

RASYONEL AKTÖR MODELİNİN ELEŞTİRİSİ, PSİKOLOJİK FAKTÖRLER VE OPERASYONEL KOD ANALİZİ¹

Abdurrahman ARSLAN* İmran DEMİR**

ÖZET

Bu çalışma, uluslararası ilişkilerde yaygın olarak kullanılan Rasyonel Aktör Modeli'nin, karar vericilerin bilişsel ve psikolojik sınırlamalarını hesaba katmaması nedeniyle uluslararası ilişkileri açıklamakta sınırlı kaldığını ortaya koymayı amaçlamaktadır. Yöntem olarak bilişsel ve psikolojik literatür üzerinden Rasyonel Aktör Modeli'nin temel varsayımları eleştirilmiş; bilişsel önyargılar, motivasyonel önyargılar, algılar, duygular ve inanç sistemlerinin karar verme sürecini nasıl etkilediği incelenmiştir. Bulgular; bireysel özelliklerin karar alma süreçlerinde önemli bir rol oynadığını ve tam rasyonelliğin mümkün olmadığını göstermektedir. Sonuç olarak, uluslararası ilişkilerin analizinde bireysel ve psikolojik faktörlerin dikkate alınmasının, Rasyonel Aktör Modeli'nin dayattığı rasyonel taslaktan daha gerçekçi ve faydalı açıklamalar sunacağı önerilmektedir. Bu bağlamda, bireye odaklanan Operasyonel Kod Analizi ve Verbs In Context System gibi yöntemlerin kullanılması tavsiye edilmekte ve bu yöntemler çalışmada tanıtılmaktadır.

Anahtar Kelimeler: Rasyonel Aktör Modeli, Karar Verme Teorisi, Bilişsel ve Psikolojik Sınırlamalar, Politik Psikoloji

Jel Kodları: D70, D74, F50

---

¹ Bu makale, Arslan tarafından yazılan “ABD’nin Türkiye Politikası’nda Başkan Etkisi: Barack Obama ve Donald Trump’ın Operasyonel Kodları” başlıklı doktora tezinden türetilmiştir. Arslan A. “ABD’nin Türkiye Politikası’nda Lider Etkisi: Barack Obama ve Donald Trump’ın Operasyonel Kodları” Marmara Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Uluslararası İlişkiler Anabilim Dalı, Uluslararası Politik Ekonomi Bilim Dalı (Yayınlanmamış Doktora Tezi, Tez Danışmanı: Doç. Dr. İmran Demir)

* Doktora Adayı, Marmara Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Uluslararası İlişkiler Anabilim Dalı, aarslan@bandirma.edu.tr, 0000-0002-7789-1935

** Doçent, Dr., Marmara Üniversitesi, imrandemir@yahoo.com, 0000-0003-1646-0311

Makale Geçmişi/Article History

Başvuru Tarihi / Date of Application: 30 Ekim 2024

Düzeltilme Tarihi / Revision Date: 23 Kasım 2024

Kabul Tarihi / Acceptance Date : 23 Kasım 2024

A CRITIQUE OF THE RATIONAL ACTOR MODEL, PSYCHOLOGICAL FACTORS AND OPERATIONAL CODE ANALYSIS

ABSTRACT

This study aims to demonstrate that the Rational Actor Model, which is widely used in international relations, is limited in explaining international relations because it does not take into account the cognitive and psychological limitations of decision makers. Methodologically, basic assumptions of the Rational Actor Model are criticized through cognitive and psychological literature, and to this effect how cognitive biases, motivational biases, perceptions, emotions and belief systems affect the decision-making process are examined. The findings show that individual characteristics play an important role in decision-making processes and that complete rationality is not possible. As a result, it is suggested that taking individual and psychological factors into account in the analysis of international relations will provide more realistic and useful explanations than the rational outline imposed by the Rational Actor Model. In this context, the study concludes with recommending the use of methods such as Operational Code Analysis and Verbs In Context System, which focus on the individual, are recommended and introduced in this study.

Keywords: *Rational Actor Model, Decision Making Theory, Cognitive and Psychological Limitations, Political Psychology*

1. GİRİŞ

Uluslararası ilişkiler disiplini, devletlerin davranışlarını ve uluslararası sistemin dinamiklerini anlamlandırmak amacıyla çeşitli teorik yaklaşımlar geliştirmiştir. Bu yaklaşımların en etkili ve yaygın olanlarından biri, devleti üniter ve rasyonel bir aktör olarak ele alan Rasyonel Aktör Modeli'dir (RAM) (Allison, 1971; Waltz, 1979). RAM, devletlerin ulusal çıkarlarını maksimize etmek için mantıklı ve hesaplı kararlar aldığını varsayar ve uluslararası ilişkilerdeki etkileşimleri ve çatışmaları açıklamak için bu temel çerçeve içerisinde bir açıklama zemini sunar.

Bu model, devletlerin davranışlarını anlamlandırmada yaygın olarak kullanılsa da, önemli sınırlılıkları bulunmaktadır. RAM özellikle, devletlerin karar almasında bireyleri göz ardı etmektedir. Esasen devletin bir soyutlama olması ve devlet adına karar alanların da bireyler olması RAM'ın göz ardı ettiklerini kritik hale getirmektedir. Dahası bireyler de karar verirken bilişsel ve psikolojik sınırlamalara tabidir (Simon, 1957) ve bu da RAM'ın temel varsayımlarını sorgulanır hale getirmektedir. İnsanların karar alma süreçlerinde, sistematik hatalar yapmasına ve rasyonel tercihlerden sapmalar yaşamasına sebep olabilecek sezgisel kısayollar, bilişsel ve motivasyonel önyargılar, duygular, inançlar ve inanç sistemleri gibi çokça faktörün etkisinde kalarak rasyonellikten saptıkları, psikoloji, politik psikoloji, karar verme literatürü içerisinde bunlarla sınırlı olmamak üzere birçok çalışmada ortaya konulmuştur (Jervis, 2017; Kahneman, 2011; Kahneman vd., 1982; Kunda, 1990; Ross, 1977; Ross ve Sicoly, 1979; Simon, 1955, 1957, 1965). Bireysel faktörleri inceleyen birden fazla disiplin ve alt disiplinin sunduğu

kanıtlarla birlikte RAM'ı tartışmaya açmaya ve bireysel düzeydeki açıklama araçlarına olan gereksinim artmaktadır.

Bireysel düzeydeki çalışmalara yönelik ihtiyaç ortada olmasına rağmen, bu alandaki çalışmaların sayısı hâlâ sınırlıdır ve literatürdeki hâkim eğilim, devletleri üniter ve rasyonel aktörler olarak ele almaya devam etmektedir. Levy'nin (Levy, 2023: 349) belirttiği gibi, 1980-2015 yılları arasında uluslararası ilişkilerde birey düzeyine odaklanan akademik makalelerin oranı %13'ün altındadır. Bu durum, uluslararası ilişkilerin analizinde bireysel ve psikolojik faktörlerin göz ardı edildiğini göstermektedir.

Bireysel ve psikolojik faktörlerin ihmal edildiği bu ortamda, bazı teorisyenler RAM'a alternatif modeller geliştirmiştir. Örneğin Allison, (Allison, 1971) RAM'a alternatif olarak Örgütsel Süreç Modeli ve Bürokratik Politika Modeli'ni önermiştir. Allison'ın modelleri, örgütsel ve bürokratik dinamikleri vurgulasa da bireylerin bilişsel ve psikolojik faktörlerini kapsamamaktadır. Bu çalışmanın amacı, RAM'ın temel varsayımlarının bilişsel ve psikolojik sınırlamalar nedeniyle uluslararası ilişkilerdeki karar alma süreçlerini açıklamakta yetersiz kaldığını göstermektir. Çalışma, ilk olarak RAM'ın temel varsayımlarını ve bu varsayımların bilişsel ve psikolojik sınırlamalar nedeniyle kusurlu olduğunu ele alacaktır. İkinci olarak, insan karar verme süreçlerini etkileyen bilişsel ve psikolojik iç sınırlar incelenecek; bilişsel önyargılar, motivasyonel önyargılar, atıf hataları, duygular, inançlar ve inanç sistemlerinin karar alma süreçlerindeki rolü tartışılacaktır. RAM'a alternatif olarak sunulan modeller ve bu modellerin sınırlılıkları değerlendirilirken, bir alternatif olarak Operasyonel Kod Analizi önerilecek, Operasyonel Kod Analizi yönteminin uygulanması için Walker, Schafer ve Young tarafından geliştirilen VICS sistemini kullanan (Walker vd., 1999) Levine ve Young tarafından geliştirilen otomasyon programı Profiler Plus (Levine ve Young, 2014) tanıtılacaktır.

Sonuç olarak, bu çalışmada uluslararası ilişkilerin daha gerçekçi ve kapsamlı bir şekilde analiz edilmesi için, bireysel ve psikolojik faktörlerin göz ardı edilmemesi gerektiği vurgulanacaktır. Bu yaklaşım, devlet davranışlarını anlamlandırmada rasyonel varsayımların ötesine geçerek, karar alıcıların insan olarak sahip oldukları sınırlılıkları ve özellikleri dikkate alan bir çerçeve sunmayı amaçlamaktadır.

2. RASYONEL AKTÖR MODELİ

Rasyonel terimi, Simon'a göre, belirli bir durum bağlamında belirlenmiş hedeflere uygun davranışı ifade eder. “Seçen organizmanın özellikleri göz ardı edilir ve yalnızca dış durumdan kaynaklanan kısıtlamalar dikkate alınır, o zaman maddi veya nesnel rasyonellikten, yani duruma en uygun şekilde uyarlanmış olduğuna nesnel olarak karar verilebilecek davranıştan söz edebiliriz” (Simon, 1985: 294). Bu açıdan bakıldığında seçen organizmanın özelliklerinin göz ardı edilmesi, kusurlu bir varsayıma dayanan kusurlu bir açıklama üretmektedir. İnsan karar verme sürecinin, bilişsel ve psikolojik faktörler dikkate alınmadan açıklanmaya çalışılması, gerçek süreçlerin yerine, sonuçlara uygun gerçek dışı süreçlerin varsayımsal olarak tasarlanması ve gerçeklik yerine kabul edilmesi dolayısıyla

Herbert Simon kavramsallaştırılmıştır (Dougherty ve Pfaltzgraff, 2001: 561).

Simon 1957 tarihli kitabında rasyonelliğin sınırlılığı ilkesini öne sürmüştü ve insanların bilişsel kapasitelerinin, nesnel rasyonelliğe ulaşmak için yetersiz olduğunu savunmuştur. “İnsan zihninin karmaşık problemleri formüle etme ve çözme kapasitesi, gerçek dünyada nesnel olarak rasyonel davranış için ya da hatta böyle bir nesnel rasyonel yaklaşıma makul bir yaklaşım için çözümü gereken problemlerin boyutuyla karşılaştırıldığında çok küçüktür.” Bu temel, Simon için “sınırlı rasyonellik” adını verdiği kavramı yansıtmaktadır ve Simon’a göre insan bu modele uygun olarak rasyonel davranırken, bu davranış gerçek dünyaya göre “optimal” olmanın yakınından bile geçmemektedir. “Eğer davranışı tahmin etmek istiyorsak, modelin nasıl inşa edildiğini anlamamız gerekir ve bu modelin inşası kesinlikle algılayan, düşünen ve öğrenen bir hayvan olarak psikolojik özellikleriyle ilişkili olacaktır.” (Simon, 1964: 198-199).²

Simon’ın işaret ettiği üzere bilişsel ve psikolojik literatürde yapılan araştırmalar, insan karar verme sürecinin bilişsel ve psikolojik birçok iç faktörden etkilenecek, dış uyaranlara yönelik oluşacak nesnel rasyonellikten önemli derece sapmalara sebep olduğunu ortaya koymuştur.

3. RASYONEL KARAR VERME MODELİNE MEYDAN OKUMALAR OLARAK BİLİŞSEL VE PSİKOLOJİK İÇ SINIRLAR

İnsan karar verme sürecinde, bilişsel ve psikolojik önyargılar, rasyonel karar verme modeline meydan okuyan iç sınırlar olarak işlev görmektedir. Bu önyargılar, hem sınırlı bilişsel kapasiteden kaynaklanan ve istemsiz süreçler sonucu ortaya çıkan bilişsel önyargılar hem de psikolojik ihtiyaçlar, duygular ve kişisel çıkarlar gibi motivasyonel faktörlerden kaynaklanan önyargılar olarak karar verme sürecini çarpıtmaktadır.

3.1. Bilişsel önyargılar ve sezgisel kısayollar

İnsan karar verme sürecinin iç sınırları olarak işlev gören ilk faktör önyargılardır. Önyargılar hem bilişsel özelliklerden kaynaklı olarak hem de motivasyonel yani psikolojik ihtiyaçlardan kaynaklanan önyargılar olarak insan karar verme sürecini çarpıtmaktadır. İnsanoğlunun bilişsel kapasitesi sınırlıdır. Bu yüzden bilişsel cimriler olarak hareket etmek, bu sınırlı kapasiteyi verimli kullanmak için istemsiz bir süreç olarak ortaya çıkmaktadır. Tversky ve Kahneman’ın çalışmalarında tespit ettikleri ve onların “sezgisel kısayollar” olarak tanımladıkları üç temel bilişsel önyargı vardır. Bunlar, temsiliyet (representativeness), mevcutluk/bulunabilirlik (availability) ve çıpalamadır (anchoring) (Tversky ve Kahneman, 1982: 4-17). Tversky ve Kahneman, rapor edilen ciddi yargı hatalarının birçoğunun, “deneklerin doğru olmaya teşvik edilmelerine ve doğru cevaplar için ödüllendirilmelerine rağmen” meydana gelmelerinden dolayı bu kısayolları “bilişsel önyargılar” olarak ele almışlardır. Onlara göre,

---

² Bu çalışma ilk olarak 1957 yılında yayınlanmış olup, içerisinde Herbert A. Simon’ın farklı makalelerini barındırmaktadır.

bu önyargılar “motivasyonel etkilere ya da ödül ve cezaların yargıları çarpıtmasına atfedilemez” (Tversky ve Kahneman, 1982: 18).

Temsiliyet kısayolu, insanların belirli bir olayın veya kişinin bir kategoriye ne kadar iyi uyduğuna bakarak değerlendirmeler yaptıklarını ve bu değerlendirmelerin bazen yanılırlara neden olabileceğini göstermektedir. Kurgusal bir örnek verilecek olursa, bir üniversite, öğrenciler için bir etkinlik düzenlenmiştir. Bu etkinliğe 250 öğrenci ve 30 akademik personel katılmıştır. Etkinlik sırasında, yaşça büyük ve gözlük takan bir katılımcı, organizatöre bir soru yöneltmiştir. Katılımcılardan, bu soruyu soranın öğrenci mi yoksa akademik personelden biri mi olduğunu tahmin etmeleri istenmiştir. Çoğu kişi, soruyu soran kişinin akademik personelden biri olduğunu söylemiştir çünkü bu kişi, yaş ve görünüm itibarıyla tipik bir öğrenci gibi görünmemektedir; daha çok bir akademik personeli temsil eden bir figüre benzemektedir. Ancak, bu tahmin doğru olsa bile salondaki öğrenci sayısının, akademik personel sayısından çok daha fazla olması gerçeği göz ardı edilmektedir.

Bulunabilirlik kısayolu, insanların olayların olasılığını ve sıklığını değerlendirirken zihninde en kolay hatırlayabildikleri örneklere dayanmasıdır. Örneğin uçak kazaları çok nadiren gerçekleşen kazalardır. Ancak uçakla seyahat etmesinden kısa süre önce art arda birkaç büyük uçak kazası haberi izleyen bir kişi, uçak kazalarının çok sık yaşanan bir durum olduğunu zannederek uçakla seyahat etmek yerine araba ile seyahat etmeyi tercih edebilir. Yine araba kazaları, uçak kazalarından daha fazla gerçekleşiyor olsa da zihindeki bulunabilirlik, yargılama sürecinde hataya neden olmaktadır.

Çıpalama kısayolu, insanların bir değeri veya olayı tahmin ederken, başlangıçta verilen bir bilgiye (çapa) çok fazla güvenmeleri ve bu bilgiye dayanarak tahminlerini yapmalarıdır. Yetersiz ayarlama ise, insanların başlangıçtaki çapa değerine çok fazla bağlı kalmaları ve bu değerden yeterince uzaklaşamamaları durumudur. Bu yargılama hatası, günlük hayatta en çok alışveriş yaparken ortaya çıkmaktadır. Örneğin, bir mağaza, ilk fiyatının 200 TL olduğunu öner sürdüğü bir ürünü, büyük bir kampanya uyguladığını vurgulayarak, 120 TL indirimli fiyat üzerinden satışa sunduğunda, müşteriler 200 TL fiyatına zihinlerinde bir çapa atayarak, 120 TL’lik fiyatı büyük bir indirim olarak algılamakta ve bu fırsatı kaçırmak istememektedirler. Ancak, aynı ürün başka bir mağazada her zaman 100 TL’ye satılmaktadır. Müşteriler, yüksek ilk fiyatı bir çapa olarak kullandıkları için yeterince ayarlama yapamayarak hatalı karar vermektedirler. Diğer bir örnek ise, restoran menüleridir. Bazı restoranlarda, menüler, asıl satılmak istenen ürünün fiyatını makul göstermek için abartılı fiyatlara sahip ürünler içerirler. Burada amaç, pahalı ürünü satmak değil, bunu bir çapa noktası olarak belirleterek, diğer ürünlerin ucuz olduğu algısını oluşturmaktır.

Levy (Levy, 2018: 176), bilişsel önyargıların temel bir yönü olarak, bireylerin mevcut bilişsel yapılarına veya dünya görüşlerine, dünyayı algılama biçimlerinde orantısız bir önem atfettiklerini belirtmektedir. İnsanların, sürekli maruz kaldıkları büyük miktarda bilgiyi, temel bir dünya görüşü olmadan anlamlandırmaları mümkün olmasa da bu ön yargıların bilişsel birer “at gözlüğü” işlevi

gördüğü, bazı tür bilgilere daha duyarlı olmayı sağlarken diğer tür bilgilere karşı duyarsızlık oluşturduğunu ifade etmektedir. Bu eğilim, inanç sisteminin farklı unsurları arasında bilişsel tutarlılık ihtiyacıyla pekişmektedir. Sonuç olarak, insanlar bilgileri eşit derecede önemsemek yerine, mevcut inançlarıyla tutarlı olan bilgilere odaklanmakta ve bu inançlardan sapma gösteren bilgileri göz ardı etmektedir. Levy, bu durumu “inançların sebat etmesi” (perseverance of beliefs) olarak tanımlamakta ve bu sürecin, "erken bilişsel kapanma" (premature cognitive closure) eğilimiyle güçlendirildiğini savunmaktadır. İnsanlar, rasyonel ve ideal olan bilgiye tam erişim sağlamaktan ziyade, mevcut görüşlerini pekiştirecek kadar bilgi toplandıktan sonra bilgi arayışını sonlandırma eğilimindedirler. Bu eğilim, “sabitlenme ve ayarlama” adlı bilişsel kestirme ile açıklanmaktadır; burada bireylerin mevcut bilişsel yapılarına bir sabitleme noktası olarak aşırı derecede bağlı kaldıkları ve yeni bilgilere yetersiz şekilde uyum sağladıkları ifade edilmektedir (Tversky ve Kahneman, 1982: 4-17). Bu durum, rasyonel bir Bayesçi güncellemeden ziyade, mevcut olasılık değerlendirmelerine aşırı derecede ağırlık verme ve yeni bilgileri yetersiz şekilde dikkate alma eğilimi ile sonuçlanmaktadır. Başka bir deyişle, insanlar görmeyi bekledikleri şeyi görme eğilimindedirler.

3.2. Motivasyonel/güdülenmiş önyargılar

Motivasyonel ya da güdülenmiş önyargılar ise, bireylerin belirli psikolojik ihtiyaçları, hissettikleri duygular, önem verdikleri amaçlar ve kişisel çıkarları gibi faktörlerin, bireylerin muhakemelerini etkileyebilmesini ve bu güdülenmiş muhakemenin, bireylerin bazı konularda önyargılı düşünme süreçlerine yol açabileceğini ifade etmektedir. Bazı motivasyonel ya da güdülenmiş önyargı örnekleri şunlardır:

1. Onaylama Önyargısı (Confirmation Bias): Bu önyargıya göre, insanlar, mevcut inançlarını veya hipotezlerini doğrulayan bilgileri ararlar, hatırlarlar ve bu tür bilgilere daha fazla önem verirler (Nickerson, 1998; Wason, 1960). Örneğin, bir konuda kanıt arayan bir kişi, kendi argümanlarını destekleyecek bilgilere daha fazla önem verirken, argümanlarını sorgulayan veya çürüten bilgileri göz ardı etme eğiliminde olur.

2. Kişisel İlgi Önyargısı (Self-Interest Bias): Bu önyargı türü aşağıda bahsedilecek olan Self-Serving Bias'ın yani kendine hizmet eden önyargının bir alt türü gibidir. Ancak bundan farklıdır. Bu önyargıya göre insanlar, kendi çıkarlarına hizmet eden bilgileri daha doğru ve önemli olarak algırlar (Babcock ve Loewenstein, 1997: 110-111). Örneğin, bir şirkette terfi bekleyen bir kişi, şirkette uygulamaya konulacak olan yeni performans değerlendirme sisteminin adil ve objektif olduğunu düşünebilir. Çünkü ölçüm sisteminin değerlendirme ölçütleri, kendi performansının ön plana çıkabileceği şekilde tasarlanmış olabilir. Ancak, bu sistemin bazı çalışanlar için haksız sonuçlar doğurduğunu gösteren kanıtları görmezden gelme eğiliminde olabilir.

3. Aşırı Güven Önyargısı (Overconfidence Bias): Bu önyargıya göre, insanlar kendi bilgi, yetenek ve tahminlerinin doğruluğuna gereğinden fazla güven duyarlar (Kahneman, 2011). Örneğin finansal

piyasalarda yatırım yapan bir kişi kendi analiz becerilerine aşırı güvendiği için yüksek riskli yatırımlara girebilir ve başarısızlık ihtimalini küçümser. Başkalarının uyarılarını dikkate almaz ve potansiyel kayıpları görmezden gelebilir. Türkçe bir söz bu durumun güzel bir özetini sunmaktadır; “Akılları pazara çıkarmışlar, herkes kendi aklını satın almış.”

4. Geriye Dönük Önyargı (Hindsight Bias): Bu önyargıya göre, insanlar, bir olayın sonucunu öğrendikten sonra, o sonucun önceden tahmin edilebilir olduğunu düşünme eğilimindedirler (Fischhoff, 1975). Bu olayın en sık karşılaşılan biçimi spor yorumcularında görülmektedir. Bir spor yorumcusu, bir takımın galibiyet veya mağlubiyeti konusunda önceden net bir fikri olmasa bile, müsabaka oynandıktan sonra galibiyet veya mağlubiyetin zaten belli olduğunu iddia edebilir.

5. Olumluluk Önyargısı (Optimism Bias): Bu önyargıya göre insanlar, kendi gelecekleri hakkında gereğinden fazla iyimser olma eğilimindedirler ve kötü sonuçların başkalarının başına gelme olasılığının daha yüksek olduğunu düşünürler (Sharot, 2011). Örneğin sigara içen neredeyse herkes, sigaranın sağlığa zararlı olduğu bilgisine sahiptir. Ancak sigara kaynaklı akciğer kanseri veya diğer ciddi hastalıkların hep başkalarının başına geleceğini düşünmeye meyillidirler. Farklı bir örnek ise, cennet ve cehennem kavramlarına sahip birçok dini inancın mensuplarının genelde cehenneme diğer insanların gideceğini, kendisinin ise bir şekilde cennete gideceğini düşünmesi olarak gösterilebilir.

6. İnkâr Önyargısı (Denial Bias) İnsanlar, rahatsız edici gerçekleri veya bilgileri kabul etmekten kaçınır ve bu bilgileri reddederler (Freud, 2018). Örneğin bir dini inanca sahip olmayan insanların bir kesimi, sadece dini inançların getirdiği kurallardan hoşlanmadığı ve yaşam tarzını değiştirmek istemediği için, iç çatışmadan kaçınmak adına, inanmayı reddedebilir. İslam inancında Hz. Ömer’e atfedilen bir söz bu durumu özetlemektedir: “İnanmış gibi yaşamazsanız, yaşadığınız gibi inanmaya başlarsınız”

Yukarıda bahsedilen iç çatışma, ayrı bir motivasyonel düşünce örneğidir. İnsanlar bilişsel cimriler oldukları için, sınırlı kapasite ile dünyayı bir an önce anlamlandırmak ve kapanışa erişmek isterler. Bu eğilim psikoloji literatüründe, bilişsel kapanış ihtiyacı olarak kavramsallaştırılmıştır. Kruglanski ve Webster, bilişsel kapanış/neticeye erdirmе/sonuçlandırma (cognitive closure) ihtiyacını, bireylerin bir soruya kesin bir yanıt verme arzusu ve belirsizliğe karşı isteksizliği olarak ifade eder. Onlar çalışmalarında, bu ihtiyacın, kişinin ulaşmak istediği hedefe dayalı olduğunu varsaymaktadırlar (Kruglanski ve Webster, 1996: 264). Kruglanski ve Webster'e göre, bu kapanma güdüsü iki eğilim üretmektedir. Neticeye en çabuk varma/arayış eğilimi (urgency tendency), bireyin mümkün olan en kısa sürede kapanışa ulaşma eğilimini, kalıcılık eğilimi ise bireyin bunu mümkün olduğunca uzun süre devam ettirme eğilimini temsil eder. Erken bilgiye ulaşma ve orada takılı kalma/durağanlaşma (freeze) eğilimi nedeniyle, kapanış ihtiyacı yüksek olan kişiler bir yargıya varmadan önce daha az miktarda bilgiyi işleyebilir ve mevcut verileri açıklamak için daha az rakip hipotez üretebilir. Bu durumda

paradoksal olarak, kendilerini daha emin hissedebilirler (Kruglanski ve Webster, 1996: 265)³.

Tetlock (Tetlock, 1998) dünya siyasetini gözlemleyen profesyonel uzmanlardan elde edilen örneklem üzerinde yaptığı çalışmada, aktörlerin geçmişi anlamlandırma ve geleceği tahmin etme şeklindeki ikili sorunla nasıl başa çıktıklarını inceleyen bir dizi saha çalışmasını rapor etmektedir. Teorik olarak, yüksek kapanma ihtiyacı duyan bireyler iki eğilimle karakterize edilirler. Birincisi, onları hazır açıklamalara hızla sarılmaya, alternatifleri de göz ardı etmeye yönelten aciliyettir. İkincisi ise bu açıklamalar üzerinde takılıp kalmaya/durağanlaşmaya (freeze) ve zorlu karşı kanıtlar karşısında bile bunlarda ısrar etmeye yönelten kalıcılıktır. Tetlock'ın çalışmasında, "yüksek kapanma ihtiyacı olan bireylerin geçmişi kaçınılmaz olarak tasvir eden basit açıklamaları tercih edecekleri, olayların başka türlü de gelişebileceğini ima eden uyumsuz yakın ihtimalli karşı olgularla (close-call counterfactual) karşılaştıklarında bu açıklamaları inatla savunacakları, bu açıklamaları geleceğe taşıyan koşullu tahminlere güven duyacakları ve tahmin edilen olayların neredeyse gerçekleştiğini ima eden ikinci dereceden karşı olgulara başvurarak tutarsız tahminleri çürütmeye karşı savunacakları" varsayılmıştır. Tetlock'ın çalışma 1'i, uzmanların (özellikle kapanma ve basitleştirme ihtiyacının bileşik bir ölçütünde yüksek puan alanların), geçmişi anlamlandırmak için tercih edilen bir çerçeveyi (Ben-neredeyse-yanılmadım savunmasını) zayıflattığında, geçmişi anlamlandıran yakın ihtimalli karşı olgularını reddettiklerini göstermiştir. Çalışma 2'si ise, uzmanların (özellikle kapanma ve basitlik ihtiyacı konusunda yüksek puan alanların), bu karşı olgular koşullu tahminleri çürütülmekten koruduğunda (tahmin edilen sonuç neredeyse gerçekleştiğinde - yani neredeyse haklıydım) geçmişi anlamlandıran yakın ihtimalli karşı olgularını benimsediklerini göstermiştir (Tetlock, 1998: 639).

Belirsizlik yönelimli bireyler keşif yapmaya, kendi dünyaları ve özellikle de kendileri hakkındaki gerçekleri öğrenmeye motive olurlar. Kesinlik yönelimli bireyler ise belirsizlikten kaçınmak ve önceden sahip oldukları inançları güçlendirmekle daha çok ilgilenirler (Dunning, 2001: 353). Kesinlik odaklı muhakeme üzerine yapılan çalışmalar, insanların kesin olmak gibi bir güdüyle güdülendiklerinde, konuyla ilgili muhakeme için daha fazla bilişsel çaba harcadıklarını, ilgili bilgilere daha dikkatli bir şekilde katıldıklarını ve genellikle daha karmaşık kurallar kullanarak bunları daha derinlemesine işlediklerini öne sürmektedir (Kunda, 1990: 481).

Literatürde yer alan motivasyonel yargı hatalarının bir diğer çeşidi ise atıf hatalarıdır. Atıf hataları insanların kendilerinin veya başkalarının davranışlarını açıklarken yaptıkları sistematik düşünce hatalarıdır. Bu hatalar, bireylerin sosyal dünyayı anlamlandırma süreçlerinde önemli bir rol oynamaktadır. Aşağıda bu atıf hatalarına bazı örnekler verilmektedir:

---

³ Webster ve Kruglanski ayrıca geliştirdikleri "The Need for Closure Scale" (bilişsel kapanma ihtiyacı ölçeği) ile bilgi ile ilgili sorunlar karşısında, karmaşık bilgiyi basitleştirme ve belirsizlikten kaçınma motivasyonunu ifade eden bilişsel kapalılık ihtiyacını ölçmüşlerdir Webster, D. M., ve Kruglanski, A. W. (1994) Individual differences in need for cognitive closure. *Journal of Personality and Social Psychology*, 67(6), 1049-1062. <https://doi.org/10.1037/0022-3514.67.6.1049> (Webster, Kruglanski, 1994).

1. Temel Atıf Hatası (Fundamental Attribution Error): Bireyler, başkalarının davranışlarını değerlendirirken, durumsal faktörleri göz ardı edip, kişisel özelliklere aşırı önem verme eğilimindedirler (Ross, 1977). Örneğin futbol müsabakalarında gol kaçıran bir forvet oyuncusu ya da gol yiyen bir kaleci için “ne kadar yeteneksiz bir oyuncu” diye düşünebilirler. Oysa pozisyon, içeriği itibari ile forvet oyuncusu ya da kaleci için saha zemininden kaynaklanan bir durum sebebiyle gerçekleşmiş olabilir. Bir ülke lideri ise, düşman bir devletin saldırgan davranışlarını değerlendirirken, bu davranışları düşman ülkenin liderlerinin kötü niyetine bağlayabilir. Ancak, düşman ülkenin liderinin bu davranışlarının aslında ekonomik zorluklardan veya iç siyasi baskılardan kaynaklandığını göz ardı edebilir.

2. Aktör-Gözlemci Yanılgısı (Actor-Observer Bias): İnsanlar, kendi davranışlarını durumsal faktörlere, başkalarının davranışlarını ise kişisel özelliklere bağlama eğilimindedirler (Jones ve Nisbett, 1972: 93). Temel atıf hatası ile aynı örnek üzerinde düşünülecek olursa, pozisyonu izleyen kişinin, gözlemci olmak yerine sahadaki oyuncu olduğu eş senaryoda pozisyonun zeminden kaynaklandığını öne sürmesi durumudur. Ya da bir devlet lideri, kendi askeri müdahalesini “bölgesel istikrarı sağlama” olarak tanımlayabilir. Ancak, başka bir devletin benzer bir müdahalesini “yayılmacı bir politika” olarak görebilir.

3. Kendine Hizmet Eden Atıf Hatası (Self-Serving Attribution Bias): Bireyler, başarılarını içsel faktörlere (kişisel yetenekler, çaba), başarısızlıklarını ise dışsal faktörlere (şanssızlık, zorlayıcı durumlar) bağlama eğilimindedirler (Miller ve Ross, 1975). Örneğin üniversite öğrencileri yüksek not aldığı anda, “zekiyim ve çok çalıştım dolayısıyla sınavdan 95 aldım” gibi ifade edebilirken, 20 aldığı anda “ben yaptım ama hoca hakkettiğim notu vermedi” diyebilir. Bir lider, ülkesinin ekonomik büyümesini kendi hükümetinin politikalarına bağlayabilir. Ancak, ekonomik durgunluk dönemlerinde küresel piyasalardaki olumsuz gelişmeleri suçlayabilir.

4. Benmerkezci Atıf Hatası (Egocentric Attribution Bias): Bireyler, olaylarda kendi rollerini abartma veya merkeze koyma eğilimindedirler (Ross ve Sicoly, 1979: 322). Örneğin bir takım oyuncusu, takımının maç kazandığı gün, “Harika oynadım ve takımın kazanmasında büyük rol oynadım.” diye düşünebilir. Ancak takımın galibiyeti, tüm oyuncuların ortak çabasının sonucudur. Bir lider, uluslararası bir çatışmada kendi rolünü ve etkisini abartabilir. Kendi liderliğinin sorunun çözümünde tek etkili faktör olduğunu öne sürerek diğer liderlerin katkılarını veya rollerini göz ardı edebilir.

5. Naif Gerçekçi Atıf Hatası (Naive Realism): Bireyler, kendi algı ve düşüncelerinin objektif gerçekliği yansıttığını ve bu nedenle herkesin aynı şekilde düşünmesi gerektiğini varsayarlar (Griffin ve Ross, 1991: 320). Örneğin, siyasi bir tartışmada yer alan bir birey, “Ben doğru düşünüyorum ve herkes benim gibi düşünmeli. Eğer benim gibi düşünmüyorsa ya bilgi eksikleri var ya da kasıtlı olarak yanlış düşünüyorlar” diye düşünebilir. Bir lider, kendi dış politika perspektifinin evrensel olarak doğru olduğunu ve diğer liderlerin de bu perspektifi kabul etmesi gerektiğini varsayabilir. “Bizim dış politikamız barışı ve istikrarı getirir, herkes bunu anlamalı” şeklinde düşünebilir.

6. Sorumluluk ve Suçlama Atf Hatası (Responsibility and Blame Attribution Bias): İnsanlar, olumsuz olaylar için başkalarını suçlama ve sorumluluk yükleme eğilimindedirler (Burger, 1981; Shaver, 1970; Walster, 1966). Örneğin Türkiye’de bir futbol takımı şampiyonluk kaçırdığında, sorumluluk genelde teknik direktöre atfedilir. Ancak ortaya çıkan sonuç genelde yalnızca teknik direktör ile açıklanması mümkün olmayan bir duruma işaret eder. Bir devlet, uluslararası bir krizde tüm suçu başka bir lidere yükler. “Bu krizin tek sorumlusu o” diyerek kendi politikalarının veya uluslararası dinamiklerin rolünü göz ardı eder.

7. Kültürel Atf Hatası (Cultural Attribution Bias): Temel Atf Hatası’ndan türeyen bir başka atf hatası olan Kültürel Atf Hatası’na göre bireyler, kendi kültürel norm ve değerlerine dayanarak başkalarının davranışlarını yargılama eğilimindedirler. Örneğin Türk Bayrağı, Türkler için kutsaldır ve yerde bırakılmaz. Ancak farklı bazı uluslarda bu Türk milletinde olduğu kadar hassas bir konu değildir. Dolayısıyla kendi bayrağını yere koyan bir ulusun, milli sevgisini bu davranışa bakarak açıklamak kültürel atf hatasına bir örnektir. Bir lider, başka bir liderin politikalarını kendi kültürel normları çerçevesinde değerlendirir. “X liderin demokrasiyi benimsememesinin sebebi kültürel geri kalmışlığıdır” şeklinde düşünebilir. Oysa, X liderin politikalarının tarihi veya sosyoekonomik nedenleri olabilir.

8. Adil Dünya Yanılgısı (Just-World Hypothesis): Bireyler, dünyayı adil bir yer olarak görme eğilimindedirler ve bu yüzden insanların başına gelen olayları hak ettiklerini düşünürler (Lerner, 1977). Örneğin bir şirkette ekonomik nedenler dolayısıyla küçülmeye gidildiğinden dolayı bir çalışanın işine son verilmiş olabilir. Ancak bu olayı bir başkası “Kesin işinde iyi değildi, yoksa böyle bir şey başına gelmezdi” şeklinde yorumlayabilir. Bir lider, başka bir ülkenin yaşadığı felaketler veya krizler hakkında, “Bu onların kötü yönetimlerinin sonucu” diyerek olayların adil olduğunu düşünebilir. Oysa, bu krizlerin birçok karmaşık nedeni olabilir.

9. Kategorizasyon Yanılgısı (Categorical Attribution Bias): Bireyler, bir grup üyesinin davranışını, o grubun tüm üyelerine genelleme eğilimindedirler. Örneğin, bir genç sürücünün trafik kuralını ihlal ettiği görüldüğünde, “Tüm genç sürücüler dikkatsiz” şeklinde bir genelleme yapılması ve bireysel bir olayın bütün bir yaş grubuna mal edilmesi bir kategorizasyon yanılgısıdır. Bir lider, belirli bir etnik veya dini gruba ait bir devletin politikalarını, o grubun tüm üyelerine genelleme eğiliminde olabilir. “Bu devletin agresif politikaları, tüm X halkının savaşçı ruhundan kaynaklanıyor,” şeklinde düşünebilir.

Yukarıda bazı örnekleri paylaşılan bu tür atf hataları, bireylerin sosyal algılarında ve ilişkilerinde önemli rol oynamakta ve gerçeklikten sapan yargılara sebep olmaktadır.

4. ALGILAR VE YANLIŞ ALGILAMALAR, DUYGULAR, İNANÇLAR VE İNANÇ SİSTEMLERİ

Bilişsel ve motivasyonel önyargılar, atf hataları gibi faktörler, insanların karar verme

süreçlerinde algılarını etkileyerek yanlış algılamalara ve rasyonaliteden uzaklaşan yargılara varmalarına sebep olmaktadır. Uluslararası ilişkiler bağlamında bu konuda önemli çalışmaları bulunan Jervis'e göre, devletler, diğer devletlerin niyetlerini ve kapasitelerini yanlış algıladıklarında, güvenlik ikilemleri ve çatışmalar kaçınılmaz hale gelir. Örneğin Soğuk Savaş döneminde, ABD'nin nükleer silahlanma yarışında yaptığı hamleler, Sovyetler Birliği tarafından saldırganlık olarak algılanmış ve benzer karşı hamleler yapılmıştır. Bu durum, karşılıklı güvensizlik ve silahlanma yarışını da körüklemiştir. Stratejik niyetlerin ve kapasitelerin yanlış algılanması da, beklenmedik saldırılar ve sürpriz stratejik hamlelere yol açabilir. Örneğin 1941'de Japonya'nın Pearl Harbor saldırısı, ABD tarafından beklenmeyen bir stratejik sürpriz olarak algılanmıştır. Japonya'nın saldırı niyetini ve kapasitesini yanlış değerlendiren ABD, bu saldırıya hazırlıksız yakalanmıştır. Jervis'e göre, saldırgan güçlerin barışçıl güçlerin gücünü küçümsemesi ve iki tarafın da diğerinin düşmanlığını abartması, bazı savaşların sebebi olabilir. Diğer yandan, psikolojik olarak kayıplar, kazançlardan daha fazla acı verir. Devlet adamlarının bazı durumları kayıplar olarak değerlendirmesi, davranışları üzerinde büyük ölçüde etkili olur. Burada neyin kazanç neyin kayıp olarak değerlendirildiği de önem arz etmektedir. Jervis'e göre örneğin bir lider kaybedeceğini bildiği bir savaşa bile girmeyi tercih edebilir. Bu, onur, iç politika ya da uluslararası itibar gibi nedenlerden kaynaklanabilir. Amaç üçüncü taraf ülkeleri etkilemek de olabilir. Askeri kabiliyet eksikliğini göstermemek veya kararlılık göstermek de olabilir (Jervis, 1988). Bir liderin, sadece kendi görüşünü destekleyen bilgilere odaklanarak karşıt görüşleri görmezden gelmesi, politika geliştirme süreçlerinde önemli hatalara neden olabilir. Örneğin, Vietnam Savaşı sırasında ABD liderleri, savaşı kazanacaklarına dair kendi inançlarını doğrulayan bilgilere odaklanmış ve savaşın olumsuz gidişatını görmezden gelmişlerdir. Güncel bir örnek olarak, Rusya-Ukrayna savaşının bu bağlamda tartışılması önemli bir araştırma sorusu olarak aklı gelmektedir. Son olarak, bir algılama hatası şeklinde değerlendirilebilecek olan bağlaç yanılması (conjunction fallacy) ise, insanların iki olayın birlikte meydana gelme olasılığını, tek başına meydana gelme olasılıklarından daha yüksek olarak algılamalarıdır (Tversky ve Kahneman, 1983). Örneğin Suriye İç Savaşı sırasında Avrupa Devletleri, mültecilerin akını ve bu mülteciler arasında teröristlerin bulunma olasılığını, sadece mültecilerin akını olasılığından daha yüksek değerlendirdiler. Bu yanılma, Suriye'de yaşanan drama rağmen, mülteci politikalarının sıkılaştırılmasına ve bazı ülkelerin mülteci kabulünü sınırlamalarına yol açmıştır.

Duygular da bireylerin bilgiyi nasıl işlediklerini, yargılarını nasıl oluşturduklarını ve siyasi davranışlarda nasıl bulduklarını etkileyerek karar alma süreçlerinde önemli bir rol oynamaktadır. Duygular, öznel deneyim, fizyolojik tepki ve davranışsal ya da dışavurumcu tepki içeren karmaşık psikolojik durumlar olarak anlaşılabilir. Örneğin, bir diplomat yabancı bir muhatabına karşı öfke hissedebilir ve bu da müzakere isteğini etkileyebilir. Literatür, özellikle endişe, korku ve öfke olmak üzere, siyasi karar alma süreciyle ilgili birkaç temel duyguyu vurgulamaktadır. Bu duygular, politika tercihlerini etkileyerek siyasi davranışı önemli ölçüde şekillendirebilir. Örneğin kaygı, bireylerin konular hakkında daha fazla bilgi aramaya yönlendiği açısından bir motivasyon oluşturabilir (Lerner

vd., 2015).

Duygular rasyonel karar vermenin önündeki engellerden bir tanesi olarak irrasyonel etkilere sebep olma kapasitesine sahiptir. Bu durum özellikle krizler gibi zaman baskısı ve stresin yaygın olduğu yüksek riskli ortamlarda belirgindir. Özellikle kaygı, korku ve öfke gibi olumsuz duyguların, siyasi karar alma üzerinde hem olumlu hem de olumsuz etkileri söz konusu olabilmektedir. Kaygı, bireyleri daha bilgili ve ilgili olmaya motive edebilir. Korkunun bilgiyi daha sistematik bir şekilde işlemeye yönelik bir motivasyon ortaya çıkarması ihtimaline karşın, tehdit algılarının artmasına ve potansiyel olarak yargıların çarpıtılmasına da neden olabilmesi mümkündür. Bireylerin risk ve tehdit algılarının artması, aşırı tedbirli veya kaçınmacı davranışlar sergilemelerine yol açabilir. Öfke başkaları hakkında daha sert yargılarda bulunulmasına ve konuların mantıksal düzlemde değerlendirilememesine neden olabilir (Lerner vd., 2015).

Olumlu duygular ise, bireylerin yaratıcı problem çözme yeteneklerini artırabilir ve daha esnek düşüncelerini teşvik edebilir. Duygular, aynı zamanda bireylerin sosyal ve ahlaki kararlarında rehberlik edici bir rol oynayabilir, empati ve ahlaki duyarlılığı artırabilir. Bu bağlamda duygular karar alma süreçlerini anlamada önemli bir faktör olarak değerlendirilmelidir. Çünkü duygular, bireylerin siyasi meselelerle nasıl ilişki kurduklarını şekillendirir, yargılarını etkiler ve eylemlerini yönlendirirler. Hudson ve Day'in de belirttiği üzere, uluslararası ilişkilerdeki çoğu karar alma teorisinin duyguları ya görmezden gelmesi ya da rasyonel seçimin önünde bir engel olarak görmesinden dolayı dış politika karar alma süreçlerindeki etkileri yeterince araştırılmamıştır (Hudson ve Day, 2019: 50).

Pieters ve Raaij'e göre (Pieters ve Raaij, 2010: 117-119) duyguların dört temel işlevi vardır. İlk işlev, kişinin kendisini ve çevresini tanımasında etkili olan yorumlama ve organizasyondur. Duygular, dünyanın basit bir yapısını sağlayarak; nesnelere, kişilere ve fikirleri cazibeleri temelinde ayırt ve kategorize ederek, aksi takdirde kaotik olacak bir evrene anlam kazandırır. İkinci işlev, kaynakların harekete geçirilmesi ve tahsisidir. Pieters ve Raaij'e göre, organizmanın duygusal durumu enerji kaynaklarının harekete geçirilmesini (en yüksek performans) veya engellenmesini (durgunluk) belirler. Üçüncü işlev, uyarım seviyeleri ile ilgilidir; düşük uyarım seviyeleri can sıkıntısı, yüksek uyarım seviyeleri ise stres yaratır. İnsanlar bu aşırı uyarım seviyelerinden, aktif olarak uyarım arayarak veya uyarımdan kaçınarak kurtulmaya çalışırlar. Son olarak, dördüncü işlev sosyal iletişimle ilgilidir. Yüz ifadeleri ve vücut dili gibi duygusal belirtiler, sosyal etkileşimde önemli bir mekanizma sağlar. Örneğin, öfkeli veya ağlayan bir kişi, karşısındakini belirli bir sıkıntıya karşı uyarabilir ve onu sakinleştirme veya teselli etme motivasyonu yaratabilir.

Bireylerin kendileri, başkaları ve çevrelerindeki dünya hakkında sahip oldukları fikir ve kanaatleri kapsayan, gerçekliğin bilişsel temsilleri olarak tanımlanabilecek olan inançlar ise genellikle, bireyin çeşitli bağlamlardaki anlayış ve davranışlarına rehberlik eden tutarlı inanç kümeleri olan inanç sistemleri şeklinde organize edilir. Özellikle siyasi inançlar, bireyin siyasi konulara, ideolojilere ve

kurumlara yönelik tutumlarını yansıtır. İnanç sistemleri ise, bireylerin dünya hakkındaki temel varsayımlarını, değerlerini ve normlarını içeren düşünce yapılarını ifade eder (Rokeach, 1989). Politik psikolojide inanç sistemleri, liderlerin ve politik aktörlerin dış politikalarını ve karar alma süreçlerini analiz etmek için kullanılır (George, 1969).

Politik psikoloji, inançların yalnızca bireysel yapılar olmadığını; sosyal, kültürel ve tarihsel bağlamlar tarafından şekillendirildiğini vurgular (Jost ve Sidanius, 2004: 1). Örneğin, operasyonel kod teorisi, liderlerin siyasi dünya hakkındaki inançlarının karar alma tarzlarını ve davranışlarını etkilediğini öne sürer. Bu teori inançları felsefi inançlar (siyaset hakkındaki felsefi görüşler) ve araçsal inançlar (siyasi hedeflere nasıl ulaşılabileceğine dair pragmatik görüşler) olarak sınıflandırır. İnançlar, rasyonel karar verme süreçlerini önemli ölçüde etkiler. Rasyonel karar verme, genellikle en faydalı sonuca ulaşmak için bilgi ve seçeneklerin sistematik olarak değerlendirilmesiyle karakterize edilir. Ancak, inançlar bu süreci bozan önyargılara yol açabilmektedir. Çünkü motivasyonel önyargılar başlığında ele alındığı üzere, bireyler bilgiyi önceden var olan inançları ve motivasyonları ile uyumlu olacak şekilde işlemektedirler. Araştırmalar, bireylerin inançlarını doğrulayan bilgileri kabul etme ve çelişkili kanıtları reddetme olasılıklarının daha yüksek olduğunu göstermektedir (Nickerson, 1998). Bu seçici işlem, bireylerin görüşlerine meydan okuyan kritik bilgileri görmezden gelebilmeleri nedeniyle optimal olmayan, kusurlu kararlara yol açabilmektedir.

İnanç sistemleri, bireylerin politik olayları nasıl algıladıklarını ve bu olaylar hakkında ne beklendiklerini şekillendirir. Algılar ve beklentiler, rasyonel karar verme sürecinde kritik öneme sahiptir. Örneğin, bir liderin dünyayı tehlikeli ve belirsiz bir yer olarak algılaması, risk almaya daha az eğilimli olmasına ve daha muhafazakâr politikalar benimsemesine yol açabilir. İnanç sistemleri, bireylerin hangi değerleri ve amaçları önceliklendirdiğini belirler. Bu, rasyonel karar verme süreçlerinde hangi hedeflerin peşinden gidileceğini ve hangi stratejilerin kullanılacağını etkiler. Örneğin, barış ve güvenliği en yüksek değer olarak gören bir lider, diplomatik ve işbirlikçi stratejiler benimseyebilir. İnanç sistemleri, politik aktörlerin stratejik seçeneklerini ve bu seçeneklerin sonuçlarını nasıl değerlendirdiğini etkiler. Rasyonel karar verme modelleri, aktörlerin seçenekler arasında mantıklı tercihler yaptığını varsayar. Ancak, inanç sistemleri bu tercihlerdeki rasyonelliği sınırlayabilir veya şekillendirebilir. Örneğin, ideolojik inançlar, belirli bir stratejinin mantıklı olmasına rağmen reddedilmesine neden olabilir.

5. RASYONEL AKTÖR MODELİNE ALLISON'IN ALTERNATİFLERİ VE PSİKOLOJİK FAKTÖRLERİ KULLANAN YÖNTEMLERİN AVANTAJLARI

Çalışmanın önceki bölümlerinde RAM'ın kusurlu yönleri gösterilmiş ve bireysel özelliklerin karar verme sürecinde rasyonelitenin önünde büyük bir engel olduğu vurgulanmıştır. RAM'a alternatif modeller olarak Allison (Allison, 1971), iki farklı öneri getirmiştir. Bunlar Örgütsel Süreç Modeli (ÖSM) ve Bürokratik Politika Modeli (BPM)'dir. Örgütsel Süreç Modeli, inisiyatif alınması

gerekmeyen, Standart Çalışma Prosedürleri'ne (SÇP) göre sistematik işleyen ve önceden tanımlanmış senaryolara göre eyleme geçildiği durumları analiz etmek için kullanılabilir. Örneğin büyükelçiliklerin vize işlemleri veya uluslararası yardım programlarının yönetimi gibi teamül haline gelmiş diplomatik uygulamalar için, dinamik bir karar alınması gerekmemektedir. Bu gibi durumlarda SÇP işletilerek karar, rutin prosedürden çıkarılır. BPM ise farklı bürokratik aktörlerin veya hükümet içindeki grupların birbirleriyle rekabet ettiği ve politikalarını savunduğu durumlarda etkili bir açıklama aracı olarak hizmet edebilme kapasitesine sahiptir. SÇP, örgütsel rutinler ve prosedürlerin önem kazandığı durumlarda kullanışlıdır, BPM ise bireysel ve bürokratik aktörlerin güç mücadeleleri ve çıkar çatışmalarının belirgin olduğu senaryolarda daha açıklayıcıdır. Ancak BPM içerisinde bireylerin psikolojik özellikleri dikkate alınmamaktadır. Kararın açıklanmasında pazarlık sürecine vurgu yapılarak, göreceli güç pozisyonlarının rolü ön plana çıkarılmaktadır.

Bireyi merkeze alan psikolojik yaklaşımlar ise, bireylerin kararlarının, bilişsel önyargılar, psikolojik durumlar, algılar, inanç sistemleri gibi bireye özgü bir biricikliğin etkisiyle şekillenebileceği kabulüyle, kararın öznesi olarak bireyi incelemektedir. Dış politikanın dinamik olan doğasında, karar alıcıların, karar mekanizmalarında yer alan dinamizmi temel alarak yapılacak açıklamalar, hatalı genellemelerde bulunmaktan kaçınılabilmesi için elzemdir. İnsanın yer aldığı sosyal olguların, insani faktörleri dışlayarak açıklanmaya çalışılması, RAM'da olduğu gibi kusurlu varsayımlardan yola çıktığı için, dayatılan rasyonel taslak ile uyumlu ancak kusurlu açıklamalar üretilmesine sebep olacaktır.

Bireyi merkeze alan psikolojik yaklaşımlar, bilişsel ve psikolojik literatürde yaşanan devrimle birlikte, dış politika analizine de uyarlanabilecek pek çok alternatif yöntem geliştirmişlerdir. Bu yaklaşımların bazıları nitel yapıda olmasına karşın, bazılarının nicel olmaları, dolayısıyla sistematik olarak tekrar edilebilir ve büyük veri setleri ile karşılaştırılabilir sonuçlar ortaya koyabilmeleri açısından, nitel yaklaşımlara karşın genellenebilir sonuçlar üretmesi itibarıyla özellikle faydalı olduğu düşünülmektedir. Bu nicel yöntemlerden, Operasyonel Kod Analizi (OCA), müteakip bölümde örnek olarak ele alınacak ve ayrıntılı şekilde açıklanacaktır.

5.1. Operasyonel Kod Analizi (OCA)

Operasyonel Kod Analizi, ilk olarak Nathan Leites tarafından Sovyet Politbüro üyelerini incelemek için kullanılmıştır. Daha sonra Alexander George tarafından on soru etrafında sistematize edilen OCA, bireylerin inanç sistemlerinin analiz edilmesinde kullanılır. Leites ve George'un çalışmalarını temel alan nicel bir içerik analiz yöntemi olan Bağlam İçerisinde Fiiller Sistemi (Verb In Context System) (VICS) ise Walker, Schafer ve Young tarafından geliştirilmiş (Walker vd., 1999) ve Levine ve Young tarafından da (Levine ve Young, 2014) otomasyon haline getirilerek büyük bir araştırma programının doğmasına zemin hazırlamıştır. Güncel durumda, Levine ve Young'ın otomasyonu, İngilizce, İspanyolca, Arapça, Almanca, Türkçe dillerinde OCA gerçekleştirilmesine olanak sağlamaktadır.

OCA'nın çalışma prensibi, bireyin sözel materyallerinin, bireyin iç dünyasının bir uzantısı olacağından hareketle, araştırmanın öznesi olan bireye ait sözel materyallerinin sistematik olarak incelenmesidir. Bu inceleme temel olarak Alexander George'un felsefi ve araçsal inançları tespit etmek için belirlediği on adet sorusuna cevap üretmektedir. Bu sorular aşağıda verilmiştir:

Operasyonel Koddaki Felsefi İnançlar

P-1. Siyasi yaşamın “temel” doğası nedir? Siyasi evren esasen uyumdan mı yoksa çatışmadan mı ibarettir? Kişinin siyasi rakiplerinin temel karakteri nedir?

P-2. Kişinin temel değerlerinin ve arzularının nihai olarak gerçekleşmesi için beklentiler nelerdir? Bu konuda iyimser olunabilir mi, yoksa kötümser mi olunmalıdır ve hangi açılardan biri ve/veya diğeri?

P-3. Siyasi gelecek öngörülebilir mi? Hangi anlamda ve ne ölçüde?

P-4. Tarihsel gelişim üzerinde ne kadar “kontrol” ya da “hakimiyet” sahibi olunabilir? Tarihi istenen yönde “hareket ettirme” ve “şekillendirme” konusunda kişinin rolü nedir?

P-5. İnsan ilişkilerinde ve tarihsel gelişimde “şans”ın rolü nedir?

Operasyonel Koddaki Araçsal İnançlar

I-1. Siyasi eylem için amaç veya hedef seçmek için en iyi yaklaşım nedir?

I-2. Eylem hedefleri en etkili şekilde nasıl takip edilir?

I-3. Siyasi eylemin riskleri nasıl hesaplanır, kontrol edilir ve kabul edilir?

I-4. Kişinin çıkarlarını ilerletmek için en iyi eylem “zamanlaması” nedir?

I-5. Kişinin çıkarlarını ilerletmek için farklı araçların faydası ve rolü nedir? (Walker ve Schafer, 2006: 8)

Levine ve Young tarafından geliştirilen otomasyon programı Profiler Plus⁴ (Levine ve Young, 2014), Walker, Schafer ve Young tarafından geliştirilen VICS sistemini kullanır (Walker vd., 1999). VICS sistemi Alexander George'un on sorusunu temel alarak, bireyin inanç sisteminin nicel olarak ölçümlemesini ve bireyin hem zaman hem de bağlam içerisinde inanç sisteminde yaşanabilecek değişimleri gözlemleyebilmeyi sağlar. Buna ek olarak, araştırma programında yaşanan ilerleme ile Büyük N veri setleri oluşmaya başlamıştır (Schafer ve Lambert, 2022). Bu veri setleri kullanılarak, norm grupları belirlemek ve istatistiksel testlerle, farklı öznelerin inanç sistemlerinin karşılaştırılması da mümkün hale gelmiştir.

5.2. Operasyonel Kod Analizi yöntemi olarak VICS'in çalışma prensibi

Modern operasyonel kod literatürünün gelişiminde büyük katkısı olan Schafer ve Walker, VICS

---

⁴ Profilerplus.org

sistemi ile neyi amaçladıklarını şu şekilde ifade etmektedirler:

“VICS ile amacımız, deneklerimizin bilişsel inançlarını bir “operasyonel kod” biçiminde değerlendirmemizi sağlayacak sözlü materyaller için bir içerik analiz sistemi geliştirmektir. Sistemin öncülü, bireylerin siyasi evrendeki güç ilişkileri hakkında konuşma biçimlerinin, bize gücün kullanımına ilişkin inançları hakkında çok şey söyleyeceğidir.” (Schafer ve Walker, 2006: 30).

Walker ve Schafer, VICS sisteminin mantığını iki basit cümle üzerinden örneklemektedir. (i) X Devleti Z Devlete saldırır (attack); ve (ii) W Devleti Y Devletini över (praise). İki kök fiil, saldırı ve övgü, devlet eylemi hakkında çok farklı mesajlar verir. İlki X tarafından kullanıldığında çatışma yönündedir ve olumsuz bir eylem (deed) olarak çok yüksek bir yoğunluk seviyesine sahipken, ikincisi W tarafından kullanıldığında olumlu bir söz (word) olarak nispeten mütevazı bir yoğunluk seviyesiyle işbirliği yönündedir. Dolayısıyla, çatışma ya da işbirliği bildirmenin yanı sıra, fiiller güç kullanımının çeşitli biçimlerini de haritalandırmaktadır. Eylemler (deeds), gücün olumlu ve olumsuz eylemler şeklinde kullanılmasına işaret eder. Sözler (words), tehdit ve vaatlerde bulunma ya da devletler veya dünya siyasetindeki diğer aktörler arasındaki eylemleri desteklemek veya bunlara karşı çıkmak için otoriteye başvurma şeklinde güç kullanımını temsil eder (Schafer ve Walker, 2006: 31) .

VICS sisteminin diğer sınıflandırma sistemlerinden en büyük farkı fiillere odaklanarak öznelerin konuşma eylemlerindeki fiillere, yani günlükler, mektuplar, konuşmalar, memorandumlar, röportajlar ve basın toplantıları şeklindeki özel veya kamuya açık beyanlarının metinlerine odaklanması ve ikincil kaynaklarda veya gazeteciler, tarihçiler veya yorumcular gibi dış gözlemciler tarafından devlet eylemlerine ilişkin raporlarda öznelere atfedilen fiillere odaklanmamasıdır. Schafer ve Walker, VICS sisteminin kullanılması ve öznenin söylemindeki geçişli fiillerin yönünün ve yoğunluğunun ölçeklendirilmesi ile aktörlerin siyasi evrendeki güç kullanımına dair algılarına ilişkin kapsamlı bir analiz elde edilebileceğini öne sürmektedir. Bu yöntemle, aktörlerin retoriğindeki düşmanca ya da işbirlikçi fiillerin miktarını ölçerek, onların siyasi evreni nasıl gördüklerini anlamlandırmak mümkün olmaktadır. Bazı aktörler siyasi evreni düşmanca algılayarak söylemlerinde daha fazla çatışma odaklı fiil kullanabilir, diğer aktörler ise evreni dostane bir yapıda görüp güç kullanımına dair inançlarını işbirliği odaklı fiillerle ifade edebilir. VICS sisteminde, yön veya yoğunluk bakımından bilgi eklemeyen nötr fiiller “0” olarak kodlanmakta ve geçişli fiiller sözlüğüne dahil edilmemektedir. Bu yaklaşım, aktörlerin söylemleri üzerinden güç kullanımına dair algılarını detaylı bir şekilde değerlendirme olanağı sunmaktadır (Schafer ve Walker, 2006: 31).

Alexander George tarafından oluşturulan on soruya (George, 1969) yönelik iki farklı inanç kümesini içeren operasyonel kod içerisinde felsefi inançlar, liderin siyasi evren ve siyasi evrendeki diğer aktörler hakkında yaptığı dışsal atıflardır. Araçsal inançlar ise öznenin siyasi eyleme yönelik kendi en iyi yaklaşımlarına ilişkin yaptığı içsel atıflardır. Bu nedenle, bir içerik analizi sistemi olan VICS de

öznenin ne zaman kendinden ne zaman başkalarından bahsettiğini ayırt etmektedir.

Walker ve Schafer'a göre, bu ayrımı sözel materyalde fiilin dilbilgisel öznesine bakarak yapmak nispeten kolaydır. “Konuşmacı ya siyasi evrendeki diğerlerinden ya da kendinden (özdeşleştiği ve üzerinde bir miktar kontrol veya etkiye sahip olduğu diğer grup içi aktörlerden) bahsediyordur. Bu iki dilsel bileşen, özne ve fiil, VICS sistemi için “ifade/söyleyiş” (utterance) adı verilen kayıt birimini oluşturmak üzere bir araya gelir. Fiiller önce yön açısından işbirlikçi (+) veya çatışmacı (-) olarak kodlanır, ardından da yoğunluk açısından söz (word) veya eylem (deed) olarak kodlanır. İşbirliği ve çatışma eylemleri, yaptırımların potansiyel veya sembolik kullanımı yoluyla tehdit, vaat veya otorite belirten daha düşük yoğunluklu sözlerle ayrılan, iki karşıt uçtaki en yoğun yaptırımlardır (ödülleri ve cezaları). Bu ayrımlar, -3 ile +3 arasında değişen altı değerden oluşan bir ölçek üretir ve bu değerler, farklı güç biçimlerinin uygulanması olarak aşağıdaki fiil göstergeleri ile işaretlenir: Cezalandırmak (-3), Tehdit etmek (-2), Karşı çıkmak (-1), Desteklemek (+1), Söz vermek (+2) ve Ödüllendirmek (+3)” (Schafer ve Walker, 2006: 32).

Burada kullanılan Words ve Deeds kavramlarının ikisinde cümle yapısı itibariyle fiil olmasına rağmen iki farklı mana taşımaktadır ve bu kullanıma farklı çalışmalarda da rastlanılmaktadır. Words ve Deeds birer CREON (Comparative Research on the Events of Nations) dış politika değişkeni olarak East ve Hermann tarafından tanımlanmıştır. Bu değişken, mesajların iletilmesi için gerekli faaliyetler de dahil olmak üzere sözlü veya yazılı iletişim niteliğindeki hükümet eylemleri ile kaynakların fiili kullanımını veya kaynak kullanımının düzenlenmesini içeren faaliyetleri birbirinden ayırmaktadır. Gerçekte kaynak taahhüdünü gerektirmeyen herhangi bir eylem sözlü bir beyandır. Bu kategoriye ortak tebliğler, teklifler, basın açıklamaları, inkar beyanları, suçlamalar veya uyarılar gibi çok çeşitli faaliyetler dahildir. Kaynakların fiili kullanımını içeren eylemler arasında askeri güçlerin hareketi, mal alımı veya satımı, uluslararası bir kuruluşa bir değerlendirme ödemesi vb. yer alır (East ve Hermann, 1974: 286-287). Yani yukarıda kullanılan örnekte saldırmak (attack) fiili kaynakların kullanımını gerektiren bir fiziksel eylem belirtirken (deed), övme fiili (praise) kaynak kullanımı içermediğinden söz (word) olarak ele alınmaktadır.

VICS sisteminde ifadeler (utterance) tasnif edilip toplandığında, sonuçlar operasyonel kod sorularına nicel yanıtlar veren VICS sisteminin temelini oluşturur. Bir aktörün siyasi evrende başkalarının gücü nasıl kullandığını düşündüğü -felsefi inançları- bilinmek istendiğinde, diğer aktörler hakkında konuşurken kullandığı fiilleri bir araya getirip dizinlenir. Öznenin kendisinin gücü nasıl kullanması gerektiğine dair düşündükleriyle ilgilenildiği takdirde, kendisi ve kendi grupları hakkında konuşurken kullandığı fiiller dizinlenmektedir; bunlar da öznenin araçsal inançlarını gösterir. Birlikte ele alındığında, liderin siyasi evrende kendisi ve diğerleri tarafından gerçekleştirilen çatışma ve işbirliği eylemlerine ilişkin inanç sisteminin bir resmini elde edilmiştir. Bu resme kısaca öznenin operasyonel kodu denilmektedir. Bu örnek VICS'in temel mantığını izah etmekte olup VICS içerisinde farklı unsurları tanımlamak için farklı şekillerde bir araya getirilen on yedi farklı endeks vardır (Schafer

ve Walker, 2006: 32).

6. SONUÇ VE ÖNERİLER

Bu çalışma, RAM'ın bilişsel ve psikolojik sınırlılıklar nedeniyle uluslararası ilişkileri tam olarak açıklayamayacağını ortaya koymuştur. Karar vericilerin bilişsel önyargıları, motivasyonel faktörleri, duyguları ve inanç sistemleri, karar alma süreçlerini karmaşık hale getirmektedir. Uluslararası ilişkilerin analizinde bireysel faktörlerin ve psikolojik yaklaşımların kullanılması, daha derin ve gerçekçi açıklamalar sunabilir. Operasyonel Kod Analizi ve VICS gibi yöntemler, liderlerin inanç sistemlerini nicel olarak analiz etmeye olanak tanımaktadır. Bu sebeple Uluslararası İlişkilerde bireysel ve psikolojik analizlerin artırılması, liderlerin karar alma süreçlerinin derinlemesine incelenmesi, OCA ve VICS yöntemlerinin farklı lider ve bağlamlarda uygulanması, bilişsel ve duygusal faktörlerin uluslararası krizlerdeki rolünün araştırılması gibi çeşitli kapsamlardaki çalışmaların literatüre önemli katkılar sağlayacağı öngörülmektedir.

KAYNAKÇA

Kitaplar

- Allison, G. T. (1971) *Essence of Decision*. Little, Brown & Company.
http://books.google.com.tr/books?id=aSk3ek0t54EC&hl=&source=gbs_api
- Dougherty, J. E., ve Pfaltzgraff, R. L. (2001) *Contending Theories of International Relations*. Addison-Wesley Longman.
http://books.google.com.tr/books?id=_0nDQgAACAAJ&hl=&source=gbs_api
- Dunning, D. (2001). On the Motives Underlying Social Cognition. In A. Tesser & N. Schwarz (Eds.), *Blackwell Handbook of Social Psychology* (pp. 348-374). Wiley-Blackwell.
http://books.google.com.tr/books?id=IR-yvQEACAAJ&hl=&source=gbs_api
- East, M. A., ve Hermann, C. F. (1974). Do nation-types account for foreign policy behavior. In J. N. Rosenau (Ed.), *Comparing foreign policies* (pp. 269-303). Wiley New York.
- Freud, A. (2018) *The Ego and the Mechanisms of Defence*. <https://doi.org/10.4324/9780429481550>
- Griffin, D. W., ve Ross, L. (1991). Subjective Construal, Social Inference, and Human Misunderstanding. In *Advances in Experimental Social Psychology Volume 24* (pp. 319-359).
[https://doi.org/10.1016/s0065-2601\(08\)60333-0](https://doi.org/10.1016/s0065-2601(08)60333-0)
- Hudson, V. M., ve Day, B. S. (2019) *Foreign Policy Analysis: Classic and Contemporary Theory*. Rowman & Littlefield Publishers. <https://books.google.com.tr/books?id=sCCmDwAAQBAJ>
- Jervis, R. (2017) *Perception and Misperception in International Politics*. Princeton University Press.
<https://books.google.com.tr/books?id=nQUVvgAACAAJ>

- Jones, E. E., ve Nisbett, R. E. (1972). The actor and the observer: Divergent perceptions of the causes of behavior. In E. E. Jones (Ed.), *Attribution: perceiving the causes of behavior* (pp. 186). General Learning Press.
- Jost, J. T., ve Sidanius, J. (2004). Introduction. In J. T. Jost & J. Sidanius (Eds.), *Political Psychology* (pp. 497). Psychology Press.
http://books.google.com.tr/books?id=8qbSIYol80oC&hl=&source=gbs_api
- Kahneman, D. (2011) *Thinking, Fast and Slow*. Macmillan.
http://books.google.com.tr/books?id=SHvzzuCnuv8C&hl=&source=gbs_api
- Kahneman, D., Slovic, S. P., Slovic, P., ve Tversky, A. (Eds.). (1982). *Judgment Under Uncertainty*. Cambridge University Press.
http://books.google.com.tr/books?id=_0H8gwj4a1MC&hl=&source=gbs_api.
- Levy, J. S. (2018). Political Decision-Making. In C. J. Hewer & E. Lyons (Eds.), *Political Psychology* (pp. 168-188). John Wiley & Sons.
http://books.google.com.tr/books?id=t6loDwAAQBAJ&hl=&source=gbs_api
- Levy, J. S. (2023). Foreign Policy Decision-Making: The Psychological Dimension. In L. Huddy, D. O. Sears, J. S. Levy, & J. Jerit (Eds.), *The Oxford handbook of political psychology* (3rd Edition ed., pp. 349-391). Oxford University Press.
- Pieters, R. G. M., ve Raaij, W. F. v. (2010). The role of affect in economic behavior. In W. F. V. Raaij, G. M. v. Veldhoven, & K. E. Wärneryd (Eds.), *Handbook of Economic Psychology* (pp. 108-142). Springer. http://books.google.com.tr/books?id=7tFvcgAACAAJ&hl=&source=gbs_api
- Rokeach, M. (1989) *Beliefs, attitudes and values: a theory of organization and change* (9. print ed.). Jossey-Bass.
- Ross, L. (1977). The Intuitive Psychologist And His Shortcomings: Distortions in the Attribution Process. In L. Berkowitz (Ed.), *Advances in Experimental Social Psychology Volume 10* (pp. 173-220). [https://doi.org/10.1016/s0065-2601\(08\)60357-3](https://doi.org/10.1016/s0065-2601(08)60357-3)
- Schafer, M., ve Walker, S. G. (2006). Operational code analysis at a distance: The verbs in context system of content analysis. In M. Schafer & S. Walker (Eds.), *Beliefs and leadership in world politics* (pp. 25-51). Palgrave Macmillan.
- Simon, H. A. (1964) *Models of Man: Social and Rational* (3. Baskı ed.). John Wiley & Sons.
- Tversky, A., ve Kahneman, D. (1982). Introduction - Judgment under uncertainty: Heuristics and biases. In D. Kahneman, S. P. Slovic, P. Slovic, & A. Tversky (Eds.), *Judgment Under Uncertainty* (pp. 3-20). Cambridge University Press.
http://books.google.com.tr/books?id=_0H8gwj4a1MC&hl=&source=gbs_api

Walker, S. G., ve Schafer, M. (2006). Belief systems as causal mechanisms in world politics: An overview of operational code analysis. In S. G. Walker & M. Schafer (Eds.), *Beliefs and leadership in world politics* (pp. 3-22). Palgrave Macmillan.

Waltz, K. N. (1979) *Theory of International Politics*. Addison Wesley Publishing Company. http://books.google.com.tr/books?id=Z17uAAAAMAAJ&hl=&source=gbs_api

Dergiler

Babcock, L., ve Loewenstein, G. (1997) Explaining Bargaining Impasse: The Role of Self-Serving Biases. *Journal of Economic Perspectives*, 11(1), 109-126. <https://doi.org/10.1257/jep.11.1.109>

Burger, J. M. (1981) Motivational biases in the attribution of responsibility for an accident: A meta-analysis of the defensive-attribution hypothesis. *Psychological Bulletin*, 90(3), 496-512. <https://doi.org/10.1037/0033-2909.90.3.496>

Fischhoff, B. (1975) Hindsight is not equal to foresight: The effect of outcome knowledge on judgment under uncertainty. *Journal of Experimental Psychology: Human Perception and Performance*, 1(3), 288-299. <https://doi.org/10.1037/0096-1523.1.3.288>

George, A. L. (1969) The "operational code": A neglected approach to the study of political leaders and decision-making. *International Studies Quarterly*, 13(2), 190-222. <https://doi.org/10.2307/3013944>

Jervis, R. (1988) War and Misperception. *Journal of Interdisciplinary History*, 18(4), 675. <https://doi.org/10.2307/204820>

Klaes, M., ve Sent, E.-M. (2005) A conceptual history of the emergence of bounded rationality. *History of political economy*, 37(1), 27-59. <https://doi.org/10.1215/00182702-37-1-27>

Kruglanski, A. W., ve Webster, D. (1996) Motivated closing of the mind: "seizing" and "freezing". *Psychological Review*, 103(2), 263-283. <https://doi.org/10.1037/0033-295x.103.2.263>

Kunda, Z. (1990) The case for motivated reasoning. *Psychol Bull*, 108(3), 480-498. <https://doi.org/10.1037/0033-2909.108.3.480>

Lerner, J. S., Li, Y., Valdesolo, P., ve Kassam, K. S. (2015) Emotion and decision making. *Annu Rev Psychol*, 66, 799-823. <https://doi.org/10.1146/annurev-psych-010213-115043>

Lerner, M. J. (1977) The justice motive: Some hypotheses as to its origins and forms1. *Journal of Personality*, 45(1), 1-52. <https://doi.org/10.1111/j.1467-6494.1977.tb00591.x>

Miller, D. T., ve Ross, M. (1975) Self-serving biases in the attribution of causality: Fact or fiction. *Psychological Bulletin*, 82(2), 213-225. <https://doi.org/10.1037/h0076486>

Nickerson, R. S. (1998) Confirmation Bias: A Ubiquitous Phenomenon in Many Guises. *Review of General Psychology*, 2, 175-220. <https://doi.org/10.1037/1089-2680.2.2.175>

- Ross, M., ve Sicoly, F. (1979) Egocentric biases in availability and attribution. *Journal of Personality and Social Psychology*, 37(3), 322-336. <https://doi.org/10.1037/0022-3514.37.3.322>
- Schafer, M., ve Lambert, J. E. (2022) Psychological Characteristics of Leaders (PsyCL): A New Data Set. *Foreign Policy Analysis*, 18(2), 1-11. <https://doi.org/10.1093/fpa/orac008>
- Sharot, T. (2011) The optimism bias. *Curr Biol*, 21(23), R941-945. <https://doi.org/10.1016/j.cub.2011.10.030>
- Shaver, K. G. (1970) Defensive attribution: Effects of severity and relevance on the responsibility assigned for an accident. *Journal of Personality and Social Psychology*, 14(2), 101-113. <https://doi.org/10.1037/h0028777>
- Simon, H. A. (1955) A Behavioral Model of Rational Choice. *The Quarterly Journal of Economics*, 69(1), 99-118. <https://doi.org/10.2307/1884852>
- Simon, H. A. (1957) Background of Decision Making. *Naval War College Review*, 10(3), 1-24. <https://doi.org/10.2307/44640482>
- Simon, H. A. (1965) The Logic of Rational Decision. *The British Journal for the Philosophy of Science*, 16(63), 169-186. <https://doi.org/10.1093/bjps/xvi.63.169>
- Tetlock, P. E. (1998) Close-call counterfactuals and belief-system defenses: I was not almost wrong but I was almost right. *Journal of Personality and Social Psychology*, 75(3), 639-652. <https://doi.org/10.1037/0022-3514.75.3.639>
- Tversky, A., ve Kahneman, D. (1983) Extensional versus intuitive reasoning: The conjunction fallacy in probability judgment. *Psychological Review*, 90(4), 293-315. <https://doi.org/10.1037/0033-295x.90.4.293>
- Walker, S. G., Schafer, M., ve Young, M. D. (1999) Presidential operational codes and foreign policy conflicts in the post-cold war world. *Journal of Conflict Resolution*, 43(5), 610-625. <https://doi.org/10.1177/0022002799043005004>
- Walster, E. (1966) Assignment of responsibility for an accident. *J Pers Soc Psychol*, 3(1), 73-79. <https://doi.org/10.1037/h0022733>
- Wason, P. C. (1960) On the Failure to Eliminate Hypotheses in a Conceptual Task. *Quarterly Journal of Experimental Psychology*, 12(3), 129-140. <https://doi.org/10.1080/17470216008416717>
- Webster, D. M., ve Kruglanski, A. W. (1994) Individual differences in need for cognitive closure. *Journal of Personality and Social Psychology*, 67(6), 1049-1062. <https://doi.org/10.1037/0022-3514.67.6.1049>
- Levine, N., ve Young, M. (2014). Leadership Trait Analysis and Threat Assessment with Profiler Plus. Proceedings of ILC 2014 on 8th International Lisp Conference, New York, NY, USA.

ALTIN ÇAĞ SONRASINDA REFAH DEVLETİ KRİZ Mİ? DÖNÜŞÜM MÜ? ARAYIŞ MI?

Didem ÖZTÜRK GÜNAR*

Levent AYTEMİZ**

ÖZET

Refah devleti 20. yüzyılda gelişmiş bir kavramdır. İkinci dünya savaşından sonra altın çağını yaşayan refah devleti, Avrupa'da ve dünyanın diğer bölgelerinde sosyal koruma politikaları ile başarılı olmuştur. Ancak 1970'lerdeki ekonomik bunalım ve beraberinde hızlanan küreselleşme sürecinde refah devletinin hiç olmadığı kadar sorgulanacağı dönem başlamıştır. Küreselleşme sürecinin dünya ekonomisine kazandırdığı yeni kavramlar, refah devleti kavramının değişmesine neden olmuştur. Liberal ve sosyal ideolojilerin sentezi olarak tanımlanabilecek olan refah devleti, küreselleşme sonrası ortaya çıkan büyük değişim sonrası ideolojilerin yapılarında meydana gelen dönüşümler nedeni ile değişim baskısıyla karşı karşıya kalmıştır. Neo liberal politika ve söylemler, refah devletinin sosyal koruma açısından kısıtlanması gerektiğini, rekabetçi ve sert liberal politikalar paralelinde de tekrar bir dönüşüme tabi olması gerekliliğinin altını çizmiştir. Bu amaçla altın çağ olarak ifade edilen süreç sonrası refah devletinin gelişimi, dönüşümü, krizi ve güncel durumunun analiz edilerek günümüz ulus devletlerinin karşılaştığı durumun değerlendirilmesi çalışmanın temel amacını oluşturmaktadır. Batı modeli refah devleti 1950 ile 1980'li yıllarda demokrasi ile el ele girerek büyük bir büyüme ve kalkınma yaşamış ancak 2008 krizi sonrası demokratik sistemlerin refah üretme kabiliyetleri sorgulanmaya başlayarak ulus devletler ardışık krizlerle karşılaşmaya ve mücadele etmeye başlamışlardır. Bu makalede refah devletinin ortaya çıkışı, gelişimi, altın çağ sonrasındaki durumu ve 2008 krizi sonrası karşılaştırılarak, günümüzde refah devleti kavramına açıklık getirilmesi amaçlanmıştır.

Anahtar Kelimeler: Refah Devleti, Ulus Devlet, Kriz, Altın Çağ

JEL KODLARI: I3, I31, G01

* Dr., ozturkddm@gmail.com, 0000-0003-1247-1697

** Prof., Dr., Bandırma Onyedli Eylül Üniversitesi, laytemiz@bandirma.edu.tr, 0000-0002-7386-4067

Makale Geçmişi/Article History

Başvuru Tarihi / Date of Application: 6 Aralık 2024

Düzeltilme Tarihi / Revision Date: 14 Aralık 2024

Kabul Tarihi / Acceptance Date : 15 Aralık 2024

Araştırma Makalesi/Research Article

THE WELFARE STATE AFTER THE GOLDEN AGE: CRISIS, TRANSFORMATION OR QUEST?

ABSTRACT

The welfare state is a concept that emerged and developed in the 20th century. It experienced its golden age after the Second World War, achieving significant success in Europe and other regions of the world through social protection policies. However, the economic turmoil of the 1970s and the ensuing globalisation process marked the beginning of a period in which the welfare state would be questioned more than ever. The new concepts introduced to the global economy by globalization led to changes in the understanding of the welfare state. Defined as a synthesis of liberal and social ideologies, the welfare state faced pressure for transformation due to changes in the structures of ideologies brought about by the profound shifts of the post-globalization era. Neoliberal policies and discourses emphasized the need to restrict the social protection aspects of the welfare state and highlighted the necessity of a transformation in line with competitive and stringent liberal policies. The main aim of this study is to analyze the development, transformation, crisis, and current state of the welfare state following its so-called golden age and to evaluate the challenges faced by modern nation-states today. The Western model of the welfare state experienced significant growth and development in tandem with democracy between the 1950s and 1980s. However, following the 2008 crisis, the ability of democratic systems to generate welfare came into question, and nation-states began to face consecutive crises. This article aims to clarify the concept of the welfare state by examining its emergence, development, situation after its golden age, and its condition post-2008 crisis.

Keywords: *Welfare State, Nation State, Crisis, Golden Age*

Jel codes: *I3, I31, G01*

1. GİRİŞ

Birinci Dünya Savaşı'nın ardından başlayan İkinci Dünya Savaşı, insanlık açısından büyük değişimlere yol açmıştır. Avrupa devletleri Birinci Dünya Savaşı'nın sonunda istedikleri düzeni kuramamış ve birçok Avrupa ve dünya devleti sömürge devletlerini kaybetmiş, bu durum da devletleri bir diğer savaşa itmiştir. Devletlerin kalkınabilmek için gereksinim duydukları sermaye ve hammadde bu dönemde sömürgeler aracılığı ile karşılanmış, sanayi kalkınmasını gerçekleştiren devletlerin en önemli kaynaklarını oluşturmuşlardır. 1929'da Amerika Birleşik

Devletleri'nde Wall Street çökmüş, yabancı sermaye ve kredi yardımları ile ayakta tutulan Avrupa'da 1929 Buhranı büyük bir değişim ortaya çıkarmıştır. Devletlerin siyasal sistemlerinden sosyal politikalarına, ekonomi sistemlerinden kalkınma planlarına kadar büyük bir değişim tetiklenmiş, bu durum Avrupa'da otoriter rejimlerin güç kazanmasına neden olmuş ve İkinci Dünya Savaşı'nın alt yapısını hazırlayacak olan ekonomik bunalımın beraberinde hızlıca siyasal bunalımın ortaya çıkması ile sonuçlanmıştır. 1929 bunalımı sonrası Avrupa'da ortaya çıkan yoksulluk ve refah kaybı İkinci Dünya Savaşı'nın başlamasının tam neden olmasa bile ekonomik olarak Almanya'nın harekete geçmesini sağlayacak olan unsur olarak kabul edilmiştir.

Çalışmada, İkinci Dünya Savaşı'nın getirdiği yıkım ve değişimden bahsedilmeyecektir. Ancak ekonominin ve ulus devletlerin refahlarının barış için taşıdığı önem üzerinde durulacaktır. Bu nedenle makalenin asıl konusunu oluşturan, İkinci Dünya Savaşı sonrası ortaya çıkan refah devleti kavramı ve bu dönemden sonra bu kavramın yaşadığı değişim olacaktır. İkinci Dünya Savaşı'ndan sonraki gelişmelere bakıldığında 1973 ve 1979'da meydana gelen iki büyük petrol krizi devletlerin ekonomilerini tekrar sorgulamalarına ve köklü değişiklikler yaşamalarına neden olmuştur. Bu bakımdan küreselleşmeyi tetikleyecek olan teknolojik gelişmelerin ortaya çıkması ile ekonomik olarak talep yönünü öne çıkararak iktisadi politikalar terk edilmiş ve arz yönlü iktisadi politikalara önem verilmiştir. Bir diğer ifade ile Keynesyen refah devleti politikaları arkada bırakılarak, firmaların daha fazla güçlenmesini sağlayacak ve uluslararası alanda rekabet edebilme kabiliyetlerini arttıracak olan politikalar uygulanmaya başlanmıştır. Bu bağlamda ücret artışının sınırlandırıldığı, emeklilik sonrası uygulamalarda kısıtlamalara gidildiği ve geç emeklilik planlarının kabul edilmiş olduğu, tüketicini dikkate alınmayarak ekonominin parasalcı yönünü güçlendiren politikalar uygulamaya konmuştur (Oran, 2001, p. 10).

İkinci Dünya Savaşı sonrası "Altın Çağ" yaşamış olan refah devleti, 1970'ler ile günden güne güç kaybetmeye başlamıştır. İkinci Dünya Savaşı sonrasında yaşanan büyük değişimler ile refah devleti sorgulanmaya başlamış olmasına karşın bu süreçte refah devleti tarafından uygulanmakta olan sosyal politikalar artarak devam etmiş ve refah devleti gereğinden fazla büyümüştür. Küreselleşme sürecinin getirdiği sert ve rekabetçi ekonomi politikaları karşısında büyümesi yavaşlayan küresel ekonomide yapısal problemler ortaya çıkmaya başlamıştır. Artan sosyal destek sonucunda ölüm oranları düşmüş, sosyal harcamaların ana kaynağı olan vergi oranları yükselmiş, refah devleti uygulamaları ulus devlete küresel ve rekabetçi ekonomi karşısında büyük bir mali yük getirmeye başlamıştır. Bu noktada da küresel ekonomik

gelişmelerin bir gereği olarak ulus devletin sosyal politika yüklerinden kurtulması gündeme gelerek refah devletinin sorgulanmasına neden olmuştur. Refah devletinin tartışılmaya başlandığı bu nokta da ulus devletin uyguladığı sosyal politikaları kısması gerektiği, artan küresel ve rekabetçi pazarlar veya ekonomiler karşısında ulus devletin ancak bu şekilde ihtiyacı olan finansman kaynağını temin edebileceği refah devleti tartışmalarının ortak noktası olmuştur. Refah devletinin sorgulanmaya başlaması ile, liberal ve sosyal politikaların uyumu sonucunda ortaya çıkan refah devletinin, küresel ekonominin gerektirdiği şekilde Keynesyen düşünceden sıyrılarak, Neo-liberal politikalar çerçevesinde tekrar bir yapılanma geçirmesi gerektiği ve sosyal harcamaların kısılması veya bu harcamaların finansman kaynaklarının yönlerinin değiştirilmesi gerektiği vurgulanmıştır. Bu noktada da refah devletinin yeniden yapılanma veya değişimine ilişkin önemli bir süreç başlamıştır. Tartışmalar açısından 2008 krizi bir diğer dönüm noktası olarak ortaya çıkmaktadır. 2008 krizi sonrası ulus devletlerin ekonomik olarak karşılaştıkları ve mücadele etmek zorunda kaldıkları süreçler, demokrasiyi kalkınmanın gücü olarak arkasına alarak sosyal politikalarıyla vatandaşlarını koruyan refah devleti kavramının aşınmasına neden olmuştur. Buna karşılık 2008 krizi sonrası 2008-2012 yılları arasında refah devleti politikalarına geri dönüş için fırsat oluştuğuna dönük tartışmalar ortaya çıkmış olsa da 2008 krizinin getirmiş olduğu yapısal değişimler, refah devletinin sonunu hazırlayacak türden olmuştur.

Çalışma yönünden önem arz eden husus, altın çağ sonrasında refah devletinde meydana gelen değişimlerdir. 1970'ler ile sorgulanmaya başlamış olan refah devleti, küreselleşme süreci içerisinde değişim göstermiş olmasına karşın 2008 krizi sonrası varlığına yönelik mevcut durumu veya uygulamaları günümüzde hala tartışılmaktadır. Bu nedenle çalışmanın temel amacını, refah devletinin günümüz koşullarındaki durumunun ortaya konması oluşturmaktadır. Bu nokta da kullanacağımız yöntem ise gelişimden altın çağına kadar gelinen noktada ortaya çıkan refah devleti modellerinin yaşadıkları değişim süreçleri, 2008 krizi sonrası durumu ve tüm bunların günümüzdeki tartışmalara yansımaları olacaktır. Böylece öncelikle altın çağ sonrası ve ardından 2008 krizi sonrası meydana gelen değişim veya farklılıkların açıkça ortaya konması amaçlanmıştır, sonuç olarak 2008 krizi sonrası refah devletinin hala varlığını koruduğu ancak refah uygulamalarının devletler tarafından oldukça kısıtlandırılmış olduğuna ulaşılmıştır.

Refah devleti karşı karşıya kalmış olduğu ekonomik ve siyasi değişimler nedeni ile dönüşüm baskılarına dönem dönem maruz kalmıştır. Beveridge, Flora ve Heidenheimer, (1942; 1981) refah devletinin İkinci Dünya Savaşı sonrası mevcut koşullar altında şekillenmiş olduğunu belirtirken refah uygulamalarının ise yoksulluğu ortadan kaldırmak ve sosyal korumaların

evrenselliğini savunmak için uygulanmaya başlandığı ve refah devletinin temel çerçevesini oluşturduklarını vurgulamışlardır. Andersen (1990), tarafından oluşturulan refah devleti tipolojileri, refah devletini liberal muhafazakâr, sosyal ve demokratik rejimler olarak sınıflandırmış ve kendi içerisinde örgütlenme biçimlerine dönük olarak sosyal eşitlik uygulamalarını göstermiştir. Pierson (1996), refah devletinin küreselleşme süreci ve demografik baskılar nedeni ile karşı karşıya kalmış olduğu tehditler karşısında nasıl dönüştüğünü incelemiş ve nüfusun yaşlanması ile refah sistemleri üzerindeki baskının nasıl artmış olduğunu ve bu baskının hızlı bir şekilde refah uygulamalarından vazgeçişleri getirdiğini ortaya koymuş, artan işten çıkarmalar ve reformlarda da ulus devletlerin daha seçici davranmaya yöneldiğini ifade etmiştir. Harvey (2005), refah devletlerinin Neo-liberal politikalar bağlamında uygulanan başta kemer sıkma politikaları olmak üzere, özelleştirme ve ekonomik sıkılaştırma politikaları bağlamında kavramın tartışmaya çok daha açık olduğunu belirtirken bir diğer açıdan Standing (2011) ise Neo-liberal politikaların uygulanması sonucunda ortaya çıkan güvencesiz yapıların refah uygulamalarını uygulanamaz kıldığını ifade etmiştir. Greer ve diğerleri (2021), refah devleti uygulamalarının küresel bir sağlık krizi karşısında ne kadar kırılabilir olduğunu somut bir şekilde gösterirken, COVID 19 salgını sonrası ortaya çıkan tabloda sosyal refah ve sağlık uygulamalarının ne kadar önemli olduğunu ortaya çıkarmış ve devletlerin sosyal ve sağlık politikalarını genişletmeye yöneldiğini belirtmiştir. İlgili çalışmaların referansında daha kısa bir biçimde özetlemek gerekirse refah devletinin, karşısına çıkan krizler ve dönüşümler yoluyla şekillendiği görülmektedir. Bu çalışma 1970 ile 2008 ve 2008'den günümüze uzanan yılları temel alarak refah devleti kavramına odaklanmakta ve refah devletinin gelişmesinden 2008 krizine ve sonrasına bakarak bir karşılaştırma yapma amacını taşımaktadır. Sonuç olarak mevcut yazında değerlendirilmiş olduğunda refah devletinin geleceğine dönük tartışmaların bir sonlanma veya ortadan kalkma ile sonlanmasından öte refah devletinin geleceğinin, önümüzdeki yıllarda, ortaya çıkan Neo-liberal politikaların üretmiş olduğu eşitsizlikleri ve krizleri dengelemesine bağlı olduğu görülmektedir.

2. REFAH DEVLETİ VE ALTIN ÇAĞ

Refah devletinin tanımının yapılmasına yönelik birçok çaba bulunmasına karşın genel olarak belli bir tanıma yerleştirilmesi zor bir kavramdır. Ancak bu nokta da refah devletini tanımlama çabaları sürmüştür, bazı yazarlar çeşitli sosyal politika uygulamaları ve devletin yükümlülüklerini ileri sürerek kavramı açıklamaya çalışmış, kimileri de amaç ve genel niteliklerine vurgu yapmıştır. Gerçekten de refah devletinin ilk çıkış noktasına bakıldığında içerisinde taşıdığı

sosyal ve liberal düşünce akımları onun tanımlanmasını zorlaştırmaktadır. Ayrıca, dünya üzerinde de refah devleti uygulamalarına bakıldığında birçok farklılıklar görülmekte, her devlet kendine has bir refah devleti modeli oluşturmaktadır. Fakat teorik yeterlilik açısından belli bir tanım yapılması gerekiyorsa, refah devleti kavramının çeşitli tanımlamaları yoluyla ulaşılabilecek bir sentez, bu kavramın açıkça ortaya konmasına yardım edecektir.

Refah devleti kavramı İkinci Dünya Savaşı öncesinde bazı yazarlar tarafından kullanılmış ve süre içerisinde popüler bir nitelik kazanmaya başlamıştır. 20. yüzyılın büyük bir bölümünde ve ondan önceki yüzyıllarda, “refah” ve “devlet” kavramları bir arada kullanılmamış ancak 1945 ile 1980 yılları arasında bu iki kavram arasında güçlü bir bağ kurulmuş ve “refah devleti” ifadesi hem siyaset sahnesinde hem de günlük dilde sıkça kullanılan bir terim haline gelmiştir. Bu dönem, refah devletinin politik ve toplumsal bir model olarak ön plana çıktığı ve sosyal haklar ile kamu hizmetlerinin geniş ölçekte hayata geçirildiği bir zaman dilimini temsil etmektedir (Özdemir, 2007, p. 17). Merriam Webster sözlüğüne göre kavram, bir toplumsal sistem olarak tanımlanmakta olup devletlerin vatandaşları için bireysel ve toplumsal refahı sağlamak adına üstlenmiş olduğu sorumlulukların bütünü olarak tanımlanmakta olan bir devlet sistemi ya da devlet işleyiş sistemine verilen isimdir (Merriam-Webster, n.d.). Refah devleti kavramının 1945 sonrası çıkmış olduğu genel olarak kabul edilmektedir. O dönemde kavram İşçi Partisi tarafından yönetilmekte olan Birleşik Krallık için kullanılmış ve daha sonra kullanımı yaygınlaşmaya başlamıştır. Kavram sosyal ve ekonomik değişiklikleri ifade etmek için kullanılmış ve yoksulluktan kurtulma ve kapsamlı sosyal değişimler, politikalar ve reformlar aynı zamanda da fırsat eşitliği gibi kavramlar ile ilişkilendirilmiştir. Birleşik Krallık refah devletinde iki temel karakter yer almıştır. Yoksulluğun ortadan kaldırılması ve işsizliğin bertaraf edilmesi olarak öne çıkan bu özellikler daha sonra sosyal hak talepleri ile bir araya gelmiş ve 1848 yılında “Chartism” hareketi, ülke ve sosyal haklar açısından bir dönüm noktası olmuştur. Refah devleti demokratik devlet uygulamaları ile anlam kazanmaya başlamış ve sosyal demokrasinin bir çıktısı olarak refah devletlerinden söz edilmeye başlanmıştır. Kavram ile 1945 sonrası modern toplumun karşı karşıya kalmış olduğu sorunların çözülmüş olduğuna dönük bir mitler ortaya çıkmış ve bir süre sonra refah devletinin aslında İkinci Dünya Savaşı sonrası gelişiminin devam etmekte olduğu kabul edilmiştir. Altın Çağın yaşanmış olduğu yıllar sonrası ortaya çıkan mali ve ekonomik krizler, kavram ile ifade edilen kapsayıcı reformların çok daha ötesine gidilmesi gerektiğini ve kavram için İkinci Dünya Savaşı’nın sonunun bir son olmadığı anlaşılmıştır. Nitekim refah devleti uygulamalarının nüfusların belirli bir kısmına

hizmet etmiş olduğu ve bu nedenle de sosyal hizmet devleti fikrine dönülmesi gerektiğine vurgu yapılmıştır (Brings, 1961: 221-222).

Refah devleti kavramının bugün ne anlam ifade etmiş olduğuna bakıldığında piyasayı dengeleyici etki göstererek eğitim, sağlık, yoksulluğun azaltılması, çocuk ve yaşlı bakımı gibi hizmetlerin vatandaşlara yansımaları değiştirilmekte ve mevcut olan en iyi standartların uygulanmasını garanti altına almaya çalışmaktadır. Tabi ki, refah devleti sınıflandırmaları ve modellerine göre piyasa etkisinin bu hizmetlere dönük olarak farklılık gösterebileceğinin akıldan çıkarılmaması gerekmektedir (Andersen, 2012: 4).

Görüldüğü gibi refah devleti kavramı İkinci Dünya Savaşı'nda popülerlik kazanmaya başlamış yeni bir kavramdır. Bu nedenle tanımlanması için ortaya çıkan zorluk aslında refah devleti olgusunun ortaya çıkmasında rol oynayan kavramların değişimi ve anlamları ile ilgilidir. Bu noktada da refah devletinin iki önemli ayağını oluşturan siyasi akımların önemleri ortaya çıkmaktadır. Kavramın tanımlanmasından önce refah devletinin iki önemli ayağı olan gelişmelerden kısaca bahsedilmesinde fayda bulunmaktadır.

İkinci Dünya Savaşı sonrasında yeni dünya düzeni ideolojiler arasında yaşanan çatışmalara sahne olmuştur. Yeryüzüne hâkim iki büyük ideoloji olan ve batı tarafından temsil edilen kapitalizm bir anlamda da liberal ideolojiler, bir diğeri ise doğu bloğu tarafından temsil edilen komünizm adı altında sosyal ideolojiler olmuştur. 1989 yılına kadar devam etmiş olan süreçte devletler bahsedilen iki büyük ideolojiden beslenmişlerdir. Bu nedenle de gerek liberalizm gerekse de sosyalizm politikaları devletler tarafından kabul edilmeye ve politikaları ile uygulanmaya başlanmışlardır. Bu noktada adeta bu iki ideolojinin bir orta yolu olan refah devleti kavramı gelişme göstermeye başlamıştır. Ancak bu iki ideoloji, uygulanmakta olan devletlerde çeşitli problemlere neden olmuştur. Liberal ideoloji ve uygulamaları sermaye ve üretim araçlarının belirli ellerde toplanmasına neden olmuş ve ekonominin yönetim kabiliyetini üretim araçları ile sermayeyi ellerinde toplayanlara vermiştir. Kartel veya tröst gibi denetim dışında kalan diğer yapılar başta tüketicilerin olmak üzere çalışanların da çıkarlarını tehdit eder niteliğe bürünmektedir. Diğer yandan sosyalist ideolojiye bakılmış olduğunda temel amacın işçilerin yönetimine dayalı olan bir diktatörlük kurmak olduğu daha sonra ise sosyalist bir devletin oluşturulması ve nihayetinde ise komünist toplumun kurulması amaçlandığı görülmektedir. Görüldüğü üzere her iki ideolojide de toplumsal isteklere cevap vermeyen yönlerin mevcut bulunması ortaya bir sentezin çıkmasını zorunlu kılmıştır. Liberal sistemin bireyi ön plana çıkaran yapısı, toplum içerisinde bireyin yalnızlaşmasına ve sonunda da kendi

kalkınmasını hedefleyerek tek kalmasına yol açarken sosyalist sistem ise toplumun devlet baskısı altında ezilmesine neden olmuştur. Liberal ve sosyalist devlet ve politikalarına karşı bir üçüncü yol olarak ortaya çıkan veya iki ideolojinin yeni bir sentezi biçiminde ifade edilen refah devletinde ideolojilerin uç ve zarar verici noktaları yeniden ele alınarak yorumlanmıştır. Bu model kendisini en somut şekilde Kuzey Avrupa İskandinav ülkelerinde göstermiştir. Bu devletlerin yönetim sistemleri ve uyguladıkları politikalar incelenmiş olduğunda bir yanı ile liberal diğer yanı ile sosyal politikaları sentezlemiş oldukları açık bir şekilde görülebilmektedir. Sonuç olarak refah devleti kavramı ve uygulamalarının en geniş tanımı, devletin ekonomik ve sosyal uygulamalara müdahaleci bir yaklaşım ile yeniden düzenlenerek devletin düzenleyici, geliri dengeli bir şekilde yeniden dağıtıcı yeteneklere kavuşturulması, ekonomik olarak uygulanan serbest piyasa sisteminde ortaya çıkan sorunlara doğrudan müdahale ederken, hızlı bir şekilde önlemleri hayata geçiren, işçilerin sosyal ve toplumsal durumlarını dikkate alarak iş piyasalarında düşük ücretleri ayarlayan ve asgari ücret ile belirli bir standart arayan aynı zamanda da sağlık, güvenlik ve diğer hizmetleri de üstlenen bir sentez devlet modeli olarak yapılabilmektedir (Özdemir, 2007 :21-24).

Refah devletinin İkinci Dünya Savaşı'ndan sonra giderek büyümesi ve genişlemesi 1970'lerdeki ekonomik durgunluğa kadar devam etmiştir. Ancak anılan dönemde refah devletinin adeta bir altın çağ yaşadığı doğrudur. Refah devletinin altın çağı aslında onun bir anlamda evrimini de içermektedir. Dolayısıyla refah devleti öncelikle devletler tarafından kurumsallaştırılmış, devletlerin vatandaşlarına sunduğu bir hizmetten öte bir insan hakkı kavramına dönüşmüş, sağlık, eğitim, gibi temel alanları kapsayarak ve tüm nüfusun bunlardan yararlanmalarını sağlayarak evrenselleşmiş ve sosyal açıdan toplumların karşılaştığı sorunları kendi üzerine alarak bunları gidermeye çalışmıştır. Altın çağ diye bilinen bu dönem içerisinde devletlerin sosyal ve kamu harcamalarındaki yüksek rakamlar, refah devletinin ne kadar genişlediği ve büyüdüğünün en önemli kanıtlarıdır. Ancak daha önce de bahsedildiği gibi 1970'lerde meydana gelen önemli değişiklikler, kamu ve sosyal harcamaların kısılmasını, bir anlamda da refah devletinin en önemli görevlerinin sorgulanma sürecini başlatmıştır. Teknolojik ve iletişimsel gelişmelerin de ön ayak olduğu küreselleşme süreci 20. yüzyılda refah devletinin belki de hiç sorgulanmadığı kadar sorgulanacak sürecini başlatmıştır.

3. KÜRESELLEŞME VE REFAH DEVLETİ İLİŞKİSİ

1970'lerde yavaş yavaş ön plana çıkmaya başlayan küreselleşme süreci savaş sonrası dönemde gerek uluslararası düzeyde gerekse de ulusal düzeyde çok sayıda değişimi beraberinde

getirmiştir. Küreselleşme süreci, ilk evresinde merkantalist ekonomilerin ortaya çıkması ile başlamış, endüstriyel gelişmelerin yaşanması ile hız kazanmıştır. Küreselleşmenin günümüzde ivme kazanması ise, 1970’li yıllarda ortaya çıkan iletişim veya internet teknolojilerinin gelişimi ile mümkün olmuştur. Teknolojik gelişmeler sonucu iletişimin gelişmesi ve kıtalararası yatırım süreçlerinin hızlanması, çok uluslu şirketlerin doğmasını sağlamıştır. Çok uluslu şirketlerin ortaya çıkması ise başta üretim olmak üzere üretimin diğer süreçleri üzerinde de etkili olmuştur. Karın maksimize edilmesi amacı ile üretim süreci tüm dünyaya yayılarak evrensel bir hal almış ve ek olarak yönetim, dağıtım ve pazarlama süreçleri bu yapı ile paralel hale getirilmiştir. Diğer yandan da farklı ülkelerde borsalar yolu ile yatırım olanaklarının oluşması firma sahipliğinin çok uluslu bir niteliğe bürünmesi ile sonuçlanmıştır. Üretim süreçlerinde ortaya çıkan değişim, ticaretin serbestleşmesini zorunlu kılarak hızlı bir şekilde ülkelerin gümrük ve ticaret önündeki engelleri kaldırmaları ya da gevşetmelerini sağlamış ve küresel olarak sermaye akışkanlık kazanarak mal ticareti hızlanmıştır. Nitekim bu durum, süreçleri kontrol eden ve denetleyen devletin hızla kontrolü kaybetmesine ve siyasi olarak geri çekilmesine neden olmuş ve ulus devlet değişmeye başlayarak önce otoritesinde daha sonra ise hukuki olarak denetleyici kabiliyetlerinde zayıflıklar ortaya çıkmaya başlamıştır (Oran, 2001: 10). Bir diğer ifade ile küreselleşme süreci ile karşılıklı olarak birbirine bağlı olan ekonomik ve siyasi bağların ortaya çıkması sonucunu doğurmuştur (Esping-Andersen, 2009: 7, 8).

Küreselleşmenin ivme kazanması ile refah devleti üzerindeki etkileri de farklılaşmış ve yoğunlaşmıştır. Küresel kapitalizmin yayılması ile artan riskler, kimlik üzerinden siyasi ve toplumsal hareketlerin ortaya çıkması ve tüm bu sorunların ulus devlet sınırlarını aşar hale gelmesi ve son olarak küresel terörizmin hızlıca devletleri etkileyen bir tehdit haline dönüşmesi refah devletinin küreselleşme ile karşısına çıkmış sorunların başlıcalarını oluşturmaktadır (Jessop, 2004: 11).

Görüldüğü gibi küreselleşme sürecinin hızlanması, refah devleti açısından merkez de olan devletin rolünü azaltmış ve bu durumda altın çağını yaşayan refah devletinin gücünü günden güne azaltmıştır. Williams’ın çalışmasında belirttiği gelişmeler günümüzde yaşanan gelişmeler açısından daha aydınlatıcıdır. Williams’a göre refah devleti karşısındaki en önemli sorun ulus devlet sınırları olarak kabul edilmektedir. Ulus devletlerin coğrafi olarak buldukları bölgelere göre sosyal ve sivil uygulamalarını sınırlandırmakta olduğu düşünülmektedir. Ancak değişen küresel ekonomik ve siyasi yapılar devleti de dönüştürmektedir. Değişim süreci ile sınırlar değişmekte, hükümetler arası yapıda olan çok sayıda küresel örgüt kurulmakta, göç ve mültecilik her geçen gün artmaktadır. Refah devletinin karşısındaki sorunlar olarak görülebilen

bu sorunlar aslında küreselleşme sonucu ortaya çıkan değişimin getirdiği değişim dinamikleri olarak görülmelidir (Williams, 2000: 348). Nitekim refah devleti bu meydan okumalar karşısında yeniden yapılanma sürecine girerken aynı zamanda krizden öte bir değişim yaşamaktadır.

3.1. Model Refah Devletleri ve Altın Çağ Sonrası

Küreselleşme ile değişen klasik kavramlar, refah devletlerinde kriz tartışmalarını gündeme getirmiştir. Altın Çağ sonrasında yaşanan petrol krizleri, ekonominin durgunlaşmasına ve bu durum ise devletlerin durgun ekonomik dönemde rekabetçi yönü daha baskın olan küresel ekonomiye uyum sağlama çabalarının yoğunlaşmasına yol açmıştır. Devletlerin küresel ekonomide yoğunlaşan rekabet ortamında ayakta kalma veya rekabetçi yapılarını sürdürebilmek için kamu ve sosyal harcamalarını kısımaya yönelik çok sayıda önlem ve politika girişimleri ise günümüzde refah devletinin durumunun tartışmalı bir hale gelmesine neden olmuştur. Fakat refah devletlerinin günümüzde bir kriz mi yoksa yapısal bir dönüşüm mü yaşadığının portresini çizilebilmesi için karşılaştırmalı bir analizin yapılması gerekmektedir. Çünkü sadece bu şekilde küreselleşme sürecinde kendine uygulama sahası bulan Neo-liberal meydan okumanın ve küresel rekabetçi ekonominin refah devleti üzerindeki etkileri ve ortaya çıkardıkları tartışmaya açık bir biçimde ortaya konulabilmektedir. İkinci Dünya Savaşı sonrasında Altın Çağ'ını yaşayan refah devletleri birçok yazar tarafından çeşitli sınıflandırmalara tutulmuştur. Ancak gerek coğrafi etkenler gerekse de devletin benimsediği sosyal politikaların farklılık göstermesi karşımıza tek tip bir model refah devleti çıkarmamaktadır. Bu nedenle her devletin veya bölgenin benimsemiş olduğu sosyal politikalar sonucunda birbirinden bağımsız niteliklere sahip olan refah devleti modeli ortaya çıkmıştır.

Refah Devleti modelleri açısından çok sayıda sınıflandırma bulunmasına karşın Esping-Andersen'in sosyal haklar ve ihtiyaçlar gibi çeşitli ölçüleri göz önünde bulundurarak yapmış olduğu sınıflandırma, model refah devletleri perspektifinin ortaya konulması açısından oldukça yararlı nitelikler taşımaktadır. Andersen tarafından sosyal hakların kurumsallaşması ve temel ihtiyaçların piyasa dışına çıkarılması gibi ölçütlere bakılarak yapılan sınıflandırma Avrupa'da i) Anglo Sakson veya Liberal Model, ii) Korporatist Model ve iii) Sosyal Demokrat Model şeklinde sıralanabilen üç tür refah devleti modelini işaret etmektedir (Koray, 2005: 197-198).

Liberal Refah Devleti Modelinde sosyal güvenlik ve politika uygulamaları genellikle orta düzeyde kalmaktadır. Bu modelde, toplum içindeki ihtiyaç sahipleri belirli yöntemlerle tespit edilerek temel gereksinimlerinin karşılanması hedeflenmektedir. Klasik liberal politikalarla

sosyal uygulamaların bir araya geldiği bu yapının temel amacı, piyasa dinamiklerini güçlendirmektir. Devlet, bu amaca ulaşmak için ya herkese düşük düzeyde bir asgari gelir güvencesi sağlamakta ya da özel refah programlarına aktif olarak katkıda bulunmaktadır. İhtiyaç sahiplerine sunulan düşük gelir güvencesi, fakirlik içinde bir tür eşitlik yaratırken aynı zamanda toplumda zenginlik düzeyinde farklılaşmaya yol açarak iki sınıflı bir yapı oluşturmaktadır. Bu modelin en belirgin örnekleri ABD, Kanada ve Avustralya'da görülmektedir. Ayrıca, 1980 sonrası dönemde İngiltere de bu modele yakın bir yaklaşım sergilemiştir (Koray, 2005: 197-198).

Esping tarafından tanımlanan bir diğer refah devleti modeli, Korporatist Refah Devleti, tarihsel kökenleri itibarıyla Almanya, Fransa, Avusturya ve İtalya gibi korporatist geleneklere sahip ülkelerde ortaya çıkmıştır. Bu modelde devlet, refah hizmetlerinde piyasanın rolünü büyük ölçüde üstlenirken, mevcut statü ve sınıf ayrılıklarını refah uygulamaları yoluyla sürdürme eğilimi taşımaktadır. Toplumsal düzeyde sınıf farklılıklarının korunmasını benimseyen bu model, aynı zamanda aile yapısını güçlü bir şekilde desteklemektedir. Devlet, aile yapısının ihtiyaçlarını karşılamada yetersiz kaldığı durumlarda devreye girerek sosyal hizmetler sağlamaktadır. Bu modeli kısaca, aile, kilise ve meslek odaklı bir refah anlayışını destekleyen ancak bu kurumların yerine geçmeyen ve gerektiğinde onları tamamlayan organik ve hiyerarşik bir yapı olarak tanımlamak mümkündür (Koray, 2005: 197-198).

Sosyal Demokratik Refah Devleti Modeli, uzun vadeli ve istikrarlı bir siyasi otoritenin sağlandığı, toplumsal ihtiyaçların büyük ölçüde devlet tarafından karşılandığı bir yapı sunmaktadır. Bu modelde, sosyal demokrasinin temel ilkesi olan eşitlik anlayışı belirgin bir şekilde öne çıkmaktadır. Diğer refah modellerinden farklı olarak, sosyal demokratik sistem, toplumsal sınıfların korunması ya da asgari düzeyde eşitlik sağlanmasıyla yetinmez; bunun yerine, yüksek düzeyde eşitliği temel bir hedef olarak benimsemektedir. Oldukça gelişmiş sosyal hizmetler ve yardım mekanizmaları sayesinde, bu modelde toplumun geniş kesimlerinin devlet tarafından sunulan haklardan adil ve eşit bir şekilde faydalanması hedeflenmektedir. Sosyal demokratik refah devleti, tüm bireyleri kapsayan genel bir dayanışma sistemi (universal solidarity) oluşturarak sosyal adaleti hayata geçirme noktasında önemli bir araç olarak görülmektedir (Koray, 2005: 199). Tam anlamda Keynesyen bir iktisat politikası benimsemiş olan bu modelde tam istihdama dayalı bir sistem kurulmuştur ve bu anlamda da istikrarın sağlanması, çalışma alanlarının sürekli gelişmesine ve sürdürülmesine bağlanmıştır.

Görüldüğü gibi refah devleti modelleri uygulanan politikalar ve benimsenen siyasi ideolojiler sonucu çeşitli farklılıklar göstermektedir. Dünya üzerinde iki büyük ideolojinin adeta çarpışma noktası olan Avrupa’da, sosyal ve liberal düşüncelerin sentezlenmesi sonucu farklılıklar göstererek karşımıza çıkan refah devleti olgusunun, kıta Avrupa’sı ve dünya üzerinde farklılık göstermesi elbette çok çarpıcı bir gelişme olarak karşımıza çıkmamaktadır. Bu nedenle günümüzde refah devletinin tartışmalı hale gelmesine neden olan sürecin anlaşılması veya altın çağ sonrasında belirtilen model sistemlerinin karşılaştırmalı olarak ele alınması ile açık bir şekilde ortaya konulabilmektedir.

Refah devletlerinin gelişim sürecinde model ülkelerin sosyal harcamalarındaki yüksek rakamlar, dönemin koşulları göz önüne alındığında şaşırtıcı olmamaktadır. Ancak küreselleşme sonrası dönemde sosyal politikaların asgari düzeye indirilmesi, refah devletlerinde dikkate değer bir değişim yaşandığını göstermektedir.

1970’li yılların başlarında küresel ekonomideki zorluklar, Petrol İhraç Eden Ülkeler (OPEC) tarafından petrol fiyatlarının artırılmasıyla derin bir krize dönüşmüştür. Bu kriz, özellikle büyüme rakamlarında kendisini hissettirmiştir. Örneğin, 1965-1973 yılları arasında OECD ülkeleri yıllık ortalama %5 büyüme kaydederken, bu oran 1974’te %2’ye, 1975’te ise %0’ın altına düşmüştür. Her ne kadar bazı iyileşmeler görülse de 1979’daki ikinci petrol şoku ile 1984’e kadar olan süreçte ortalama yıllık büyüme ancak %2’nin biraz üzerine çıkabilmiştir. Ekonomik büyümedeki bu yavaşlama, yüksek ve kalıcı işsizlik oranlarına da yol açmıştır. Bu dönemde OECD ülkelerinde işsizlik, 1975 yılında 15 milyon iken, 1985’e kadar bu sayı önemli ölçüde artmıştır. Ekonomideki bu sıkıntılar, aynı zamanda ticaret açıklarının büyümesine, enflasyon oranlarının yükselmesine ve yoksulluğun artmasına da neden olmuştur. Örneğin, en büyük yedi OECD ülkesinde, enflasyon ve işsizlik oranlarını içeren yoksulluk endeksi, 1960’larda yıllık ortalama %5,5 iken, 1974’te %17’ye kadar yükselmiştir. Savaş sonrası dönemde büyüme, düşük enflasyon, tam istihdam ve ticaret dengesi gibi dört büyük ekonomik göstergede elde edilen başarılar da bu süreçte ciddi bir gerileme göstermiştir (Pierson, 2001: 128, 134, 139-140; Fligstein, 1997 29; Bulut, 2003: 173 aktaran Gümüş, 2010: 10).

Refah devletinin kriz mi yoksa dönüşüm mü yaşadığına dair tartışmaların merkezinde yer alan bu süreçte, sosyal refah devletinin varlığı ve işlevi ciddi şekilde sorgulanmaya başlanmıştır. Bu bağlamda, 1965-1985 yılları arasında sosyal harcamalar ile GSYİH artışı karşılaştırıldığında, özellikle 1970’li yıllardan itibaren sosyal harcamaların GSYİH ve ekonomik büyüme oranlarına kıyasla çok daha hızlı bir artış gösterdiği dikkat çekmektedir (Gümüş, 2010: 11).

Refah devletleri, yaşanan bu süreç içerisinde sosyal yardım, sosyal güvenlik ve sağlık giderleri gibi önemli oranda masraf gerektiren sektörleri karşılamakta zorlanmaya başlamıştır. Masrafları etkili bir şekilde artan temel sosyal harcamalar, devletler tarafından bu dönem boyunca çeşitli kısıtlamalara giderek finanse edilmeye çalışılmış bu noktada refah devleti, temel anlamını yitirmeye başlamıştır.

Ancak küreselleşme sürecinde yaşanan bu gelişmeler refah devletinin bir kriz de olduğunun göstergesini de oluşturmamaktadır. Gerçekten de refah devleti, ele alınan zaman periyodu içerisinde bir gerileme veya durgunluk yaşamış olsa da bu dönem refah devletinin bir olgunlaşma sürecinde olduğuna da işaret edilebilmektedir. Kleinman, refah devleti üzerine yapmış olduğu çalışmada Avrupa Birliği (AB) ülkelerinin son 20 yıldaki sosyal koruma harcamalarını karşılaştırmış ve aşağı doğru bir eğilimin olmadığını ortaya koymuştur. Sosyal koruma harcamalarının GSYİH'ye oranında ise ülkeler arasında belirgin bir uyum gözlenmemektedir. AB genelinde, bu oran 1980'de %24,3 iken 1997'de %28,2'ye yükselmiştir. Bu artış yalnızca daha yüksek harcama eğiliminde olan üç yeni üyenin AB'ye katılmasından kaynaklanmamaktadır. 15 ülkeyi kapsayan genişletilmiş AB içinde, sosyal koruma harcamaları 1990-1997 yılları arasında da artmaya devam etmiştir. İrlanda ve Lüksemburg dışındaki tüm ülkelerde, 1997 yılı oranları 1980 yılına kıyasla daha yüksektir.

Ülkeler arasında benzeşme olduğuna dair de somut bir kanıt bulunmamaktadır. Genel olarak, sosyal harcamalar bakımından ülkeler arasındaki farklılıklar zaman içinde korunmuştur. 1980'de yüksek harcama yapan ülkeler, 1997'de de yüksek harcama yapanlar arasında yer alırken, düşük harcama yapan ülkeler bu durumlarını sürdürmüştür. Benzer bir sonuç, 1970-1997 yılları arasında 18 OECD ülkesi üzerinde yapılan bir çalışmada da elde edilmiştir. 1970'lerde vergilerin ve sosyal sigorta primlerinin GSYİH'ye oranı OECD ülkeleri genelinde artış göstermiş, ancak bu artış 1980'lerin başlarında yavaşlamış ve 1985-1995 döneminde neredeyse sabit kalmıştır. Bu örüntü, küçük istisnalar dışında, her bir ülke için geçerli görünmektedir (Kleinman, 2008: 187).

Rakamlara bakıldığında gelişme evresinde küresel bir krizle bir dönem gerileme ve düşüş yaşayan refah devleti, süreç içerisinde değişen siyasi ve sosyal kavramlar ile uyum sağlayabilmiştir. Günümüzde çoğu yazar tarafında hala tartışılmakta olan refah devleti ikilemine rakamların gösterdiği perspektiften bakıldığında, krizden öte refah devletinin bir olgunlaşma veya yeniden yapılanma döneminden geçtiğinin ileri sürülmesi yanlış bir varsayım olmayacaktır. Çünkü İkinci Dünya Savaşı sonrasında liberal ve sosyal politikaların birbirlerine

benzeşmesi sonucu doğan refah devleti, bu süreç içerisinde sosyal ve Neo-liberal politikalarında bir sentezini veya birleşimini bulmuştur. Bir başka deyişle, küreselleşmenin getirdiği dönüşüm ve rekabetçi, sert ekonomik politikalar, refah devletinin tekrar bir değişim yaşamasına yol açmıştır.

3.2. Neo-Liberal Yaklaşım ve Yeni Söylem

Dünya üzerinde meydana gelen büyük değişimler, yeni kavramlar ve yeni söylemler ile kendilerini hissettirmişlerdir. Sanayi devrimi ile birlikte sınıf, işçi, endüstri gibi birçok kavram ve söylem, günümüz dünyasının şekillenmesinde önemli bir role sahip olacak ideolojilerin oluşmasına sebep olmuştur. Sosyalizm, liberalizm, kapitalizm gibi tüm kavramlar bu temel gelişmenin bir ürünü olarak karşımıza çıkmaktadır. Dünya savaşlarında da bu anlamda önemli bir yol ayrımını dile getirmişlerdir. Özellikle İkinci Dünya Savaşı'ndan sonra liberalizm ve sosyalizm arasındaki mücadele ve ertesinde yaşanan teknolojik ve iletişimsel devrim, 1950'lerde dünyaya egemen olan kavramların da değişmesine neden olmuştur. Klasik teoriler yerlerini artık çağdaş yorumlara bırakarak yaşanan küresel sürece uyumlu hale gelmiştir. Bu süreçte klasik liberal teorinin yeniden yorumlanarak çağdaşlaşması yaşanan en önemli gelişmelerden biri olarak öne çıkmaktadır.

Refah devletinin sorgulanmaya başlandığı dönemde, Neo-liberal düşünce önce İngiltere'de, ardından Amerika'da önemli bir yükseliş kaydetmiştir. Bu dönemde Margaret Thatcher, İngiltere'nin sorunlarının temel kaynağı olarak karma ekonomik sistemi, yani refah devletini, hedef göstermiştir. Thatcher, mevcut kamu yönetimi modelinin rasyonelliğini yitirdiğini ve kamu hizmetlerinin ülkenin siyasi ve ekonomik gücü üzerinde bir yük haline geldiğini savunmuştur. Neo-liberal (Yeni Sağ) politikalar, bu süreçte hem merkezi yönetimleri hem de daha yoğun bir şekilde yerel yönetimleri etkilemiştir (Özdemir, 2007: 63).

Neo-liberal ilkeler, refah devletinin gelişim sürecinde etkili olmuş olsa da birçok yazar tarafından eleştirilmiş ve refah uygulamalarından tamamen vazgeçmenin mümkün olmadığı vurgulanmıştır. Neo-liberal düşünce içerisinde, devletin sosyal sorumluluklar üstlenmesi gerektiği ve bunun kaçınılmaz olduğu fikrine ulaşılmıştır. Ancak bu kabul, sınırlı bir çerçevede ele alınmıştır. Milton Friedman'ın ifadeleri, bu yaklaşımı en iyi şekilde özetlemektedir. Friedman, bir toplumda yoksulluğun yaygın olmasının tüm bireyleri etkileyebileceğini ve yoksulları azaltmaya yönelik çabaların, toplumun geneli için faydalı sonuçlar doğuracağını belirtmiştir (Özdemir, 2007: 63).

Neo-liberal politikalar, uygulandıkları dönemlerde gelir eşitsizliğinin ve yoksulluğun artmasına yol açmış, serbest piyasa uygulamaları nedeniyle düşük ücret stratejileri yaygınlaşmıştır. Esping'e göre, Neo-liberal politika uygulamalarının ortak özelliği, gelir dağılımındaki eşitsizliklerin ve yoksulluğun büyümesi olarak ifade edilmiştir. Örneğin, 1980'lerde nüfusun en düşük gelirli %10'luk kesiminin geliri, orta gelire kıyasla ABD'de %11, Birleşik Krallık'ta %14, Kanada'da %9 ve Avustralya'da %5 oranında azalmıştır. Buna karşın, çoğu Avrupa ülkesinde gelir farklılıklarının büyük ölçüde sabit kaldığı ve yoksulluk oranlarında sadece çok küçük artışların gözlemlendiği belirtilmektedir (Buğra ve Keyder, 2008: 80).

Refah devletinin anılan kriz döneminde ve ertesinde ortaya çıkan sorunlarının çözümü için benimsenen Neo-liberal uygulamalarla, yönü değiştirilmeye çalışılmış ancak mevcut gerileme Neo-liberal ilkelerle durdurulamamıştır. Yeni ekonomik düzenle refah devletinin finansmanında yaşanan kalıcı zorluklar, refah uygulamalarının sınırlandırılması gerektiği yönündeki görüşlerin öne çıkmasına neden olmuştur. Bu durum, yalnızca bir ekonomik kriz olarak değerlendirilmemekte, aynı zamanda 1945 sonrası kurulan sosyal ve ekonomik düzenin temelinde bir kriz yaşandığına işaret etmektedir (Gümü, 2010: 12).

Neo-liberal politikaların mevcut krize çözüm üretmemesi, bu dönemde yeni yaklaşımların ve söylemlerin gelişmesine zemin hazırlamıştır. 1990'lı yıllarda, uzun bir aradan sonra birçok Avrupa ülkesinde merkez-sol partilerin yeniden güç kazanmaya başladığı görülmüştür. Bu dönemde iktidara gelen merkez-sol hükümetler, kendilerini hem önceki sosyal demokratik yönetimlerden hem de Neo-liberal yönetimlerden ayırmak amacıyla “Üçüncü Yol” ve “Yeni Sosyal Demokrasi” gibi kavramları kullanarak farklı bir kimlik oluşturmuşlardır (Özdemir, 2007: 64).

“Üçüncü Yol” olarak adlandırılan bu yeni akımın, bir anlamda refah devletine alternatif bir yaklaşım olarak ortaya çıktığı söylenebilmektedir. Neo-liberal ekonomik politikaların aksine, eşitlik ve dayanışma gibi temel değerlere vurgu yaparken, aynı zamanda özel sosyal koruma mekanizmalarını desteklemeye yönelik yeni prensipler benimsenmiştir. Bu yaklaşım, küreselleşme sürecinde refah devletinin modern bir yorumu olarak değerlendirilebilmektedir. Bu model, Neo-liberalizmin bireysel sorumluluk ve rekabete dayalı yapısını korurken, kamu sorumluluğu ile harmanlamayı hedeflemektedir. Neo-liberalizmin popüler ve etkili yönlerini büyük ölçüde devam ettiren bu anlayış, piyasa dinamiklerini sosyal adalet ve toplumsal dayanışma ilkeleriyle uyumlu hale getirme çabasıyla da öne çıkmaktadır (Özdemir, 2007:65).

4. ALTIN ÇAĞ SONRASI KRİZ, DÖNÜŞÜM VEYA GERİ ÇEKİLME? REFAH DEVLETİNİN 1980, 2008 VE GÜNÜMÜZE İLİŞKİN KARŞILAŞTIRMALI ANALİZİ

1970’li yılların sonlarına doğru refah devletinin durumuna dönük araştırmalar hız kazanmış refah devletindeki geri çekilme dikkat çekici bulunmuştur. Bu bağlamda refah devletinin 1980 sonrasında yeni politikalar ile yeniden yapılandırılması tartışmaları hızlanmış, yeni sosyal risklere karşı olarak bir dönüşüm süreci yaşandığı üstü kapalı olarak kabul edilmiştir. Bu tartışmalar kamu sorumluluğunun azalmış olduğunu iddia etmemiş, sadece kamunun refah sağlama mekanizmalarında özel unsurların sisteme dahil olduğunu ve kar elde etme ve hizmet sağlama reflekslerinin karşı karşıya gelerek dönüştürücü bir etki sağladığı belirtilmiştir. Diğer yandan sosyal güvenlik programlarının ve politikalarının metalaşması 2008 finansal ve ekonomik krizine kadar önemli oranda gerçekleşmemiş ve 1980-2006 yılları arasında sosyal refah devleti kapsamına alınabilecek olan sosyal harcamalarda bir genişleme söz konusu olmuştur. Bir diğer ifade ile 1970’li yılların krizleri yeni refah devletinin kurulmasını sağlayarak toplumların ihtiyaç duymuş olduğu refah devleti modelinin 21. yüzyılda ortaya çıkmış olduğu değerlendirilmiştir. Bu durum, ABD’de Lehman Brother’ın çökmesi ile finansal sistemin hızlıca nasıl reel ekonomiyi etkileyebildiğinin ortaya çıktığı 2007/8 yılındaki çöküşe kadar bu şekilde kabul edilmiştir. 2008 yılında başlayan ABD krizi, 2010 yılında Euro borç krizi olarak Avrupa’da ortaya çıkmış ve bu doğrultuda mali sıkılaştırma veya kemer sıkma uygulamalarının ilk durağının refah devleti politikaları ve uygulamaları üzerinden hayata geçirilmesi, refah devletine dönük ciddi etkileri ortaya çıkarmıştır. Bu bağlamda 2008 krizi ve 2010 Euro borç krizi sonrası refah devletinde bir geri çekilme beklenmiş, AB’li merkez üye devletler sosyal devlet uygulamalarında kesintiye gitmiş olsalar da 2010 ve 2012 yılları arasında sosyal yatırımlarda artış gözükmüş ve yeni politikalar uygulanmaya başlanmıştır. Ancak OECD ülkeleri incelenmiş olduğunda özellikle eğitim ve aile politikası alanlarına yönelik sosyal yatırımlarda dışlanma izlenmiştir. Bu kapsamda ilgili kriz döneminin bir etkisi olarak beklenen refah devletinde bir geri çekilme veya kriz süreci, söz konusu olmuştur (Lessa Kerstenetzky & Pereira Guedes, 2021).

2008 krizi sonrası 2007-2013 yılları arası dönem incelenmiş olduğunda krize karşın sosyal harcamalarda artış olduğu görülmektedir. Ancak belirtilen harcama artışı, homojen bir şekilde gerçekleşmemiş, OECD bölgesinde GSYİH’lerde yaşanan düşüş ve 2008 krizine verilen ilk politika tepkileri bu durumda etkili olmuştur. ABD’de başlayan 2008 krizi, 2010 ile 2011 yılındaki Euro borç krizi ile genişlediği için bu dönem genişlemenin sona erdiği dönem olarak da kabul edilmektedir. Krizin etkilerinin Euro krizi ile daha güçlü hale gelmesi küresel boyutta

bir etki yaratarak birçok ülkenin sosyal harcamalarında ciddi kesintilere gitmesine neden olmuştur. İlgili kesinti veya sıkılaştırma süreci, krizin etkileri açısından son dönem olarak kabul edilen 2012-2013 yılları arasında genişleme uygulamalarına tekrardan dönülmesiyle ve toparlanma sürecinin başlamış olduğunun kabul edilmesiyle son bulmuştur. 2007 ve 2008 yıllarına göre 2013 yılındaki sosyal harcamalarda görülen genişlemenin oldukça yüksek olması refah devletinin küçülmesi gibi bir sonucun ortaya çıkmasını engellemiştir. Gerçekleşen genişlemeye ilişkin 1980 ile 2007-2013 yılları arası dönem kıyaslanmış olduğunda 1980’de görüldenden daha iyi bir tablo izlenmiştir. 2007 ile 2013 yılları arasında %3,7 olan genişleme, 1980-2000 ve 2006 yılları arasında 3,15 olarak gerçekleşmiştir. 2008 krizi sonrası kamu sosyal harcamalarında meydana gelen büyüme, GSYİH’lerde gözlemlenen olumsuz etkiyi tersine çevirerek telafi etmiş ve 2012 yılında sonra toparlanma süreci başlamıştır. (Lessa Kerstenetzky & Pereira Guedes, 2021).

Tablo 1’de açık şekilde görüldüğü gibi sosyal harcama alanlarının çoğunda artışlar gözlemlenmektedir. Emeklilere dönük yapılan harcamalar en büyük harcama kalemi olarak öne çıkarken aynı zamanda genişlemenin en yüksek kaydedildiği alan olmuştur. Dikkat çekici bir gözlem olarak eğitimin emeklilik harcamalarına göre oldukça geride kaldığı görülmüştür. Aynı zamanda da çalışma kayıplarının da payının yıldan yıla artmış olduğu izlenmiştir. 2008 krizi sonrası 2009 ve 2010 yıllarında finansal ve ekonomik krizin zirve yapmış olduğu yıllar olduğunu kabul edilirse bu yıllarda emeklilik politikaları öne çıkan tek olan olduğu ve 2013’te en ileri büyüyen olduğu tek harcama olarak kabul edilmektedir. Sağlık harcamalarına bakılmış olduğunda 2007 ile 2013 yılları arasında artış eğilimi olduğu, 2010 ile 2011 yıllarında gerileme gözlemlendiği, eğitimde ise 2009 yılında harcamaların zirve yapmış olduğu görülebilmektedir (Lessa Kerstenetzky & Pereira Guedes, 2021).

Tablo. 1 Politika alanına göre kamu sosyal harcamaları – OECD, rejimler ve ülke grupları 2007-2009-2013

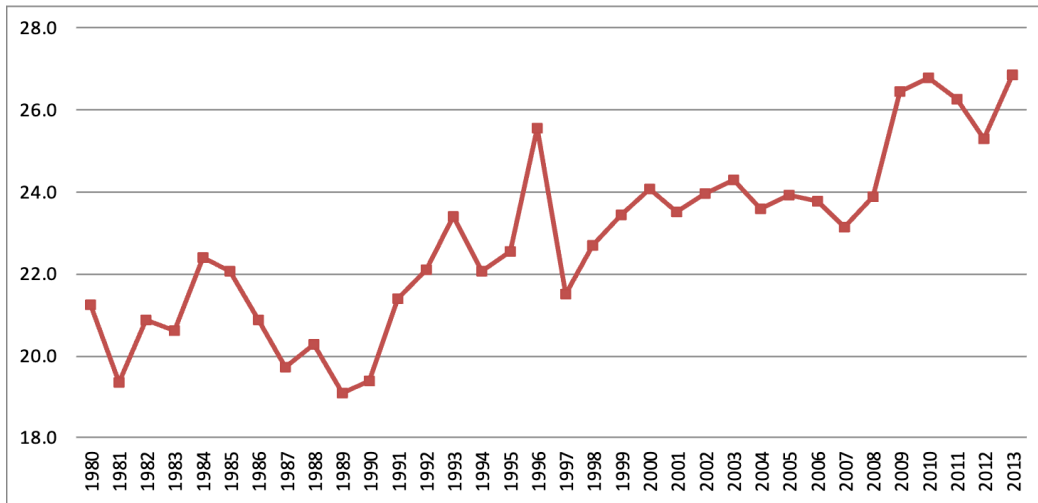
Alanlar	% GSYH (2007)	% GSYH (2009)	% GSYH (2013)	% Kamu Sosyal Harcama (2007)	% Kamu Sosyal Harcama (2009)	% Kamu Sosyal Harcama (2013)
Yaşlılık	6,2	7,2	7,6	26,5	27,1	29,0
Sağlık	5,4	6,1	6,1	24,0	24,2	24,1
Eğitim	4,2	4,5	4,3	20,6	18,4	17,7
Çalışma kapasitesi kaybı	2,1	2,3	2,2	8,5	8,4	8,4
Aile	1,9	2,3	2,2	8,4	8,7	8,7

Hayatta kalanlar	1,0	1,1	1,1	4,0	3,8	3,4
İşsizlik	0,7	1,1	1,0	2,7	4,0	3,5
Erken çocuk eğitimi	0,6	0,7	0,7	2,4	2,6	2,8
Aktif işgücü programları	0,5	0,6	0,5	1,7	1,9	1,9
Diğer alanlar	0,5	0,5	0,5	2,1	2,1	2,1
Konut	0,4	0,5	0,4	1,6	1,8	1,5
Toplam	23,0	26,2	26,0	100	100	100

(Lessa Kerstenetzky & Pereira Guedes, 2021).

Kamu sosyal harcamaları, 1980 ile 2013 yılları arasında incelenmiş olduğunda 2000 yılına kadar dalgalı bir seyir izlenmiş olduğu görülmektedir. Grafik 1’de görüldüğü üzere 1990, en sert düşüşün yaşandığı yıl olarak gözükürken 1997 yılı ise zirve yılı olarak izlenmektedir. Diğer yandan 1998 yılında düşüş eğilimine geçen harcamalar 2008 krizine kadar ılımlı bir artış eğilimi ile yükselme göstermiş, 2008 krizi sonrası sosyal harcamalar 2011 yılına kadar yükselirken 2012 yılında bir gerileme söz konusu olmuş ve 2013 yılı ile birlikte tekrar toparlanma başlamıştır.

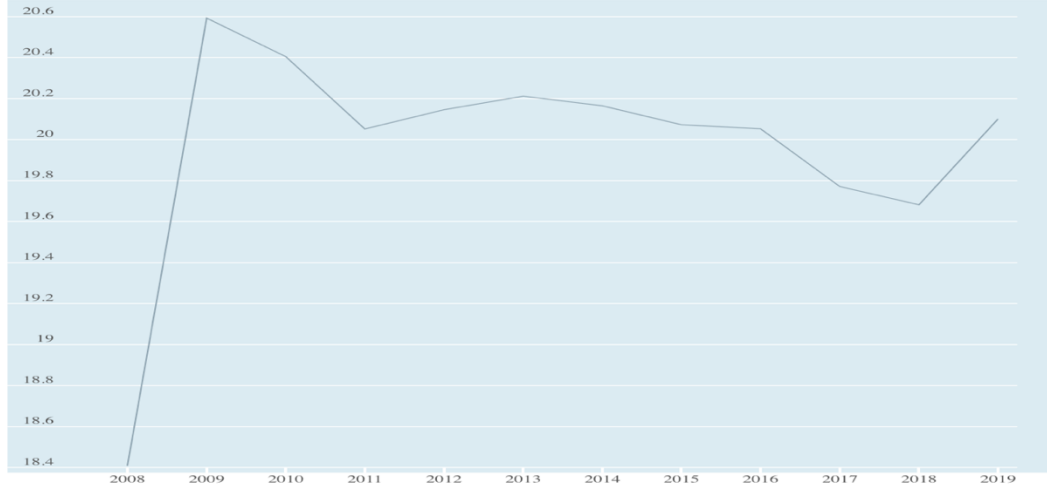
Grafik 1. Kamu sosyal harcamaları (%GSYİH) – OECD (1980-2013)

(Lessa Kerstenetzky & Pereira Guedes, 2021).

2013 yılından 2019 yılına kadar ılımlı bir düşüş eğilimi gösteren sosyal harcamalarda en keskin düşüş 2011, 2013, 2016 ve 2018 yıllarında görülmüş ve COVID-19 sonrası hızlı yükseliş izlenmiştir.

Grafik 2. 2008-2019 Yılları Arası Toplam Sosyal Harcamalar OECD Ülkeleri GSYİH %

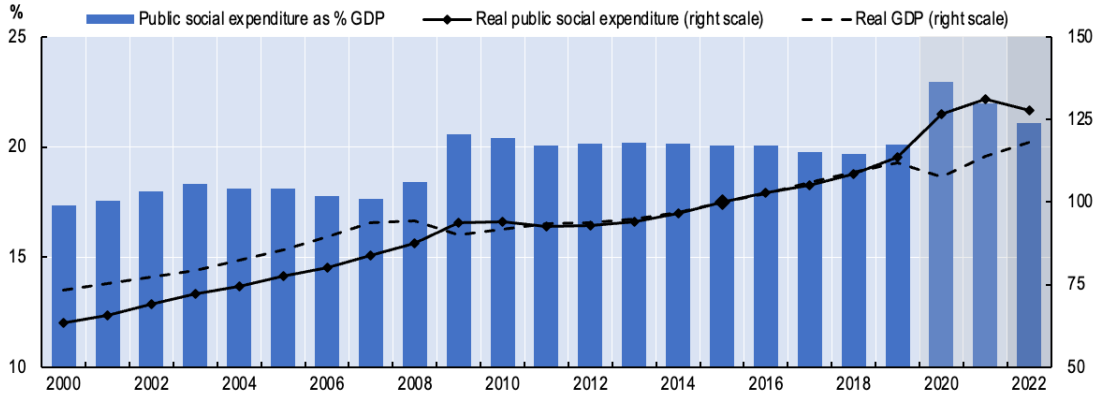
(OECD, 2024).

1980'lı yıllarda günümüz refah devletinin refah dağıtım mekanizmaları ve refah devletinin kendisi ya çok genişlemiş ya da kaybolmuştur. Ancak verilere bakılmış olduğunda, kamu harcamalarında sosyal payın %10'un altına düşmüş olduğu görülmektedir. Aynı zamanda yapısal durumlardan farklı olarak küresel boyutta ortaya çıkan ve öngörülemez sağlık krizleri veya afetler gibi önemli gelişmelerin devlet üzerindeki etkileri, sosyal harcamaları arttırmaktadır. Nitekim bu durum 2021 yılında COVID-19'un bir salgın hale gelmesinden sonra somut bir şekilde görülmüştür. COVID-19 küresel bir pandemi haline geldikten sonra OECD genelinde ülkelerin kamu harcamaları içindeki sağlık payına bakılmış olduğunda genel olarak %20'nin üzerine çıktığı görülmektedir (OECD, 2023). COVID-19 pandemi haline geldikten sonra sadece OECD üyeleri değil aynı zaman AB ülkeleri açısından da ciddi ekonomik etkiler doğurmuştur. Küresel ekonomik büyüme COVID-19 nedeni ile %-3 büyüyerek kesin bir düşüş göstermiştir. Bu durum 2008 ekonomik ve finansal krizi sonrası karşı karşıya kalınan tablodan daha kötümser senaryoların ortaya çıkmasına neden olmuştur. Özellikle AB üyelerinde salgın ile birlikte ortaya çıkan hızlı kötüleşme, önce sağlık alanında AB'nin harekete geçmesini tetiklemiş daha sonra üye devletler ile AB arasındaki ilişki yeniden ele alınarak gelişmiş iş birliği mekanizmaları oluşturulmuştur. (Öztürk, Günar, 2020: 148-150). Küresel olarak kötüleşmenin arkasında ise tedarik zincirlerinin zarar görmesi merkezi bir role sahip olmuştur. Ekonomik olarak ortaya çıkan bu tablo ve sosyal harcamalara dönük hızlı bir yükselişin gerçekleşmesi refah devleti tartışmalarının günümüzde yeniden başlamasını sağlamıştır.

2022 yılı ile kamuda sosyal harcama oranı (GSYİH'ye göre) AB üyelerinden Fransa ve İtalya'da en yüksek düzeyde gerçekleşerek %30'un üzerine çıkmıştır. Diğer yandan Kosta Rika, İrlanda, Kore, Meksika ve Türkiye'de GSYİH bağlamında bu harcama oranı %15'in altında

gerçekleşmiştir. OECD ülkelerinin ortalamasına bakılmış olduğunda özel sektör bazında sosyal harcamaların ortalamasının GSYİH'ye olan oranın %3,1 olarak gerçekleşmesine karşın Hollanda, İsviçre ve ABD'de ise bu oranın GSYİH'nin %10'unun üzerinde kaydedildiği görülmektedir (OECD, 2023).

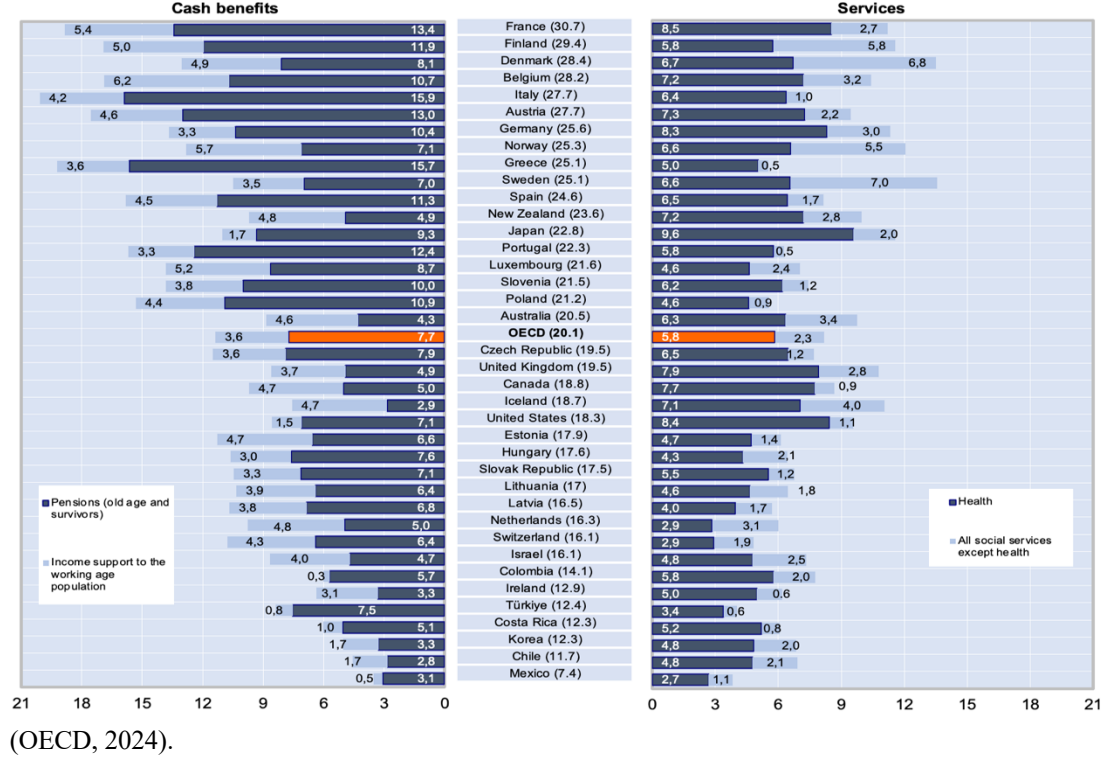
Grafik 3. 2000-2022 yılları arasında Kamu Sosyal Harcamalarının GSYİH'ye oranı (%), Kamu ve Özel Sektör

Grafik 3 incelenmiş olduğunda kamu sosyal harcamalarının GSYİH'ye oranı 2000–2008 döneminde genelde sabit bir düzeyde (yaklaşık %15 civarında) seyretmiş, 2008'de küresel krizle bu oran yükselmiş ve ekonomik durgunluk dönemlerinde sosyal harcamaların genellikle artmasıyla uyumlu bir eğilim sergilemiştir. Kriz sonrası oran bir miktar azalmış olsa da genel olarak %20 civarında stabilize olmuştur. Bu durum, refah devleti politikalarının kriz sonrası dönemde sosyal harcamalara ağırlık vermeye devam ettiğini göstermesi bakımından önem taşımaktadır. 2020 pandemi dönemi incelenmiş olduğunda ise belirgin bir sıçrama dikkat çekmektedir. Pandemi sırasında sosyal harcamaların artmasıyla bu oran yeniden yükselmiş ve ardından 2022'de bir miktar gerilemiştir. Reel kamu sosyal harcamaları düzenli bir artış trendi göstermekte olup, bu durum ülkelerin sosyal harcamalara reel anlamda daha fazla kaynak ayırdığını göstermesi bakımından önem arz etmektedir. 2008 krizi ve 2020 pandemisi sırasında artış eğiliminin hızlanması ekonomik krizlerin ve pandeminin sosyal koruma harcamalarını artırdığına işaret etmiştir. Reel GSYİH'nin ise 2000'den 2020'ye kadar istikrarlı bir artış trendinde olduğu görülmekte, ancak 2020'de pandemi nedeniyle reel GSYİH'de önemli bir düşüş yaşandığı ve ardından 2021 ve 2022'de toparlanmanın başladığı görülmektedir. Bu durum, pandemi sırasında ekonominin daraldığını, ancak kamu sosyal harcamalarının artmaya devam ettiğini göstermektedir. 2008 krizi ve 2020 pandemisi gibi ekonomik ve toplumsal kriz dönemlerinde kamu sosyal harcamalarının hem oran olarak (GSYİH'ye göre) hem de reel anlamda arttığı görülmektedir. Bu, refah devletlerinin bu tür dönemlerde ekonomik ve toplumsal dengeyi sağlamak için sosyal harcamalara ağırlık verdiğini doğrulamakta ve kendisini dönemsel olarak meydana gelen dalgalanmalara karşı ayarladığını kanıtlamaktadır. Ancak 2022'ye doğru sosyal harcamaların GSYİH'ye oranında bir miktar düşüş olması, ekonomik toparlanma ile sosyal

harcamaların nispi olarak azaldığını göstermesi ise harcamaların mutlak düzeyde azalmış olmasından çok, GSYH'nin daha hızlı artmasıyla ilgili olduğu iddia edilebilir.

Grafik 4. Geniş sosyal politika alanına göre kamu sosyal harcamaları (GSYİH'nin %), 2019

Grafik 4, geniş sosyal politika alanına göre ülkeleri göstermektedir. Bu bağlamda Grafik 4'e göre OECD ülkelerinin sosyal harcamaları iki ana kategoriye ayırarak nakdi yardımlar ve hizmetler üzerinden incelenmiş olduğunda, Fransa (%30.7), Finlandiya (%29.4) ve Danimarka (%28.4), nakdi yardımlara en yüksek bütçeyi ayıran ülkeler arasında yer alırken, Türkiye (%12.7), Meksika (%7.4) ve Şili (%11.7) bu alanda en düşük oranlara sahip ülkeler olarak sıralanabilmektedir. Özellikle Fransa'nın nakdi yardımları büyük ölçüde emeklilik maaşlarına ayırarak yaşlanan nüfusa yönelik güçlü sosyal güvenlik sistemine sahip olduğu iddia edilebilir niteliktedir. Diğer yandan, hizmetler kategorisinde sağlık harcamaları ve sağlık dışındaki sosyal hizmetler (örneğin eğitim, barınma, çocuk bakımı) yer almaktadır. Bu alanda Norveç (%8.5), Danimarka (%8.4) ve Kanada (%7.7) hizmet harcamalarına en çok bütçe ayıran ülkeler arasında yer alırken, Türkiye (%3.7), Şili (%3.1) ve Meksika (%2.8) en alt sıralarda yer alan ülkeler olarak görülmektedir. Gelişmiş refah devletleri (örneğin, Fransa ve İskandinav ülkeleri), hem nakdi yardımlara hem de hizmetlere yüksek bütçeler ayırırken, Türkiye ve Meksika gibi ülkelerde sosyal harcamalar hem nakdi yardımlar hem de hizmetler açısından sınırlı

kalmaktadır. Görüldüğü üzere refah devletine dönük uygulamalar devletler bazında da kalkınma veya gelişmişlik düzeylerine göre önemli farklar göstermektedir.

4. SONUÇ

İkinci Dünya Savaşı'ndan sonra dünyaya hâkim olan ideolojiler ve bunların belli yönleriyle değişime uğraması gibi küreselleşme süreci de refah devleti ile özdeşleşen birçok kavramın tekrar yorumlanmasına neden olmuştur. Küreselleşme süreci dünya devletlerinin artık sosyal harcamaları kısarak daha rekabetçi veya tamamen liberal politikaları benimsemesini istemekte, serbest piyasa ekonomisinin tekrar yaşama geçirilmesini zorunlu kılmaktadır. Bu dönemde iki kutuplu dünyanın sona erip, Sovyet Bloku'nun da yıkılmasıyla durum artık refah devleti adına tersine dönmüştür. Belki de küreselleşmenin en önemli unsuru olan liberalizm bir diğer adıyla da serbest piyasa ekonomisi dünyada tek geçerli ekonomik sistem olarak algılanmaya başlamıştır.

Küreselleşme süreciyle yaşanan ideolojik dönüşüm, klasik liberal politikaların yeniden gündeme gelmesine olanak sağlamış ve bu fikirler, Avrupa ve Amerika'da geniş bir yankı bulmuştur. Bu dönüşüm, 1979 yılında Ronald Reagan'ın ABD başkanı, 1980'de ise Margaret Thatcher'ın İngiltere başbakanı olmasıyla en güçlü dönemine ulaşmıştır. Ancak bu değişim yalnızca klasik liberalizmin yeniden yükselişi olarak değil, aynı zamanda da ona modern bir boyut katan Neo-liberalizmin yükselmesi olarak da tanımlanabilmektedir. Neo-liberalizm, klasik liberalizmin çağdaş bir yorumu olarak refah devletine yönelik en büyük meydan okumalardan biri haline gelmiştir (Özdemir, 2007:63).

Neo-liberal yaklaşım, refah devletinin küçültülmesini, sosyal refah hizmetlerinin üretim ve sunumunun piyasa mekanizmalarına devredilmesini savunmaktadır. Bu anlayış, kamu sektörünün yalnızca bu hizmetlerin finansmanını sürdürmesi gerektiğini öne sürmektedir. Böylelikle, piyasa mekanizmaları öncelikli hale getirilmiş ve hızlı bir özelleştirme süreci gündeme taşınmıştır. Bu ideoloji, ekonomik yapının yeniden şekillenmesine ve piyasa odaklı bir düzenin ön plana çıkmasına zemin hazırlamıştır.

Günümüzde, refah devletinin nereye gittiği sorusu belki de bu alanda yapılan tartışmaların yoğun olarak gerçekleştiği en belirgin noktalardan birisini oluşturmaktadır. Tartışmaların çoğu refah devletinin gerekliliğinden vazgeçilemeyeceğini en azından devletlerin belli sosyal uygulamaları minimum düzeyde karşılaması gerektiği yönünde olmakla, gelişen yeni akımlarda

devletlerin sosyal politika sorumluluklarının da piyasa tarafından karşılanması bir anlamda da özelleştirilerek piyasa tarafından finanse edilmesini öngörmektedir. Ancak eldeki verilerle yapılan bir değerlendirme refah devleti için bir kriz öngörmemekte, fakat küreselleşme sonrasında kendisini yeni uygulamalara benzeştirme arayışı içerisinde olan bir refah devleti modeli öngörmektedir. Bu durumun en belirgin kanıtlarından biri de refah devletinin oluşmasında temel olan iki ideolojinin değişiminde daha önce yaşanan sentezdir.

Küreselleşme öncesi dönemde, refah devleti liberal ve sosyal ekonomi politikalarının dengelendiği bir model olarak şekillenmiştir. Günümüzde ise, Neo-liberalizm ve yeni sosyal demokrasi akımları arasında kendi yönünü belirleme çabası içinde, bir anlamda olgunlaşma süreci geçirmektedir. 1970'lerden itibaren refah devleti, sorgulama ve yeniden yapılanma dönemine girmiştir. Ancak, geçen 20-25 yıl içinde, refah devletinin sağlam temellere dayandığı ve bu yapının tamamen geri çekilmesinin sanıldığından daha zor olduğu açıkça görülmüştür. Bu durum, refah devletinin dönemin değişen koşullarına uyum sağlarken temel ilkelerini koruyabildiğini göstermektedir (Koray, 2005: 210).

Refah devletinin geriye çekilmemesi, değişim veya yeniden yapılanma yaşanmadığı anlamına gelmemekte aksine, önemli dönüşümlerin gerçekleştiğini işaret etmektedir. Bu çerçevede, tam istihdam hedefinin terk edilmesi ve işsizliğin yapısal bir sorun olarak kabul edilmesi, bu değişimlerin önemli bir parçasını işaret etmektedir. Birçok ülkede refah devletiyle ilgili ortaya çıkan tablo, köklü bir dönüşümden ziyade, sistemin donmuş bir yapıya evrildiğini göstermektedir. Bu durum, refah devletinin temel ilkelerinin büyük ölçüde korunmasına karşın, değişen ekonomik ve sosyal koşullara uyum sağlamaya yönelik önemli adımlar atıldığını ifade etmektedir (Koray, 2005: 210; Andersen, 2006: 93).

Neo-liberal ilkeler etrafında şekillenen yeni ekonomik yapı, sermayenin global alanda ve rekabet düzeyinde isteklerini çok önemli hale getirmiştir. Bu bağlamda da ulus devlet piyasadan elini çekmiş, müdahale yeteneğini kullanamaz hale gelmiştir. Küreselleşme sürecinin getirdiği keskin ve rekabetçi ekonomik politikaların en önemli talebi karşımıza ulus devletlerin maliyetleri azaltması yönünde olmuş, böylece devlet maliyetinde en fazla yer tutan sosyal koruma harcamalarının büyük oranlarda kısılması yoluna gidilmiştir. Sosyal koruma politikaları ve harcamalarının kısılması bir anlamda da sosyal devletin ortadan kalması anlamına gelmekte ve beraberinde bireysel hakların doğasında büyük değişimlere de neden olmaktadır.

Bu noktada Altın çağ sonrasında ki refah devletinin güncel durumunda sosyal haklardan vazgeçilmiş olduğunu göstermemekte, ancak bir değişim veya donma yaşandığını işaret etmektedir. 1970’lerde meydana gelen krizin kötü sonuçları ve küreselleşme sürecinin getirdiği yeni değişim sürecinin işaret ettiği tek nokta bahsedildiği üzere artık çok fazla cömert refah devletlerinin olmayacağıdır. Refah devleti, bir kriz de değil, küreselleşme sonrası döneme uyum sağlama sürecinde bir donma yaşamaktadır.

KAYNAKÇA

Andersen, Gosta Esping, **Why We Need A New Welfare State**, Oxford University Press, New York, 2002

Andersen, Gosta Esping, **Altın Çağ Sonrası: Küresel Ekonomide Refah Devleti İkilemleri**, Ayşe Buğra, Çağlar Keyder, Sosyal Politika Yazılar, İletişim Yayınları, 2008

Andersen, J. G. (2012). *Welfare states and welfare state theory* (CCWS Working Paper). Centre for Comparative Welfare Studies, Institut for Økonomi, Politik og Forvaltning, Aalborg Universitet.

Beveridge, W. H. (1942). Social insurance and allied services (The Beveridge Report). His Majesty’s Stationery Office.

Briggs, A. (1961). *The Welfare State in Historical Perspective. European Journal of Sociology*, 2(02), 221. doi:10.1017/s0003975600000412

Esping-Andersen, G. (1990). *The three worlds of welfare capitalism*. Princeton University Press.

Flora, P., & Heidenheimer, A. J. (Eds.). (1981). *The development of welfare states in Europe and America*. Transaction Books.

Greer, S. L., King, E. J., Massard da Fonseca, E., & Peralta-Santos, A. (2021). The comparative politics of COVID-19: The need to understand government responses. *Global Public Health*, 16(8-9), 1233-1243.

Gümüş, Ali Tarık, **Küreselleşme Sürecinde Refah Devleti**,

Harvey, D. (2005). *A brief history of neoliberalism*. Oxford University Press.

<http://idc.sdu.edu.tr/tammetinler/kalkinma/kalkinma10.pdf> s.11. 21.03.2010

Jessop, Bob, **Hollowing Out the Nation State and Multi Level Governance**, Patricia Kennet (ed), **A Handbook of Comparative Social Policy**, EE Publishing 2004

Kleinman, Mark, **Kriz mi ? Ne Krizi ?**, Avrupa Refah Devletlerinde süreklilik ve Değişim, Ayşe Buğra, Çağlar Keyder, **Sosyal Politika Yazıları**, İletişim Yayınları, 2008

Koray, M. (2007). *Avrupa toplum modeli*. İmge Yayınevi.

Lessa Kerstenetzky, C., & Pereira Guedes, G. (2021). Great Recession, great regression? The welfare state in the twenty-first century. *Cambridge Journal of Economics*, 45(1), 151-194.

Merriam-Webster. (n.d.). *Welfare state*. In *Merriam-Webster.com dictionary*. Retrieved December 7, 2024, from <https://www.merriam-webster.com/dictionary/welfare%20state>

Oran, B. (2001). Uluslararası ortam ve dinamikler. In B. Oran (Ed.), *Türk dış politikası: Kurtuluş savaşından bugüne olgular, belgeler, yorumlar* (Vol. II, p. 10). İletişim Yayınları.

Oran, Baskın, **Türk Dış Politikası, Kurtuluş Savaşından Bugüne Olgular, Belgeler, Yorumlar**, Cilt II, İletişim Yayınları, İstanbul, 2002

Organisation for Economic Co-operation and Development (OECD). (n.d.). *Social spending indicators*. Retrieved December 7, 2024, from <https://www.oecd.org/en/data/indicators/social-spending.html>

Özdemir, S. (2007). *Küreselleşme sürecinde refah devleti*. İstanbul Ticaret Odası.

Pierson, P. (1996). The new politics of the welfare state. *World Politics*, 48(2), 143–179.

Standing, G. (2011). *The precariat: The new dangerous class*. Bloomsbury Academic.

Williams, Fiona, **Principles of Recognition & Respect in Welfare**, G. Lewis, S. Gewirtz, J. Clarked, **Rethinking Social Policy**, Sage Publications, 2000

OECD Statistics. (2023, February 2). Sizing up welfare states: How do OECD countries compare? OECD Statistics Blog. Retrieved from <https://oecdstatistics.blog/2023/02/02/sizing-up-welfare-states-how-do-oecd-countries-compare/>

Öztürk, D., & Günar, A. (2020). Covid-19 Krizi'nin Avrupa Birliği'ne Ekonomik Etkisi Üzerine. *Euro Politika*, 4(2), 141-161.

OECD. (2024). *Expenditure*. OECD. Retrieved June 24, 2024, from <https://web-archive.oecd.org/temp/2024-06-24/63248-expenditure.htm>